

VĚSTNÍK

Praha 30. prosince 2020

Ročník XIII., Číslo 2

OHLÉDNUTÍ ZA NULOVÝM ROKEM

Na počátku roku to vypadalo jako začátek skvělého roku. Měli jsme všichni velká a krásná předsevzetí, navíc připadala na rok 2020 řada výročí, ke kterým jsme si naplánovali vydání pár pěkných sběratelských bankovek. Jenže pak přišel „X“ faktor a vše bylo jinak. Nebezpečný čínský virus začal žít vlastní život a během několika málo týdnů se rozšířil do všech koutů světa, aby definitivně změnil kurz našeho rozjetého vlaku.

Ano, vyjeté koleje pro náš rychlík se změnilly a dostali jsme se na novou trať, kterou nikdo nikdy nejel. Vše bylo nové, jinak a především bez jakéhokoliv výhledu pevného bodu ve vesmíru. V naší zemi to zdánlivě nebylo nijak problémové. Pár nemocných v řádu jednotek či desítek lidí, jenže pak přišly jarní prázdniny a nutkání těch, co podceňují české hory vyrazit do Alp. Mnozí byli rádi, že stihli dojet k půlnoci zpět do Česka, kdy se poprvé uzavřely hranice naší země.

Stále to však vypadalo, že se to světa sběratelství nedotkne. Následovala přišla tvrdá opatření a jarní veletrh Sběratel ani neměl šanci začít. Všichni měli připraveny své materiály, novinky, chystali pro návštěvníky svoje superkousky a najednou byl konec. Pro obecné blaho a omezení šíření viru v rámci komunity, jsme rádi přinesli svoji oběť na oltář společného přežití. Ukázněnost Čechů byla skvělá, ulice téměř liduprázdné, všichni denně sledovali pečlivě vývoj situace a myslím si, že se mnozí i hodně obávali.

Pak přišlo jaro, blížilo se léto a naděje, že ona „chřipková“ epidemie skončí a bude zase dobře. Politici nás chlácholili, že to nejhorší máme za sebou a bude jen lépe. No jak by nebylo, křivky klesaly, vidina vakcinace, ať českou nebo jakoukoliv jinou látkou se blížila a státní rozpočet se změnil v Džina v lahvi, kterého po otevření nic nedostane pod kontrolu. V zájmu nás všech začalo bezhlavé drancování a plýtvání, které se skrývá pod hlavičkou nutnosti a výjimečného stavu. Pandořina skříňka opět odhalila pravé povahy lidí.

Léto se konalo ve znamení, sice omezených, ale dovolených. Češi opět nezklamali a ve vidině, že omezením opět o něco přišli, zamířili bezhlavě po celé Evropě, aby se nabažili svobody, kterou jim virus a vláda vzala. Zdravý rozum velící k opatrnosti neuspěl a byl tvrdě poražen a to i s končícím srpnem, kdy naši odborníci opět navrhli vládě striktní omezení. Jenže to by nesmělo být před volbami. Opět zvítězila vidina, tentokrát politiků, když by měli dostat byt' o jediný hlas méně už jen tím, že znovuzavedení restrikcí by bylo nepopulární. Ani snad nelze věřit, že námi volení politici, mající pracovat pro nás si opět rozhodli konat jen ve svůj prospěch a občana odsunout až na druhé místo. Sklizeň tohoto rozhodnutí se dostavila velmi rychle a postihla celou zemi daleko hůř než na jaře. Tisíce nakažených a stovky mrtvých denně, to je krev na rukou předsedy vlády, který žongluje s více míčky než se kterými opravdu umí.

Podzimní veletrh se sice konat směl, za velmi přísných hygienických opatření, ale v rámci omezení volného pohybu po Evropě přijela celkově necelá polovina návštěvníků. I strach udělal své. Zcela prázdný zůstal i stánek našeho muzea, přestože už byl postavený. Důvodem, ale nebyl náš strach, měli jsme připravenou dezinfekci, roušky a vlastně vše co bylo nezbytné, včetně nových materiálů pro dychtivé návštěvníky veletrhu. Bohužel mě osobně však v několika málo hodinách před začátkem veletrhu nebylo dobře a záhy na to, se ukázalo, že mě ta čínská mrcha dostala. Zbytek měsíce jsem pak proležel na infekčním pavilonu nemocnice na Bulovce. Poprvé za 23 let konání veletrhu jsem tedy chyběl. Mohu skeptiky ujistit, že to rozhodně běžná chřipečka není. Děkuji pak všem, kdo mě v této těžké době pomáhali a vážím si jejich obětavosti.

Jak si pozorní čtenáři všimnou, v záhlaví letošního ročníku je teprve pořadové číslo dvě. Z původního plánu čtyř čísel došlo k redukci. První číslo mělo vyjít se vstupenkou na jarní veletrh, ovšem vydávat číslo, které tím ztratí svůj záměr nemělo důvod. Mohl sice vyjít tematický článek, ale naštěstí nevyšel. Proč naštěstí? Původně měl být jen o firmě H. Schoppe & Schultz a.s., vyrábějící náhražkové potraviny. Dochované archivní spisy však nepřesně uváděly číslo domu. Díky odkladu se i přes zavěšené archivy podařilo tuto neprozřetelnost opravit a navíc kontaktovat i potomka rodiny Walterů, o jejichž mlékárně pak vznikl opravdu povedený článek číslo jedna.

Plánované číslo tři, tedy opět číslo se vstupenkou na zářijový veletrh se už nepodařilo připravit, díky mému se zhoršujícímu zdravotnímu stavu. Tím logicky bude toto poslední číslo roku vlastně teprve druhým věstníkem za rok 2020. Rok 2020 je vlastně magický. Samo číslo se opakuje, jakoby vystihovalo události letošního roku, kdy jsme se dvakrát dočkali přísných restrikcí. Osobně tvrdím, že rok končící nulou vlastně formálně neexistuje a tak si ho v hlavě musíme škrtnout, jako kdyby opravdu nikdy nebyl. Až přijde 1. leden 2021, začneme zase znova.

Takže nejen vše nejlepší v roce 2021, ale především pevné zdraví fyzické i duševní. Bez těchto dvou veličin se opravdu neobejdeme a jak bylo na tomto roce vidět, nedají se ničím nahradit. Tedy pevné zdraví všem.

Rudolf Píša, předseda správní rady

DOLARY PRO SLOVENSKO

Na vzniku Československa se velkou měrou podíleli také krajané v USA, kteří podporovali profesora Tomáše Garrigue Masaryka a jeho zahraniční odboj nejen svojí faktickou pomocí a kontakty, ale zejména finančně. Bylo tak nasnadě, že po vzniku republiky do ní bude plynout krajanový kapitál patriotů původem z Čech i Slovenska. Přirozenou vlastností takového kapitálu bylo to, že plynul do té části země, odkud krajané pocházeli. Z krajanů byl v Českých zemích asi nejvýraznější osobností kapitán Emanuel Viktor Voska, na Slovensku Michal Bosák. Každý z nich se snažil zužitkovat své americké podnikatelské zkušenosti, zapojit je ve svém oboru do podnikání a přirozeně působit i v jiných oblastech. Bohužel ani jednomu z nich se jejich sny nepodařilo úspěšně dokončit a jejich tuzemské podniky, které byly vlajkovými loděmi skončily likvidací.

Bosákovým oborem byly finance a bankovníctví a tak je přirozené, že chtěl i v samostatném Československu založit vlastní podnik. Tak se zrodila myšlenka na Americko-slovenskou banku v Bratislavě. Byla to navíc jediná slovenská banka, která měla ve své době svoji filiálku v Praze. Ke vzniku Americko-slovenské banky (dále též ASB) došlo v roce 1920, ale její faktické počátky sahají až do roku 1908. Historie této specifické banky začala v obci Velké Leváre na slovenském Záhoří, asi 45 km od Bratislavy.

OTEC ZAKLADATEL

Slovensko bylo součástí Uherského království od roku 907, kdy se pádem Velkomoravské říše dostalo Nitrianské knížectví pod nadvládu Maďarů a stalo se až do roku 1918 její trvalou součástí jako část země nazývaná Horní Uhry. Po Rakousko-Uherském vyrovnání v roce 1867 se Maďaři snažili všemi silami potlačit jakékoliv rozdíly mezi národnostmi usilujíc o jediný uherský národ. Slováky považovali za jazykové etnikum a veškeré snahy o cokoli slovenského, jim byly trnem v oku. Dlouhodobě proto prováděli systematizovanou maďarizaci. Území Slovenska označovali výhradně jako Horní Uhry a ve styku s úřady byla úředním jazykem pouze maďarština. Úřady velmi neochotně povolovaly zakládání čistě slovenských podniků a pokud se tak dělo, byla snaha je pokud možno držet jen v lokální působnosti. Velké firmy byly v rukou převážně uherského kapitálu.

Představitelé slovenského národního života se snažili tento stav změnit. První generace se pokusila o kodifikaci spisovné slovenštiny, která od západu k východu Slovenska existovala v desítkách nářečích. Ľudovít Štúr se o to úspěšně pokusil a položil základy dnešního spisovného jazyka. V jeho činech ho následovali další národovci, kteří se, každý ve svém oboru působnosti, snažili prosadit myšlenky na jednotný a poté i samostatný slovenský národ.

Jedním z nich byl MUDr. Pavol Blaho. Narodil se v pondělí 25. března 1867 ve Skalici v rodině rolníka Jána Blaha a Márie, rozené Bellayové. Díky své usilovné pili dosáhl jeho otec časem postavení bohatého měšťana, který mohl dát svého syna na studia. Nejprve vystudoval gymnázium ve Skalici a Trnavě, po kterém vykonal vojenskou službu v Pešti a ve Vídni. Po návratu do civilu se zapsal v říjnu 1889 ke studiu medicíny na vídeňské univerzitě, která dokončil v roce 1898. Těch devět let nebylo důsledkem špatného studia, ale potíží, které měl už jako mladý student s úřady. Při studiu pracoval v akademickém spolku Tatran, jehož činnost byla z popudu uherské vlády zastavena. Blaho obratem založil nový spolek Národ, kde se vedle studentů scházeli i dělníci. Současně se věnoval i novinářské činnosti, psal do časopisů vydávaných jeho spolky a byl také dopisovatelem krajanových Americko-slovenských novin, tehdy nejčtenějšího slovenského periodika na světě, který vycházel v Pittsburgu. Pro přetrvávající problémy s úřady zakazující vydávat spolkové časopisy se rozhodl v roce 1893 přerušit svá studia a poprvé odjel do USA. Pozval ho krajan, spoluhoditel novin Peter Vítazoslav Rovnianek. Podnikatel, který založil řadu firem a v roce 1893 i vlastní banku P. V. Rovnianek & Co. Za jeho přispění procestoval Blaho krajanové osady, ve kterých přednášel a přispíval do místních novin. Bylo to zřejmě poprvé, kdy se seznámil se zakladatelem banky. Banka se vlivem až přílišného idealismu zakladatele dostala do potíží a v roce 1911 vyhlásila úpadek. Ten na dlouhé roky postihl téměř samotnou existenci slovenské Tatra banky, která bance poskytovala velkou řadu úvěrů. Dokonce se promítla i do pozdějšího osudu ASB.

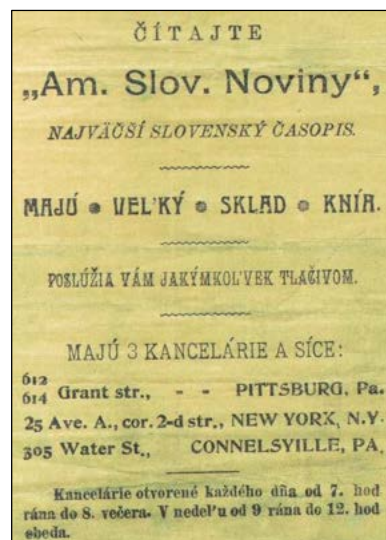
V roce 1896 se Blaho vrátil ke studiu medicíny ve Vídni. Podnícen dojmy

Dr. Pavol Blaho (*25.3.1867–† 29.11.1927)

Peter Vítazoslav Rovnianek, bankéř (*21.6.1867 – † 16.11.1933)

při svém pobytu v Americe, pokračoval v národovecké činnosti a byl jedním ze zakladatelů spolku Československá jednota, která rozvíjela vzájemnost Čechů a Slováků v duchu pozdějších Masarykových ideí. Spolek zanikl v roce 1914, přesto přispěl významnou měrou ke zrodu Československé republiky.

Když Pavol Blaho úspěšně dokončil studia medicíny, vrátil se v roce 1898 do rodné Skalice, kde si otevřel lékařskou praxi. Nezůstal jen u ní. Ve Skalici a jejím okolí pomáhal se zakládáním rozličných svépomocných a úvěrních družstev. Prý jich za svůj život pomohl založit asi sto. Tím prvním byl v roce 1898 Gazdovsko-potravný spolok ve Skalici. Blaho sám vypracoval jeho stanovy a všechny obchodní knihy. V roce 1904 založil Rolnícké mliekarenské družstvo, dále Družstvo pre nákup a speňaženie ľudového priemyslu, které prodávalo slovenské výšivky a krajky. Zakládání družstev bylo dalším impulsem pro mnohá města po celém Slovensku, kde se začala zakládat podobná družstva.

Blaho byl však mnohem všestrannější. V roce 1900 byl v Brně založen Klub přátel umění, jehož myšlenkou bylo založení moravského kulturního salonu. Za nejvhodnější místo k setkávání byly zvoleny lázně Luhačovice, kam byli zváni spisovatelé, umělci a významné osobnosti z Čech a ze Slovenska, které se společně snažili o povznesení národní svébytnosti. Blaho se od počátku zdejších setkání účastnil velmi živě všech debat a pod jejich vlivem nezůstal jen u zakládání podniků a družstev. Organizoval divadelní představení skalických ochotníků, kteří vystupovali až na severu Čech. Ve Skalici založil knihovnu a pěvecký sbor. Sám byl sběratelem lidového umění, především záhorácký fajáns patřil mezi hojně zastoupené v jeho sbírkách. Aby se všechny spolkové činnosti včetně divadla mohly nadále rozvíjet, rozhodl se vybudovat Spolkový dom. Projekt se ujal přítel, významný architekt Dušan Jurkovič. V domě byl divadelní sál až pro tisíc lidí, kde se i přednášelo. Výmalba sálu je od Jožy Uprky, štít na fasádě od Mikoláše Alše. Do budovy se vešly jak muzejní sbírky, ale i jednotlivé spolky a prostory pro Obchodní banku. Stavba dokončená v roce 1905. Nadšení, které Blaha vedlo ke všem těmto aktivitám, vedlo i k finančním potížím. Stavbu Spolkového domu řešil podpisem směnek, za které osobně ručil. Výsledkem bylo jeho vážné zadlužení. Rozhodl se obrátit o pomoc na krajany v USA a ke svým přátelům. V roce 1912 odjel na svoji druhou návštěvu Ameriky, kde ho čekalo velmi přátelské uvítání. Byl velkou osobností politického života. Od roku 1899 byl členem městského zastupitelstva ve Skalici. V roce 1906 byl poprvé zvolen poslancem Uherského sněmu, podruhé v roce 1910. Ve všech svých funkcích se vždy bral za zájmy Slováků a proto ho jeho krajané uvítali s patřičnou okázalostí, jako muže, který pomáhá nezištně své vlasti a všemožně podporuje národní svébytnost. Blahovi se podařilo sehnat podstatnou část peněz a spolkový dům zachránit.

Při své druhé cestě už nepotkal Petra V. Rovnianka, který by se snaže vrátit lidem peníze odjel do Nevada hledat zlato, kterým by splatil své závazky. Zlatokopectví ho stálo život. Blaho se však při svých cestách za krajany seznámil s jiným bankéřem, který byl úspěšnější. Byl jím Michal Bosák, oba navázali kontakt, ale na spolupráci ještě nedošlo.

MUDr. Pavel Blaho byl v té době již také „bankéřem“. Založil už dvě banky, ve kterých byl předsedou správní rady. První byla Obchodní banka účastinná spoločnosť ve Skalici, jejíž zahájení úpisu se datuje od listopadu 1906, přesto k faktickému vzniku došlo až 15. října 1907, kdy byl upsán kapitál 100.000 K rozdělený do 1.000 ks akcií po 100 K.

Šek banky P. V. Rovnianek & Co. z roku 1909 vydaný v Pittsburgu (O142)

Slovenský spolkový dom v Uhorskej Skalici, asi r. 1907

Podíl Spolkového domu na 20 K z roku 1912 (A1951)

Vítání v USA, 1912 (Záhorské muzeum)

A2318 – Zakládací akcie Obchodné banky úč. spol. v Uherské Skalici na 100 K, vydaná 25. října 1907, tisk Unie v Praze

Vlastní obchodní činnost zahájila Obchodná banka až v lednu 1908. To už se pomalu rodila myšlenka na vznik další malé banky, Roľnícké a priemyselnej banky vo Veľkých Levároch, ktorá bola právním předchůdcem ASB. Osudy obou těchto „blahovských“ bank se ještě setkají až budou spolu obě banky fúzovat.

SLOVENSKÉ PENĚŽNICTVÍ NA PŘELOMU STOLETÍ

Od roku 1842, kdy byla založena Bratislavská sporiteľňa (Pozsonyi takárek-Pentztári), první akciová banka na Slovensku, vzniklo ve formě akciových společností do roku 1908 celkem 227 bank, z toho 52 z nich postupně zaniklo fúzí a likvidací. Za rok 1909 vzniklo devět peněžních ústavů včetně Velkolévárské banky. Z valné většiny šlo o městské či vysloveně vesnické peněžní ústavy. Na Slovensku, či lépe řečeno v Uhersku, bylo odlišné právo od Předlitavska. V Rakousku, resp. v Čechách vznikaly banky postupně s vývojem průmyslu, jako banky univerzálně obchodní. Soukromé banky uspokojovaly potřeby rostoucího podnikatelského sektoru, ale současně investovaly do těchto podniků k jisté míře jejich ovládnutí. Nepůjčovaly jim jen peníze, ale také obchodovaly s jejich výrobky a firmy zakládaly a podporovaly. Kromě univerzálních bank postupně vznikaly banky specializované, např. Agrární banka, Banka pro průmysl pivovarský, které se zaměřovaly na konkrétní segment trhu. České banky byly svým charakterem ojedinělé. Držely se hesla „svůj k svému“. Cíleně mířily na investice do vysloveně českých podniků, orientovaly se národnostně, zejména vůči univerzálním bankám vídeňským nebo těch zakládaných českými Němci. Češi si jako první v rámci monarchie vybudovali peněžní systém ekonomicky nezávislý na Němcích. Byla to součást obrozeneckých snah o národní svébytnost. Čechy měly vysoce rozvinutý průmysl v rámci celé monarchie. Po vzniku Československa bylo v Čechách průměrně asi 70% veškerého průmyslu monarchie. Mnohé obory téměř monopolně. Lišila se i struktura bankovníctví, což bylo dáno právě i odlišností obchodního práva. V Čechách byly akciové banky velkopodnikem s mnoha statisícovým kapitálem už při vzniku. Na malých městech a vesnicích se lépe vžil systém družstevního peněžnictví ve formě kempelíček, záložna a úvěrních spolků. Kromě toho zde existoval pilíř spořitelen, které byly zakládány jako veřejné korporace samotnými městy a okresy se zárukou vkladů těchto municipalit. Mnohé tyto ústavy dosáhly časem velikosti, mnohdy přesahující svojí velikostí, vyšší vkladů akciové komerční ústavy. Na Slovensku byl systém odlišný a místní ústavy vznikaly spíše na bázi akciových společností.

V roce 1900 zasáhla Rakousko-Uhersko světová hospodářská krize. Její vrchol dopadl nejvíce v letech 1902-1904, deprese trvala až do roku 1906. Prudce se zpomalil rozvoj zejména velkého průmyslu, především v německých a maďarských rukou. Krize zasáhla 98% papírenského průmyslu, 80% železářského, 70% ocelářského a 65% chemického průmyslu celého Uherska. Mnohé tyto podniky byly právě na Slovensku. Pro slovenské peněžní ústavy však byl prostor v lehkém průmyslu, zejména kožedělném, textilním a dřevařském průmyslu. Banky se zapojovaly také do zemědělství nákupem a pronájmem velkostatků.

Pro slovenské regionální banky byl prostor k investicím omezený jen v oborech, kam se nedral německý či maďarský kapitál. Proto investovaly do podniků lehkého průmyslu, které naštěstí počátkem století krize příliš nezasáhla a který se i díky tomu zdárně rozvíjel. Rozvoj slovenského průmyslu se do I. světové války poměrně urychloval. V letech 1910-1913 vzrostl počet větších podniků, zaměstnávajících nad 20 dělníků o 25%, oproti 16,5% v Uhersku. Stejně tak rostl i počet dělníků o 23% oproti průměru 14% v Uhersku. V roce 1910 pracovalo ve slovenských podnicích 80.523 dělníků, v roce 1913 to bylo již 98.238 osob. Všeobecně však měla podstatný vliv na zaměstnanost také okolnost vystěhovalctví Slováků do Ameriky, ale k tomu se ještě dostaneme.

Maďarské úřady nepřály národnostně se rozvíjejícímu Slovensku. Na podzim 1908 byly volby do okresních výborů, bylo to poprvé kdy kandidovali slovenští rolníci a řemeslníci. Úřady znemožňovaly co šlo, dokonce dalo obštoupit volební místnosti vojskem. Národovci se snažili osvobodit Slováky od tyranie, ale také od ekonomické závislosti. Proto také vznikaly na Slovensku malé vesnické banky, na rozdíl od Čech, kde vznikaly víc záložny. Na Slovensku vzniklo v roce 1881 první Úvěrné družstvo v Trnave, ale další v Kapušanech vzniklo až roku 1891. Snahy o vznik dalších byly zastaveny změnou zákona v roce 1898 a 1903, kdy bylo zavedeno povinné členství všech spolků v Krajském ústředním úvěrním družstvu v Budapešti (Országos Központi Hitelszövetkezet), které mělo výsadní právo zakládat na Slovensku další místní úvěrní družstva a pod dohledem státní správy.

V letech 1906-1912 dochází konečně k oživení ekonomiky, ale také k růstu snah o vznik slovenských bank. Do této doby spadá založení nejen Obchodné banky v Uhorskej Skalici, ale i banky ve Velkých Levárech.

VZNIK BANKY

V době voleb, na podzim 1908, se ve Wilhelmově kovárně ve Velkých Levárech sešlo několik místních s poslancem dr. Blahem, který jim přednesl návrh na založení banky. Vznikl přípravný výbor a sám Pavel Blaho obcházel okolní vesnice, aby sehnal první potřebné úpisy rolníků na základní kapitál banky.

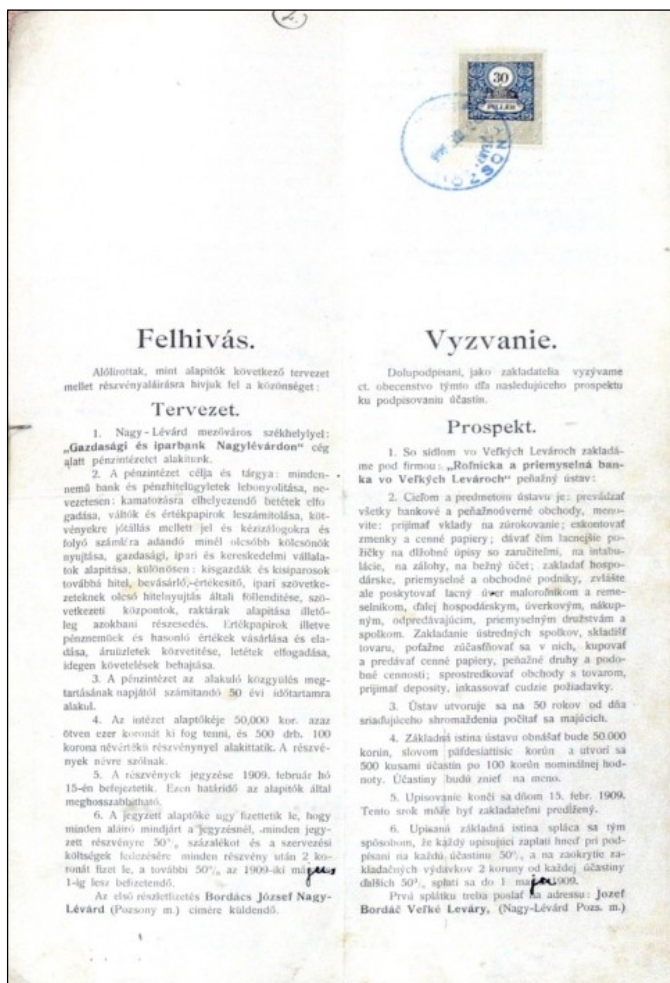
Konečně znění výzvy k upisu akcií a prospekt emise byl vydán v úterý 15. prosince 1908. Podle něj bylo základním účelem banky, provozovat všechny bankovní obchody, poskytovat úvěry, přijímat vklady k úročení, vést běžné účty, dále eskontovat směnky a cenné papíry, udělovat půjčky na dlužní úpisy se zajištěním, zvláště poskytovat levný úvěr pro maloroelníky, řemeslníky, hospodářská, úvěrní, nákupní, prodejní a průmyslová družstva a spolky. Zakládat a spoluzakládat nové podniky. Pomáhat k založení ústředí spolků, dále zakládat skladiště zboží, účastnit se v nich, kupovat a prodávat cenné papíry, peněžní hodnoty a jiné cennosti, zprostředkovávat obchody, přijímat depozita a inkasovat pohledávky.

Doba existence banky byla stanovena na 50 let, tedy do roku 1958. Základní kapitál byl navržený na 50.000 K tvořený 500 kusy akcií po 100 K na jméno. Upisování začalo vydáním výzvy a mělo skončit do 15. února 1909. Úpis měl probíhat tak, že při úpisu do listiny splatil každý zájemce 50% jím upsaného kapitálu, spolu s 2 korunami za každou akcii jako zápisným, ze kterého se měly hradit náklady spojené s úpisem akcií. Zbylých 50% kapitálu měl každý akcionář splatit, původně do 1. března 1909, ale tato lhůta byla posléze prodloužena do 1. května 1909.

Upisovací archy akcií byly rozneseny po okolních obcích, do kterých se postupně zapsaly desítky osob. Nakonec se sebralo 25 upisovacích listů, ve kterých projevilo svůj zájem celkem 188 osob o 525 kusů akcií. Při úpisu složené peníze až do konání ustavující valné hromady opatroval místní keramik Jozef Bordáč. Požvánky na ustavující valnou hromadu datované 1. března 1909 odešly venkovským upisovatelům poštou, jen pro osoby z Velkých a Malých Levárů byla požvánka ve formě oběžníku. Termín konání byl určen na čtvrtek 11. března 1909 o 11. hod. dopolední v domě č.204 patřící Jozefu Bordáčovi. V daný čas se dostavilo 73 akcionářů, kteří upsalí 337 akcií, tj. 67,40% kapitálu, čímž byla valná hromada usnášeníschopná. Přítomný notář konstatoval přepsání počtu upisovaných akcií a právo zakladatelů nepřijmout úpis většího počtu než bylo stanoveno. Proto došlo k vyškrtnutí několika osob ze seznamů, takže se konečný seznam upisovatelů snížil na 178 akcionářů upisujících všech 500 kusů akcií.

Největším upisovatelem byl MUDr. Pavol Blaho s 20 akciemi, následoval Jozef Gregor s 15 akciemi, Anna Jurkovičová se 14 akciemi. Deset akcionářů upsal po 10 akciích, ostatní pak po jedné až osmi kusech.

Poté byla přečtena zpráva zakladatelů o úpisu akcií a splácení kapitálu, kterou akcionáři vzali na vědomí.

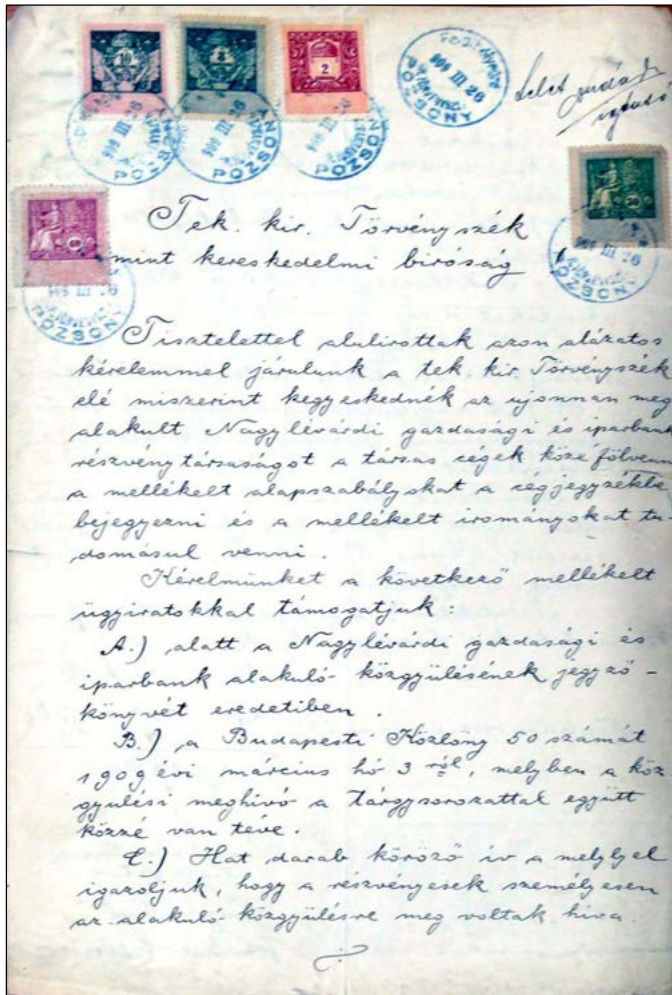
První strana prospektu a výzvy k úpisu akcií z roku 1908 (ŠAB)

Az alábbi sajátkezű névalírása Vlastnoručný podpis značiteľa účastníka	Polgári állása Jeho stav	Lakhely Jeho bydlo	Az általa megzáraltatott részvények száma Počet tím zámčených akcií	Megjegyzés Poznámka
1 J. Pavel Blaho	lehin	Levároch	20	

< Upisovací list č.18, ve kterém dr. Pavel Blaho upisuje svých 20 kusů akcií, 1909, výřez (ŠAB)

Zpráva konstatovala, že k založení banky se vyžaduje splacení alespoň 30% základního kapitálu. Upisovatelé k rukám správce vkladu Jozefa Bordáče ke dni konání valné hromady splatili 19.030 korun, tj. 38,06% základního

kapitálu, který byl Bordáčem uložen na vkladní knížku č. 1./225 u Obchodné banky v Uh. Skalici. Poté bylo zakladatelům uděleno absolutorium a vyjádřena vděčnost za jejich práci pro vznik banky. Následně bylo přijato rozhodnutí o založení banky, jejím názvu a první stanovoy společnosti.

První list žádosti k soudu o zápis firmy do rejstříku, 1909 (ŠAB)

Akcionáři nakonec přistoupili k volbě prvních členů správní, dozorčí rady a pokladníka. Předsedou první správní rady byl zvolen MUDr. Pavel Blaho, za místopředsedu byl zvolen František Kujan-Privrel. Do funkcí členů byli zvoleni Michal Holly, Péter Trajlinek, Ferencz Schlossar (Šlosar), János Tag a Jozef Gregor. Za pokladníka byl zvolen Jozef Bordáč.

Po ukončení valné hromady připravila správní rada podání návrhu na zápis firmy do obchodního rejstříku, který byl podán 26. března 1909. Soud, ale odmítl zápis provést pro několik nedostatků, které svým usnesením vyzval zakladatele doplnit. Z části to byly formální záležitosti, demonstrující obstrukce státního aparátu povolovat cokoli slovenského.

Na čtvrtek 22. dubna 1909 o 10 hod. dopolední proto byla svolána doplňující valná hromada, která dle vyzvání soudu odstranila formální nedostatky ve znění stanov. Dr. Blaho přednesl akcionářům znění změn, které byly následně schváleny. Kromě toho soud požadoval ověřené podpisy členů správní rady a prohlášení představenstva o požadovaném splacení 30% kapitálu. Soudu notářsky ověřená skutečnost zřejmě nestačila. Po valné hromadě byly doručeny soudu všechny dokumenty, který konečně vydal své usnesení. V sobotu 1. května 1909 byla zapsána do obchodního rejstříku firma „Roľnícka a priemyselná banka účastinárska spoločnosť vo Veľkých Levároch“.

Vlastní obchodní činnost zahájila banka o měsíc později, v úterý 1. června 1909. Své kanceláře měla z počátku v domě Jozefa Gregora, který je bance pronajal. Šlo vlastně jen o místnost pro styk s lidmi a jednu malou, oddělenou kancelář pro úředníky. Takto začínaly první skromné bankovní obchody. Za pouhých sedm měsíců hospodářského roku 1909, se podařilo bance dosáhnout čistého zisku 1.175,60 K.

PRVNÍ ROKY ŽIVOTA

Přestože jednací řečí byla slovenština, všechny úřední dokumenty, včetně zápisů z valných hromad byly psány výhradně maďarsky.

Banka z počátku nabízela především základní služby tj. příjem vkladů, eskont směnek a přidělování prvních, velmi skromných úvěrů. Mnozí se ptali nejen na služby, ale na akcie této banky. Hlavně ti co původně nad úpisem váhali.

Banka si byla vědoma, že její základní kapitál je opravdu velmi nízký a musí se zvýšit.

První budova, kde vše začalo. Dům Jozefa Gregora č.204, kde bylo sídlo banky. Centrála se změnila na filiálku Velké Leváre. Snímek je z roku 1929, kdy zde byla ASB. (AČNB)

Důvodem byl nejen zájem veřejnosti o její akcie, ale především nutnost, aby banka měla dost svých prostředků na vlastní obchodní činnost. Koncem ledna 1910 byly připravené závěrky za první hospodářský rok banky. Správní rada projednala celý program valné hromady a zveřejnila pozvánku pro akcionáře.

Termín konání I. řádné valné hromady byl stanoven na pátek 4. března 1910 o 11 hod. dopolední, do domu Jozefa Gregora, kde banka úřadovala. Dostavilo se 58 akcionářů, kteří měli jak své akcie, tak plné moci jiných a celkem drželi 267 akcií.

Správní rada ve své zprávě zdůraznila, že v regionu Velkých Levárů existuje silná potřeba levného zdroje hospodářského úvěru, protože průmyslové úvěry jsou příliš drahé. Zdůrazněna byla myšlenka zakladatelů ústavu, aby se vlastní bankou dařilo místním rolníkům a řemeslníkům získat úvěry za přijatelných podmínek. Ředitel ústavu uvedl: „*že se můžeme s naprostou spokojeností ohlídnout zpět, protože jsme vzhledem k obtížím na začátku dosáhli dobrých výsledků ve všech oborech našeho podnikání. Dosažený zisk slibuje pevnou budoucnost pro náš ústav, pokud příští rok klesnou náklady na vlastní činnost.*“

První zisk 1.175,60 K byl rozdělen přidělem rezervního fondu ve výši 10%, stejnou částku obdrželo představenstvo banky, úřednictvu připadlo 35,25 K tj. 3% a 1% bylo vyčleněno na účely charitativní, vzdělávací a veřejně prospěšné. Další 2% šla ve prospěch penzijního fondu úřednictva. Takto se rozdělilo celkem 305,50 K. Zbytek 870,10 K se dále rozdělil částkou 364,75 K ve prospěch dočasných úředníků banky, 120 K šlo dozorčí radě. Zůstatek 385,35 K šel mimořádným přidělem rezervnímu fondu, do doby než v něm bude akumulována částka 10%.

Za vysvětlení stojí řádek ve prospěch „dočasných úředníků“. Je třeba si uvědomit, že banka nepracovala jako běžné banky po celý týden ani během celého dne. Bankovní úředníci pracovali v bance jako dobrovolníci, kteří dělali tuto práci nad rámec svého běžného zaměstnání, tedy často v odpoledních hodinách až po práci. Takto fungovaly ve svých začátcích i jiné banky, třeba Tatra banka. Kromě výsadně odborných účetních operací, ke kterým byl třeba kvalifikovaný účetní, mnohé činnosti byly prováděny takřkajíc na koleně. Až později, kdy banka zvětšila obchody a etablovala se pevně na trhu, si mohla dovolit pevně vlastní úřednictvo.

Poté byla jen projednána změna v dozorčí radě, ze které v průběhu roku rezignoval János Maliarik a na jeho místo nastoupil náhradník Michal Kovat.

Nejdůležitějším bodem valné hromady však byla záležitost pod 7. bodem, kterým bylo zvýšení základního kapitálu na 100.000 K, vydáním nových akcií v počtu 500 kusů po 100 K, které měly být označeny čísly 501-1000. K úpisu akcií byli připuštěni jen stávající akcionáři, kteří se zavázali upsat plný počet.

Úpis akcií II. Emise byl zahájen 15. října 1910 vydáním prospektu a výzvy k úpisu akcií. Termín upisování byl stanoven do 15. ledna 1911 a stávající akcionáři mohli upisovat každou novou akcii za 102 K, nově přistoupivší za 105 K. Tato podmínka byla zbytečná, protože stávající akcionáři se zavázali upsat plný počet akcií, přesto se i noví zájemci dostali k části vydaných akcií. Kromě emisního kurzu musel každý akcionář zaplatit také 2 K zápisného na náklady spojené s vydáním emise. Akcie byly spláceny postupně. Při úpisu se platilo 30%, do 15. června dalších 30% a zbylých 40% do 1. prosince 1911. Nové akcie neměly podíl na zisku za rok 1911, ale od doby plného splacení měly nárok na 4% úrok. Dividendy příslušely na nové akcie až za rok 1912.

Akcie upsal celkem 159 akcionářů na 13 upisovacích listech. Největším upisovatelem byl statkář dr. Jozef Hlavatý (20 akcií) a rolník Peter Trajlinek (16 akcií), oba z Malých Levárů. Ve Velkých Levárech upsal nejvyšší počet akcií Michal Zúbek a rolník Jan Jurkovič, oba po 15 akciích. Dalšími velkými akcionáři se stali rolník Anton Valla (20 akcií) a Katerina Vallová (12 akcií) oba z Lakšárske Nové Vsi. Upisovací listy se dostaly i do vzdálenějších měst.

Nejvíce, 38 upisovatelů, pocházelo z obce Borský Svätý Jur (96 akcií), dále 19 osob z obce Závod (50 akcií), shodně 14 osob pocházelo z Gajar (26 akcií) a Malých Levár (70 akcií), 12 upisovatelů bylo z Lakšárske Nové Vsi (88 akcií), 11 lidí pocházelo z obce Sekule (15 akcií), Moravský sv. Ján měl 9 akcionářů (12 akcií), Svätý Štefan 8 zájemců (18 akcií). Od Velkých Levárů byli nejvzdálenější akcionáři 4 osoby (4 akcie) z Ružomberoku a 2 akcionáři (5 akcií) z Trenčína. Zájem o novou banku se dostával i do vzdálenějších míst Slovenska.

1910. február 23.

MEGHIVÓ

a Nagylévárdi gazdasági és iparbank részvénytársaság

I. rendes évi közgyűlésére,

a mely az 1910. évi március hó 4-én délelőtt 11 órakor Nagylévárdon, a bank helyiségében (Gregor József házában) fog megtartatni.

Tárgysorozat:

1. Az alkalmi elnök választása.
2. Igazgatóság jelentése.
3. Felügyelőbizottság jelentése, a zárszámadások megvizsgálása, a mérleg megállapítása és felmentés megadása.
4. A tiszta nyereség felosztása, az ideiglenes hivatalnokok és a felügyelőbizottság részére a tiszteletdíj megállapítása.
5. Számvívó, pénztárnok és aligazgató választása.
6. A felügyelőbizottság választása.
7. A részvénytőke 100,000 koronára való felemelése.
8. Indítványok. *

Nagylévárd, 1910. február hó 21-én.

Az igazgatóság.

* A melyek az alapszabályok 20. §-a értelmében az igazgatóságnak 8 nappal előbb bejelentendők. 9102

Pozvánka v Budapešťském věstníku, 1910 (ŠAB)

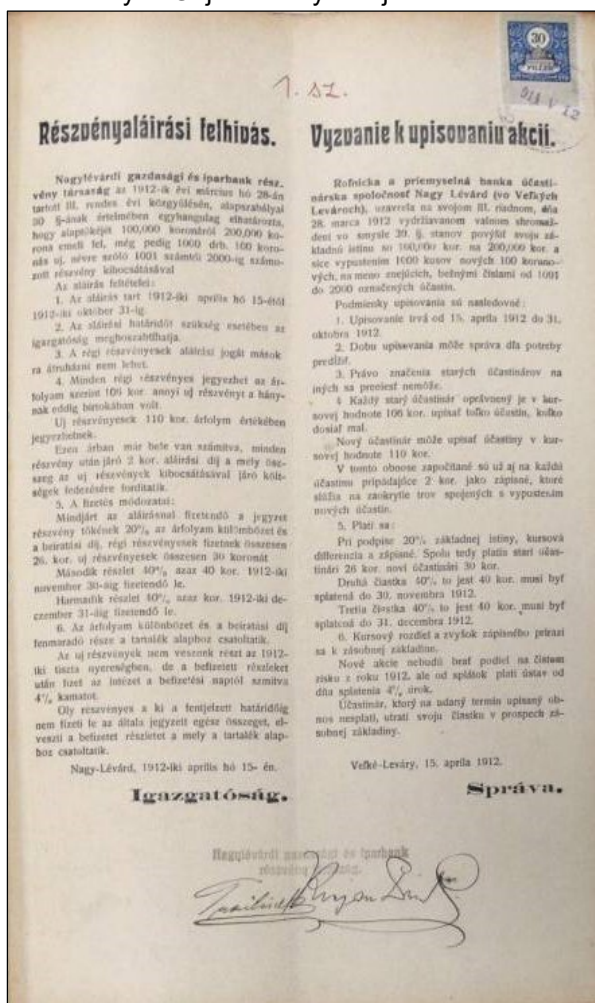
První verze užívané pečetnice, 1909

Druhá verze užívané pečetnice, 1913

Po vyhlášení úpisu akcií, probíhalo pak téměř po celý rok 1911 jejich splácení. Díky této okolnosti se za rok 1911 konaly dvě valné hromady. První z nich, byla II. řádnou valnou hromadou, která byla svolána na úterý 28. února 1911 ve 14 hod. odpoledne. Bylo na ní přítomno 87 akcionářů s celkem 329 akciemi. Předseda správní rady dr. Blaho ve své zprávě zdůraznil, že i přes špatnou sklizeň a obtížnou finanční situaci a vykazuje banka nárůst ve všech číslech, zejména v oblasti vkladů, které dosáhly výše 238.877,88 korun. Protože většina vkladů byla umístěna ve formě hypotečních úvěrů, pro nezbytnou finanční obezřetnost, nebylo možné dosáhnout vysokého zisku, přesto byl vykázán čistý zisk ve výši 3.213,92 K, což za daných okolností bylo možné považovat za pěkný výsledek. Akcionářům při rozdělování připadla částka 2.000 K, tedy 4% dividendy. Kromě částky 222,67 K převedených na účet nerozděleného zisku minulých let se valná část zbylé částky rozdělila přidělem do rezervního fondu, penzijního fondu a pro úřednictvo a správní radu.

Koncem roku, v pondělí 18. prosince 1911 o 11 hod. dopoledne se konala mimořádná valná hromada, za přítomnosti 69 akcionářů držících 390 akcií. Hlavním programem této valné hromady bylo projednání zvýšení základního kapitálu z 50.000 K na 100.000 K, které bylo plně již splaceno do pokladny ústavu upisovateli a bylo tak možné realizovat tuto emisi. Vydány tak byly nové akcie s pořadovými čísly 501-1000. Valná hromada vzala tuto zprávu dr. Blaha na vědomí a jednomyslně schválila toto zvýšení a pověřila správní radu k provedení jeho zápisu do rejstříku. Dr. Blaho ve své zprávě dokonce zdůraznil, že se tímto zvýšením banka připojuje k řadám větších peněžních ústavů. To bylo sice velmi přehnané hodnocení, ale o tom, že se banka zvětšovala nebylo pochyb. Bylo to znát nejen na rostoucích číslech, ale také v tom, že v lednu 1912 otevřela svoji první expozituru v nedalekých Gajarech. Byla to jen malá úřadovna, ani nešlo o pobočku, ale pro banku to byl významný krok.

Hlavní strana prospektu III. emise akcií z roku 1912 (ŠAB)

Na čtvrtek 28. března 1912 byla svolána III. řádná valná hromada, které se účastnilo 71 akcionářů s 397 akciemi. Na valné hromadě promluvil k akcionářům Jozef Bordáč, který předestřel potřebu a důvody k dalšímu zvýšení základního kapitálu, který akcionáři jednohlasně odsouhlasili. Tentokrát bylo navrženo zvýšení o 100.000 K do výše 200.000 korun. Výzva k úpisu akcií III. emise byla vyhlášena 15. dubna 1912, ale protože splácení probíhalo až do konce roku, všechny náležitosti se projednávaly až o v roce 1913. Na této valné hromadě tedy došlo pouze ke schválení podmínek emise.

Za rok 1911 se dosáhlo 5.049,35 K čistého zisku, který se po potřebném přidělu rezervnímu a jiným fondům přidělil na dividendy, které byly ve výši 5%, tedy 5 K na akcii.

Mezi dalšími body bylo i to, aby dosavadní činnost a plat ředitele byl stanoven na 500 K ročně. Také došlo ke změně ve správní radě, kam byli přijati János Hladik a Györgyi Búr Szut z řad drobných akcionářů. Stalo se tak v reakci na zvýšený počet drobných investorů, kteří chtěli mít ve správní radě svého zástupce.

V letech 1912-1913 postihla Uhersko těžká hospodářská krize. Ta nejvíce zasáhla velkokapitál, ale dotkla se z části investic lehkého průmyslu i zemědělských investic, tedy se dotkla i malých bank. Tuto nelehkou situaci projednávala také IV. řádná valná hromada, která se konala v pondělí 26. května 1913 o 15 hod. odpolední, za účasti 74 akcionářů, kteří včetně plných mocí drželi 431 akcií. Předseda správní rady v přednesené zprávě poukazoval na kritický rok 1912, který postihl řadu peněžních ústavů s dovětkem „*díky Bohu nás tato finanční krize příliš neovlivňuje*“. Podle jeho slov, byla banka dobře vedena a lidé v ní mají velkou důvěru. To bylo prý důvodem, proč se banka neocitla ve složité situaci vůči vkladatelům a nemusela přistoupit ke změně úrokových sazeb jako jiné banky. Dalším důvodem však bylo i to, že na nějaké větší investice do průmyslových akcií banka neměla prostor a krize jí neměla čím tragicky zasáhnout.

Závěrečná bilance k 31. prosinci 1912 uváděla pasiva v celkové výši 803.509,87 K, z čehož kromě kapitálu ve výši 100.000 K a rezervního fondu ve výši 5.200 K, byly největší položkou vklady za 565.526,43 K. Na straně aktiv byly největší položkou nemovitosti za 298.951 K a hypoteční úvěry za 187.813,93 K. Další větší položkou byly podíly akcií u jiných podniků za 43.270 K a dluhopisy za 72.263 K. Čistý zisk byl 11.508,11 K, ze které se vyplácena 6% dividendy a zbytek byl rozdělen přiděly do rezervního fondu a dalších obvyklých položek.

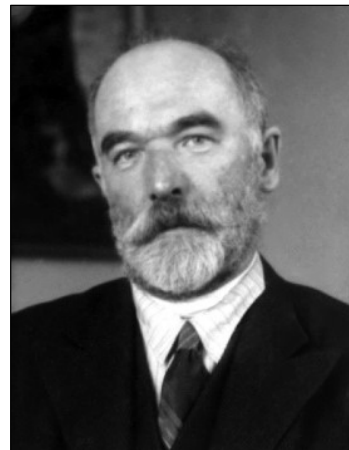
Úpis III. emise akcií schválené akcionáři v březnu 1912 probíhal od 15. dubna 1912. Nabízelo se 1.000 kusů nových akcií a na 17 upisovacích listech o ně projevilo zájem 155 osob. Původně byla doba úpisu do 31. října, ale nakonec se termín prodloužil až do 31. prosince 1912. Pro stávající akcionáře byl stanoven kurs 106 K za akcii, pro nové 110 K, včetně 2 K zápisného. Splácení upsaných akcií probíhalo z 20% při zápisu, splátka 40% do 30. listopadu 1912 a posledních 40% do 31. prosince 1912. Nárok na dividendy měly akcie od 1. ledna 1913.

Šporujte

Ukladajte svoje úspory v Roľníckej
a priemyselnej banke vo Veľkých
Levároch a v jej filiálkach v Šaštíne
= (vedl'a apatékyy) a v Gajaroch. =

Největším upisovatelem z řad osob byl s 80 kusy Antonín Vella z Lakšárské Nové Vsi, se 60 kusy zelinář Michal Koch z Vídně a se 35 kusy Jozef Bordáč z Velkých Levárů. Zájem o tuto emisi již projevily ve větší míře také jiné banky, což byl nejen akt solidárnosti, ale také důvěry v banku, do které mohou bez rizika investovat. Největším upisovatelem vůbec byla Obchodná banka v Uh. Skalici s 200 kusy, která tím získala celkově podíl ve výši 10% na kapitálu banky. Všeobecná banka úč. spol. v Lučenci upsala 60 kusů.

Mezi upisovateli byla se 100 kusy akcií (5% kapitálu banky) také Nadlacká ľudová banka, úč. spol. (Nagylaki népbánk részvénytársaság) z Nagylaku, který leží u dnešních hranic s Rumunskem. Zde je třeba zmínit zajímavou souvislost. Na podzim 1904 se v této bance stal účetním spisovatel Jozef Gregor-Tajovský. Už roky pracoval v bankovníctví. Od roku 1900 působil ve filiálce Ludovej banky v Trnave, poté do roku 1901 jako praktikant v centrále Tatra banky v Turčianskom Sv. Martine. Odsud odjel do Nagylaku, kde byla komunita Slováků. Po čas svého zdejšího působení tu napsal několik děl a byl i divadelním režisérem. Přitom se poznal s Hanou Lilgovou, která hrála v jeho hře Matka nebo v jím režirovaných aktovkách A. P. Čechova. S Hanou se v roce 1907 v Nakylaku oženil. V roce 1910 přijal funkci ředitele filiálky Tatra banky v Prešově, kam společně odešli. Po návratu z legií se stal členem prvního představenstva bratislavské filiálky Banky československých legií. Od roku 1923 se stal ředitelem a členem představenstva bratislavské filiálky Hypoteční banky České a významně působil v jejím rozšiřování na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Díky těmto souvislostem, lze lépe pochopit zdánlivě záhadnou investici.

Jozef Gregor-Tajovský, bankéř
(*14.10.1874 – † 20.5.1940)

Ale vraťme se k úpisu III. emise akcií. Přestože její splácení proběhlo do konce roku 1913 a dokonce se v bilanci k 31. prosinci 1913 již uvádí celkový kapitál 200.000 K, její konečné schválení valnou hromadu nebo dokonce její zápis do rejstříku dosud neproběhl a stalo se tak až po valné hromadě v roce 1914.

Rok 1914 začal dalším rozšířením banky. Během ledna 1914 se podařilo zapsat do rejstříku další expozituru v Šaštíne, později se uváděla i jako filiálka, ale šlo jen o odbočku hlavního závodu.

Jednání V. řádné valné hromady bylo svoláno na čtvrtek 19. března 1914. Dostavilo se 73 akcionářů, kteří za sebe i v plné moci hlasovali s 683 akciemi. Úvodní slova se ujal MUDr. Pavel Blaho, který přednesl zprávu představenstva. Uvedl, že pro obtížné finanční podmínky bylo představenstvo nuceno přesunout termín úpisu akcií o jeden rok, během kterého se podařilo všechny akcie zdárně upsat. Dalším bodem valné hromady tedy bylo dokončení této záležitosti. Přednesen byl návrh na změnu stanov, podle které byl kapitál nově 200.000 K, rozdělený do 2.000 kusů akcií na jméno po 100 K. Tento návrh, byl přítomnými akcionáři jednohlasně schválen.

Následná zpráva o hospodaření banky nastínila, že rok 1913 byl obtížný a znamenal značnou nejistotu v dosud slibném vývoji banky. Největším problémem jevila se likvidita, resp. nedostatek peněz, který by umožnil lepší rozvoj banky. Na trhu se obecně jevil nedostatek prostředků a proto banka v jeho důsledku musela zvýšit úrokové sazby, což vedlo ke zdražení peněz a nižším půjčkám. Celková výše pasiv stoupla na 1,050.579,68 K, z čehož vklady činily 810.903,76 K, základní kapitál 200.000 K a rezervní fond 14.500 K, z čehož příjem ze třetí emise činil 7.220 K. Aktivní stránka bilance vykazovala směnky za 365.778,40 K, hypotéky za 229.910 K, dále kontokorenty za 126.165 K, ale hotovosti v pokladně bylo jen 37.569,43 K. Čistý zisk za rok 1913 byl 13.792,38 K.

Při dělení zisku, připadlo 6% tj. 6.000 korun na dividendy (zvýšení kapitálu za rok 1913 ještě nebylo přijato), zbytek se pak jako obvykle dělil do rezervního fondu a na další položky připadají úřednictvu a představenstvu banky.

**Nagylévárdi gazdasági és iparbank
részvény társaság.**

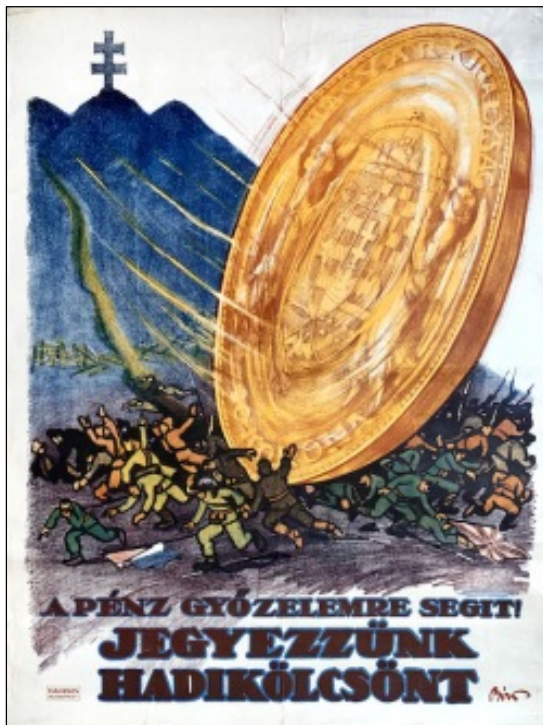
Úřední razítko Roľníckej a priemyselnej banky Veľké Leváre

ŽIVOT BANKY BĚHEM VÁLKY

Během prvního pololetí 1914 se situace banky stabilizovala a vypadala nadějně. Jenže přišel 28. červen 1914, kdy byl zavražděn následník trůnu František Ferdinand d'Este. Poté následovala řada událostí, které neodvratně vedly k vyhlášení války ze strany Rakouska-Uherska. V důsledku jednotlivých dohod mocností následně došlo k vypuknutí 1. světové války. Právě začátek války vedl do banky její vkladatele, kteří zde vzrušeně žádali o své vklady. Takový run by neustála žádná banka, natož malá, která měla dlouhodobě problém s hotovostí. Proto bylo nezbytné vkladatele uklidnit, ale především vyhlásit ochranné moratorium za jehož pomoci se podařilo obtížnou situaci v bance vydržet. Za dodržení jasných pravidel, byla banka schopna vyplácet požadované částky z vkladů majitelů účtů, kteří z části chtěli upisovat státní válečné půjčky. Z počátku sama banka upsala za větší částku vydanou 1. válečnou půjčku, ale později se většiny dluhopisů zbavila, ale k tomu se ještě dostaneme.

**ROLNÍCKA A
PRIEMYSELNÁ BANKA
vo VEĽKÝCH LEVÁROCH**
príjme praktikanta alebo slečnu, kto-
rá ovláda pomimo slovenského ma-
ďarský a nemecký jazyk slovom a pí-
smom. Ostatné podmienky dľa doho-
voru. Nastúpiť možno hneď. Prihlasy
treba zaslata na spravu banky. 4183

Inzerát banky ve Slovenském denníku z 31.10.1914

Plakát k podpoře úpisu válečné půjčky v roce 1915

Pomozte v boji za mír - plakát válečné půjčky, 1918
autor Béla Zombory-Moldován, 128x94 cm (AO0116)

Koncem října 1914 zveřejnila banka inzerát ve Slovenském denníku, ve kterém nabízela místo praktikanta. Za zveřejněním stály dva důvody. Prvním byla možnost si nového začínajícího praktikanta vychovat k obrazu svému v rámci banky. Tím druhým důvodem byl fakt, že mnozí z mužů rukovali a jejich práci neměl kdo převzít. Zda banka na inzerát nakonec někoho přijala se v dokumentech nedochovala žádná zmínka.

Postupující válečné události v prvních letech konfliktu zatím banku citelně nezasáhly. Banka postupovala stejně jako dosud, ale situace se výrazně změnila, především v nárůstu vkladů. Vše souviselo i se strukturou vkladatelů. Pro banku to byli především zemědělci, kteří ukládali do banky své přebytky a nebo naopak vůči plánované úrodě žádaly úvěry. Zemědělci byli závislí vždy na prodeji svého zboží. Mnozí měli povinné dodávky vůči eráru, který jim také z počátku dobře a včas platil. Jenže s postupem let se erární platby opožďovaly a dokonce místo nich dostávaly státní dluhopisy nebo krátkodobé pokladniční poukázky. Jenže s tím, jak jejich vydaný počet rostl, klesal o ně na trhu zájem. Svoji roli sehrála i averze vůči všemu maďarskému a Slováci se po vzoru Čechů snažili emise spíše bojkotovat.

Druhou možnost, kdy zemědělci dostávali včas své peníze, znamenal černý trh. Lístkový přidělový systém vytvořil ve všem nedostatek a zákonitě vznikl druhý, paralelní trh, který vyhodnotil nabídku a poptávku. Na něm šly ceny do tisíců, ale byl problém je někde uplatnit. Kontroly šmeliny, černého trhu se den po dni zpříšňovaly, padaly vysoké tresty. Zemědělci z počátku spláceli své úvěry, ale i ukládali do banky přebytky. Tím vznikl bance opačný problém než před válkou, kdy měla nedostatek hotovosti, měla přebytky, které nebylo kde umístit. Investice do válečných půjček banka nechtěla podstupovat, ale peníze bylo třeba nějak zhodnocovat, aby už tak decimovaná měna něco vynášela.

Problému si byla vláda i vláda a tak rok od roku zesilovala svoje propagační kampaně k podpoře úpisu válečných půjček. Z počátku je lidé kupovali, měli zaručený slušný výnos. Plakáty z let 1914-1915 jsou optimistické v duchu, Vaše peníze vyhrájí naši válku. Jenže po roce 1916 se charakter plakátů mění a jsou spíše o boji do posledního muže a ochrany sil. Situace se měnila i podle nálad veřejnosti, kdy vznikaly fámy o drancování vojáky. Vznikla řada plakátů s výzvou „Pozor a klid!“, kde se psalo: „*Ani nepřítel nesmí se dle mezinárodní konvence Haagské v pozemní válce dotýkati vlastnictví, zejména majetku bank nebo jiných peněžních ústavů. Soukromé vlastnictví jest nedotknutelné.*“ To sice vkladatele uklidnilo, ale problém s přebytky to nezměnilo.

Bance přidělal vrásky hlavně obchod z roku 1912. Jako jedna z prvních financovala parcelaci velkostatku hraběte Wenckheima a sama si pronajala pozemky a lesy o výměře 485,62 ha s cílem je dál pronajímat. Zájemců bylo dost, ale neměli peníze ani dost tažného dobytka k práci v lesích. Dr. Jozef Hlavatý sestavil malé konsorcium zájemců, ale ti najali sotva polovinu plochy. Banka nakonec našla českého nájemce Alberta Šikolu a Belaře, jenže ti, jak se ukázalo nestačili odborně. První problémy se objevily koncem roku 1914, kdy se nájemci dostali do platební neschopnosti a banka jim dala úvěr, zajištěný jejich majetkem. Hraběti musela svůj nájem platit včas. Problém s nájemci a jejich úvěrem se podařilo dotáhnout až koncem roku 1917.

Na VI. řádné valné hromadě, která byla v úterý 25. května 1915 za přítomnosti 57 akcionářů, kteří drželi 561 akcií, hovořil předseda správní rady Dr. Blaho poprvé o záležitosti nájemců. Sdělil, že pro, ne vlastní vinou zaviněnou, platební neschopnost nemohla uhradit roční nájemné hraběti Wenckheimovi. Zajištění úvěru na nemovitostech nebylo snadno dosažitelné a vleklo se. Hrabě nakonec pronájem v lednu 1915 vypověděl. Dlužníci tak neměli jak zaplatit bance úvěr. Banka se snažila o kompromisní dohodu, s tím, že na rok 1915 si pozemky budou moci najmout

od hraběte sami pronajímatelé a ve vlastní režii vypěstovat letošní sklizeň. Z jejího prodeje by pak bance připadly splátky úvěrů, čímž by všichni byli spokojeni. Banka očekávala příznivý vývoj vzhledem k cenám obilí a hraběti by tím zajistila jeho výnos. Podle plánu by tím banka získala vyhlídku na umoření pohledávek a výrazné snížení případné ztráty. Valná hromada jednomyslně prohlásila, že jde o odpovědnost členů představenstva za tento obchod, dokud transakce s pronájmem Wenckheimových pozemků nebude dokončena. Tento obchod dokonce zapříčinil poprvé v historii banky nevyplacení dividendy a to za rok 1916.

Dopad prvního roku války byl znát i na dosaženém hospodářském výsledku. Přes počáteční slibný vývoj se výsledek pobočky v Šaštíně ukončil se ztrátou 2.158 K. Přesto po jejím odečtení dosáhla banka ročního čistého zisku 10.588 K, z něhož se akcionářům vyplatila 3% dividendy a zbytek byl rozdělen na obvyklé rezervní a jiné fondy. V důsledku nárůstu práce, ale zejména životních nákladů, byl stanoven plat ředitele na 1.200 K ročně, jeho zástupce na 600 K. Také činnost dozorčí rady byla dotčena válkou, právě pro odvody na frontu, kdy bance zůstaly trvale jen dva členové a tak dozorčí rada nemohla plnit své povinnosti, protože nebyli náhradníci.

O rok později, na VII. řádné valné hromadě, konané ve středu 17. května 1916 již dr. Blaho uváděl, že proti nájemcům Šikolovi a Belařovi vede banka soudní řízení, jehož cílem by mělo být zabavení jejich majetku k úhradě nedoplatků úvěru. Soud prý předběžně s návrhy ve prospěch banky souhlasil. Údajně by banka měla získat asi 112.000 K. Ještě se však vede spor o prodej loňské úrody a nějaké nedoplatky v celkové výši 30.000 K. Blaho sdělil akcionářům, že nyní ještě nelze jednoznačně říci, zda dojde ke ztrátě a tak podal návrh, aby do vydání konečného soudního verdiktu banka postupně pokryla případné riziko ztráty odpisy z rezervního fondu. Tento postup akcionáři jednomyslně přijali a představenstvu dalo právo pro tyto odpisy z rezervního fondu čerpat. Ještě ve valné hromadě za rok 1917 se celá záležitost znovu řešila. Blaho informoval akcionáře o podrobném průběhu soudního sporu s tím, že navrhuje uzavřít celý spor smírnou dohodou. Z vymáhané částky 30.000 K by protistraně vyplatila 10.000 K a uhradila by soudní náklady, takže ztráta by činila asi 15.000 K. Akcionáři na místo vleklého sporu s tímto postupem souhlasili.

V záležitosti bilance za rok 1915 poukázal dr. Blaho na problém s neredukovatelným přílivem vkladů během posledních šesti měsíců. Rolníci zaplatili asi 40% svých dosavadních závazků, takže v danou chvíli to mělo být nejlepším důkazem jejich dobrých obchodů. Banku ale trápilo, kam své peněžní přebytky umístit a nezbylo než upsat další čtyři válečné půjčky. Navzdory těmto překážkám dosáhla banka čistého zisku 18.686,28 K. Kromě obligátních přídělů rezervnímu a jiným fondům, byla schválena akcionářům opět skromná 3% dividendy.

PRVNÍ FÚZE

Situace velkolévárské banky se z obtíží v roce 1914 postupně velmi dobře stabilizovala. V důsledku války neutrpěla téměř žádné významné finanční ztráty a její dlouhodobě dobré hospodářské výsledky vedly k zásadnímu rozhodnutí. Téměř životní nutností každé banky bylo nejen prosperovat, ale i rozšiřovat se. Od konce roku 1916 až do jara 1917 se proto připravovala jednání o spojení s Meštianskou bankou úč. spol. v Topolčanech (Polgari bank r.t.). Ta byla založena 12. listopadu 1908 původně s kapitálem 100.000 K, který se II. emisí v roce 1911 zvýšil na 200.000 K. Rozdělen byl do 2.000 kusů akcií na jméno po 100 K. Banka si byla vědoma, že velká zmůže více než několik malých a pro budoucí vývoj peněžnictví na Slovensku bude lépe mít jen pár větších ústavů.

Proces fúze byl nejprve projednán na VIII. řádnou valnou hromadou velkolévárské banky, která se konala v pondělí 14. května 1917 za účasti 40 akcionářů držících 1.386 akcií. Projednala se hlavně změna stanov. Úprava spočívala v omezení pro budoucí valné hromady s tím, že nově neměl mít nikdo při hlasování více než 100 hlasů. Taková úprava byla obvyklá u velkých firem a banka jasně určila kam směřuje. Ze schválené bilance se i přes dosažený zisk 9.699,93 K poprvé nevyplatily dividendy a částka byla dána do rezerv na ztrátu související s nájemci pozemků.

Důležitým krokem bylo zvýšení základního jmění na 300.000 korun. Zpráva určená akcionářům uváděla, že představenstvo zvážilo současný velký přebytek a nárůst vkladů, pro které musí mít dostatečné zajištění svým kapitálem, aby mohla čelit mimořádným událostem. Čistý zisk se tentokrát nedělil, ale byl převeden jako akumulované ztráta do rezervního fondu, ze kterého byl odepsáno následně 10.000 K na zvýšení kapitálu.

Městský dům, tedy zdejší úřad radnice v Topolčanech, 1914

1917. május 4. E

MEGHIVÓ
a Nagylévárdi Gazdasági és Iparbank
Részvénytársaság

VIII. rendes évi közgyűlésére,
amely 1917. évi május hó 14-én
délelőtt 10 órakor Nagylévárdon,
a bank saját helyiségében fog
megtartatni.

Tárgysorozat:

1. Az alkalmi elnök választása és két tagnak kinevezése a jegyzőkönyv hitelesítésére.
2. Az igazgatóság és a felügyelőbizottság jelentése, a zárszámadások megvizsgálása és a mérleg megállapítása; az igazgatóság és a felügyelőbizottság részére felmentvény megadása.
3. Tiszta nyereség felosztása.
4. Egy igazgatósági tagnak választása.
5. Az intézet alapszabályai 1. és 28. §-ának módosítása.
6. Az alaptőke felemelése 200,000 koronáról 300,000 koronára.
7. A Polgári Bank Részvénytársasággal fúziója.
8. Indítványok, amelyek 20. §-ának értelmében 8 nap előtt az igazgatóságnak bejelentendők.

Nagylévárd, 1917. évi május hó 1-én.

Az igazgatóság.

5783

Pozvánka na schválení fúze, 1917 (ŠAB)

Zvýšení se tedy provedlo tak, že z plánovaných 100.000 K zvýšení se ve prospěch akcionářů odepsalo těchto 10.000 K z rezervního fondu, takže upisovací částka za nové akcie nebyla pro akcionáře 100, ale jen 90 K. Každý ze stávajících akcionářů měl právo na dvě staré akcie upsat jednu novou za cenu 90 K a 2 K poplatku na vydání související s emisí. Úpis měl probíhat celý červen. Pokud akcionáři nevyužili přednostního práva pro svůj poměr akcií, bylo vyhlášeno prodloužené II. kolo do 15. července s tím, že mohou stávající akcionáři upsat kolik akcií budou chtít, ne však více než 100 kusů. Teprve poté bylo v termínu do 31. července 1917 umožněno upisovat akcie neakcionářům, ovšem již za plný kurs, který činil 120 K na akcii a 2 K poplatku. Všechny akcie bylo nutné splatit ze 20% při úpisu, ze 40% do 31. července a ze 40% do 31. srpna 1917 s tím, že dividendy připadají akciím až za rok 1918. Podíl na zisku za rok 1917 byl nahrazen úročením ve výši 4% od data splatnosti akcií.

Celkové zvýšení kapitálu banky bylo o dalších 200.000 K vyšší, protože poslední, vlastně nejdůležitější bod valné hromady bylo schválení fúze s Meštianskou bankou. Sám dr. Blaho osobně objasnil důvody a význam tohoto spojení pro obě banky a poznamenal, že fúze je životní nutností pro oba ústavy. Uvedl mj. „: *Naše banka má velké vklady, které není schopna umístit za výhodnou cenu. Meštianská banka zase nemá dostatečné vklady, ale vzhledem ke své pozici v regionu má potenciál dobře investovat, avšak neustále jí chybí zdroje. Spojením obou bank tak dojde k vzájemné pomoci.*“ Po přijetí tohoto bodu bylo rozhodnuto o vydání 2.000 kusů nových akcií po 100 K, které se vymění akcionářům v poměru 1:1. Celkový kapitál Roľnícké a priemyselnej banky ve Velkých Levárech po této, v pořadí již IV. emisi akcií činil 500.000 K rozdělený do 5.000 kusů akcií na jméno po 100 K v číselné řadě 1-5000.

Akcionář	akcií	hlasů	kapitálu
Sporitelna úč. spol. Turč. sv. Martin	360	28,06%	18,00%
Úvěrná banka úč. spol. Ružomberok	120	9,35%	6,00%
Roľnícká a priemyselná banka Velké Leváre	117	9,12%	5,85%
Jozef Bordáč	100	7,79%	5,00%
János Hladík	100	7,79%	5,00%
Michal Holly	100	7,79%	5,00%
Myjavská banka úč. spol.	75	5,85%	3,75%
	972	75,76%	48,60%

Největší akcionáři Meštianské banky s podíly na hlasech a kapitálu

má velké vklady, které není schopna umístit za výhodnou cenu. Meštianská banka zase nemá dostatečné vklady, ale vzhledem ke své pozici v regionu má potenciál dobře investovat, avšak neustále jí chybí zdroje. Spojením obou bank tak dojde k vzájemné pomoci.“ Po přijetí tohoto bodu bylo rozhodnuto o vydání 2.000 kusů nových akcií po 100 K, které se vymění akcionářům v poměru 1:1. Celkový kapitál Roľnícké a priemyselnej banky ve Velkých Levárech po této, v pořadí již IV. emisi akcií činil 500.000 K rozdělený do 5.000 kusů akcií na jméno po 100 K v číselné řadě 1-5000.

Po úspěšném projednání přebírající bankou, ještě zbývala valná hromada zanikající Meštianské banky. Ta se konala o čtyři dny později, v pátek 18. května 1917. Proces fúze byl definitivně schválen. Aby ne, přítomno bylo 57 akcionářů držící 1.283 akcií. Podíl 18% akcií držela Sporitelna v Turčianskom Sv. Martine, dalších 6% držela Úvěrná banka úč. spol. v Ružomberku. Skupina osob okolo velkolevárské banky celkem ovládala 20,85% akcií, byť valná část byla svěřena v plné moci od jiných akcionářů. Snadno tak prošla předem schválená a připravená fúze, po které Meštianská banka v Topoľčanech zanikla.

Americko-slovenské banka v Nitře, 1927 (AČNB)

Velkolevárská banka se tímto krokem posunula z malé oblasti své působnosti v Záhoří do regionu Ponitří. Byl to pro pořádný skok, vždyť Topoľčany jsou od Velkých Levárů vzdáleny 115 km. Obchodní dosah jednotlivých filiálek byl sice stále stejně velký, ale potenciál v získávání nových klientů se tím výrazně zvětšil. Z dosavadní centrály v Topoľčanech a filiálky v Nitre si vytvořila velkolevárská banka dvě nové filiálky.

Valné hromady dále schválily, že do představenstva banky budou jmenováni tři členové z původní Meštianské banky, stejně jako jeden člen do dozorčí rady. Dále bylo schváleno, že všichni dosavadní úředníci centrály i pobočky budou i nadále po celou dobu války současnými zaměstnanci ústavu.

Odvody mužů do armády komplikovaly nadále život v bance. Úředník Igor Hrusovseky byl pověřen dokončením fúzí obou bank, ale jeho vojenská služba mu znemožnila celou agendu dokončit. Tato zmínka pochází ze zápisu IX. řádné valné hromady svolané 28. května 1918 na 9. hod. ranní do Velkých Levárů. Přítomno bylo jen 28 akcionářů, kteří drželi celkem 1.062 akcií, největším byl dr. Blaho se svými 115 akciemi a 300 kusy zastoupenými v plné moci. Program hromady byl obvyklý. Čistý zisk dosažený za rok 1917 činil celkem 20.871,53 K z čehož 16.000 K připadlo při dělení na 4% dividendy, zbytek šel do obvyklých fondů. Nikdo netušil, že to je poslední hromada za monarchie.

CESTA KE SVOBODĚ

Válka spěla ke svému konci a krutě se podepsala na milionech lidí. Podepsala se i na Blahovi. Po vypuknutí války neunikla armádě jeho profese lékaře. Byl nasazen jako vojenský lékař v nemocnici v Kroměříži, kde působil v letech 1914-1916, poté byl přeložen do Stoličného Bělehradu (Székesfehérvár). Tři roky intenzivní práce mezi raněnými si vybrala svoji daň, sám onemocněl a od léta 1917 byl na zdravotní dovolené. V té době se nově začal formovat domácí odboj, aby společně s exilovou snahou Masaryka, Beneše a Štefánika postupovali spojenými silami ke vzniku budoucího samostatného státu. Blaho jako přední národovec nemohl u těchto snah chybět.

Zhroucení monarchie bylo jen otázkou času, stejně jako konec války. Ve čtvrtek 30. května 1918 podepsala Slovenská liga v Americe a České národní sdružení v čele s prof. Masarykem text Pittsburské dohody, která řešila slovenskou otázku v budoucím společném státě. Jedním ze signatářů byl i bankéř Michal Bosák, který se velmi angažoval a svými prostředky hojně podporoval exilové hnutí za samostatný stát, ale o něm ještě bude řeč.

Dr. Blaho již od roku 1916 vyzýval své přátele a také akcionáře při valných hromadách, aby se vyhnuli úpisu válečných půjček a svůj kapitál umístili výhodně pro vlastenecké potřeby. Za podobný bojkot úpisů, byl český bankéř JUDr. Jaroslav Preiss v Praze zatčen a odsouzen k trestu smrti. Jen nečekaný skon císaře Františka Josefa I. a amnestie jeho nástupce Karla I. znamenala pro něj záchranu života. Ihned po propuštění byl zvolen demonstrativně do čela Živnostenské banky jako její vrchní ředitel. Blaho si byl vědom stejného rizika a trestu, přesto v bojkotu ani svém národnostním boji nepolevoval. Ani jemu se nemělo vyhnout vyšetřování pro zločin velezrady za jeho styky československé a panslavismus. U maďarských úřadů o to žádal kněz Gally, který ho také několik měsíců před převratem denuncioval v časopise Vagveldi Lap. Přesto se tento kněz po převratu stal členem národní rady v Trenčíně jako „horlivý“ Slovák. Události šly tak překotně vpřed, že k vyšetřování nedošlo.

V květnu 1918 určila Pittsburská dohoda směřování pro národy Čechů a Slováků v boji za samostatnost. Od května do září 1918 postupně uznaly vlády Francie, Velká Británie, Japonska a USA Československou národní radu v Paříži jako představitelku budoucího Československa. Také se 12. září 1918 v Budapešti ustavila Slovenská národní rada jako nejvyšší zastupitelský orgán Slováků. V Paříži se 14. října 1918 ustavila z Československé národní rady prozatímní československá vláda. Ta následně 18. října 1918 vydala Washingtonskou deklaraci, čili prohlášení nezávislosti Československého státu. Za deset dní na to, byla „Muži 28. října“ vyhlášena v Praze státní samostatnost. Martinskou deklarací se k ní 30. října 1918 připojilo také Slovensko. Projednání obsahu deklarace se účastnilo přes dvě stě osobností, přesto její vyhlášení proběhlo bez znalosti událostí v Praze, protože maďarské úřady blokovaly informace o vývoji situace a do Martina povolaly 15. listopadský pluk k jejímu rozehnutí. Deklaraci nakonec podepsalo 65 významných osobností. Mezi jinými i čtyři osobnosti, které byly spojeny s historií ASB, tedy MUDr. Pavol Blaho, Jozef Bránecký, JUDr. Martin Mičura a Ľudovít Okánik. Jen pro úplnost, z deklarantů byli další čtyři spojeni se slovenským bankovníctvím a to Andrej Hlinka, Fedor Jesenský, Cyril Kresák a Ivan Thurzo. Všech osm osob představuje 12,30% deklarantů, kteří stáli u zrodu Československa a měli vazby na bankovní sektor, to není málo.

Dr. Pavel Blaho se stal jedním z 20 členů Slovenské národní rady. Plně se zapojil do budování státního aparátu. Od 6. listopadu 1918 měl pověření Národního výboru v Praze převzít moc na Slovensku jménem československé prozatímní vlády a byl jmenován referentem pro státní administrativu, zemědělství a zásobování. Dočasná vláda hájící československé zájmy neměla jinou možnost než své sídlo mít blízko moravských hranic ve Skalici. Na svoji podporu a ochranu měla jen sto českých četníků, dobrovolníků. Její činnost se skončila 14. listopadu 1918 převzetím agendy řádně zvolenou první československou vládou Karla Kramáře. MUDr. Vavro Šrobár se v ní stal ministrem pro správu Slovenska a 17. prosince 1918 jmenoval referentem pro zemědělství svého přítele dr. Blahu, který úřadoval ve Skalici do jara 1919. V době, kdy zde řešil otázky převzetí úřadů a zajištění zásobování jinde probíhaly krvavé boje.

BOJ O SLOVENSKO

Situace na Slovensku po vyhlášení republiky byla kritická. Byl tu zejména problém se zásobováním, nedostatek základních potravin, vlastně veškerého zboží a především ve spojení do Čech. Neexistovalo zde téměř žádné přímé spojení telefonních linek, telegrafu, ani vedlejších železničních tratí. Systém fungování úřadů v Čechách a na Slovensku se díky jiným zákonům výrazně odlišoval. Jedním z úkolů Šrobárova ministerstva bylo zahájit sjednocování zákonů. Za největší problém bylo nutné považovat maďarské vojsko, které se odmítalo stáhnout a předat vyklizené území československé armádě.

První československé vojsko vstoupilo na Slovensko 2. listopadu 1918, do oblasti Skalice. Maďarské vojsko 6. listopadu 1918 obsadilo Malacky. Přes 1.100 českých vojáků a četníků je donutilo se stáhnout, ale maďarská vláda 8. listopadu poslala proti československé armádě silnější pluky včetně obrněného vlaku. Mezitím byla 11. listopadu vytyčena demarkační linie a 13. listopadu 1918 bylo podepsáno příměří mezi Uherskem a dohodovými mocnostmi, které stanovilo hranice front, ale už neurčovalo hranice pro pohyb vojsk na územích, které připadly nově Československu a Rumunsku a vůbec neřešilo přerušení spojení tratí a cest. To dořešila změnou hranic až mírová konference. Proti se však postavil předseda maďarské vlády Mihály Károlyi, že Maďarsko přichází o historická území Uher a tak velké územní ztráty nemůže akceptovat.

V oblasti západního Slovenska působil k 24. listopadu 1918 celkem 3.800 českých vojáků, kteří šli většinou dobrovolně do bojů o Slovensko. Podařilo se jim obsadit 6. prosince Žilinu a 11. prosince Turčianský Sv. Martin. Do bojů se zapojil celý 33. pluk italských legionářů, který 28. prosince 1918 dostal rozkaz obsadit Bratislavu. Po ostrých bojích byla k večeru 1. ledna 1919 Bratislava definitivně legionáři obsazena.

Plakát deklarace slovenského národa, 1918

tzv. skalický revoluční přetisk, 1918

Italští legionáři střeží v Bratislavě mosty přes Dunaj, 1919

< Bacherova vila v Žilině, kdy bylo první Šrobárovy vlády do února 1919, snímek z roku 1928 z odhalení pamětní desky

Čeští legionáři při ochraně přístavu v Bratislavě, 1919

Všechny mosty byly zatarasené proti Maďarům, 1919

Slavobrána a čestná stráž I. čs. námořního praporu při příjezdu Šrobárovy vlády do Bratislavy, 4.2.1919

Vavro Šrobár přenesl 12. prosince 1918 vládu ze Skalice do Žiliny. Ta měla výhodu železničního spojení do Čech, ležela na trati Košicko-bohumínské dráhy, ale byla na severu Slovenska, 200 km od Bratislavy. V té době měl Šrobár pod dohledem jen část západního Slovenska. Na získaném území muselo být vyhlášeno stanné právo, protože docházelo často ke krádežím a rabování, zejména židovských obchodů. Byl zde absolutní nedostatek potravin, přitom na polích zůstalo nesklizené zelí, brambory a cukrová řepa. Lidé ani za celou polovinu výtěžku nechtěli sklízet. Cukrovary, lihovary a jiné továrny nepracovaly pro nedostatek uhlí. Množily se krádeže dobytka a obilí. Třeba v Trnavě bylo za jedinou noc ukradeno 8 vagonů obilí, 150 hl lihu a několik set kusů dobytka. Cílem bylo Dolní Rakousko, kde místní obyvatelé v důsledku hladu vyměňovaly zbraně za potraviny, kterými byli vyzbrojováni Maďaři. Mezi slovenskými obyvateli vládla protičeská nálada, mnozí byli nedůvěřiví k novému státu. Nešlo pouze o agitaci ze strany Maďarů či Němců, ale o chybějící osvětu nových úřadů. Bylo nutné tisknout a rozdávat mapy a šířit povědomí o republice. Ulice měst byly ze strachu liduprázdné, obchody zavřené. Navíc se šířily dezinformace, že nová vláda v Žilině se bojí přesídlit do jí kontrolované Bratislavy. Nezbylo než se přestěhovat, důvodem byly i nedostatek prostor pro všechnu vládní agendu a narůstající počet úředníků. Sťahování úřadu do Bratislavy bylo naplánováno na úterý 4. února 1919. Byla postavena velká slavobrána a připraveno uvítání. Bratislava, ale přivítala Šrobárovu vládu chladně a nepřátelsky.

O den dříve, 3. února 1919 v 15. hod. vypovědělo službu republice na 30.000 železničářů a poštovních úředníků, kteří vyhlásili stávkou, k nim se poté přidali zaměstnanci elektráren a dalších podniků. Záminkou byly sociální požadavky a výše mezd a podpor, které zavedla ještě Károlyho uherská vláda. Pravým důvodem byly otázky národnostní. Požadováno bylo zachování maďarštiny a němčiny ve školách a při jednání na úřadech, zachování vícejazyčných nápisů. Vláda totiž zavedla povinnost mluvit a psát slovensky v zaměstnání a na úřadech. Většina stávkujících byli Maďaři a Němci.

Vždyť v Bratislavě, která měla 80.000 obyvatel žilo více než 42% Němců, 41% Maďarů ale jen 15% Slováků. Šrobár přislíbil jednat, ale průběh jednání se protahovalo. Dělnická rada svolala na středu 12. února 1919 veřejné shromáždění, které čehož využili maďarští nacionalisté. Ozvala se střelba, vzduchem létaly kameny, zavládl chaos. Vojenská hlídka poté demonstraci rozehnala. Výsledkem střelby známé jako krvavá středa bylo 8 mrtvých a 11 těžce zraněných.

Od února 1919 se zavádělo místo názvu Prešporok jméno Bratislava. Úředně došlo k přejmenování až 6. června 1919, kdy se také určilo, že půjde o hlavní město Slovenska.

Od krvavé středy uběhlo jen pár dní a objevil se mnohem závažnější problém. Premiér Károlyi odmítl Vixovu nótu, nařizující maďarské armádě se stáhnout z pozic za určenými hranicemi Maďarska a rezignoval. Toho využil komunistův Běla Kun, který ihned převzal moc a vyhlásil Maďarskou republiku rad podle ruského vzoru. Slovensko muselo bojovat nejen s maďarskou armádou, ale nyní i s bolševiky. Posílali přes hranice stovky agitátorů k šíření svých idejí a dokonce z letadel šířili tisíce letáků i ve slovenštině. Šrobár rázně rozhodl a 25. března 1919 pro celé území Slovenska vyhlásil stanné právo. Maďaři vpadli i do Rumunska, ale utrpěli porážku a přišli o Sedmihradsko. Kún si chtěl napravit svoji reputaci a kompenzovat porážku úspěchem. Proto 20. května 1919 zahájil protiútok, při kterém obsadil dvě pětiny Slovenska. V Prešově byla 16. května 1919 dokonce vyhlášena Slovenská republika rad, která zanikla 7. července 1919. Fronta se dostala necelých 60 km od Bratislavy. Maďaři měli pancéřový vlak, kterým mohli kdykoliv vyrazit na město. Demarkační linie probíhala středem řeky, v Petržalce stála armáda bolševiků. V Bratislavě na ně čekali přes 20.000 organizovaných dělníků německé a maďarské národnosti. Šrobár vyslal téměř všechno vojsko proti Maďarům směrem ke Komárnu a ve městě mu zůstalo pouze 160 pěšáků a 20 jezdců. V této situaci za ním přišla deputace úředníků železnic, pošt, finanční stráž a státní správy se sdělením, že odchází z města. Šrobár ihned poslal k nádraží vojenskou hlídku s rozkazem zatknout každého, kdo by bez jeho písemného svolení chtěl město opustit. Kdo by se protivil, měl být na místě zastřelen. Dále nařídil zajmout asi tisícovku osobností z řad Maďarů a Němců a eskortovat je do Luhačovic, Terezína a Josefova, jako rukojmí. Policejní kapitál Richard Brunner tento rozkaz splnil. Ve městě byl rázem mrtvý klid, ale upevnila se pozice Čechoslováků.

Za pomoci francouzské vojenské mise byli Maďaři nakonec poraženi. Na rozkaz z pařížské mírové konference podepsali bolševici 1. července 1919 příměří a vyklidili postupně území Slovenska a Podkarpatské Rusi. Hranicí vedoucí uprostřed Dunaje byla Bratislava trvale v ohrožení. Proto generál Maurice Pellé podpořil na konferenci požadavek vlády, aby došlo k úpravě hranic, kterou v Paříži uznali. V noci na 14. srpna 1919 obsadila armáda předmostí Petržalky a její okolí. Zajala přes 300 bolševických vojáků, kteří se ani nezmohli na odpor. Mírová konference uznala definitivní hranici a boj o Petržalku byl posledním bojem maďarsko-československé války.

PŘÍPRAVA NA LEPŠÍ POZICI

Tento delší historický exkurs byl nezbytný k pochopení, jak těžko mohla v této době velkolevárská banka provádět své bankovní operace uprostřed válčícího bojiště. Mezi jejími pobočkami vedla bojová fronta, na které každý den umírali vojáci. Původní pole její působnosti, oblast Záhoří, ovládalo československé vojsko, ale fúzí získané filiálky Topoľčany a Nitra byla koncem roku 1918 ještě pod nadvládou armády maďarské.

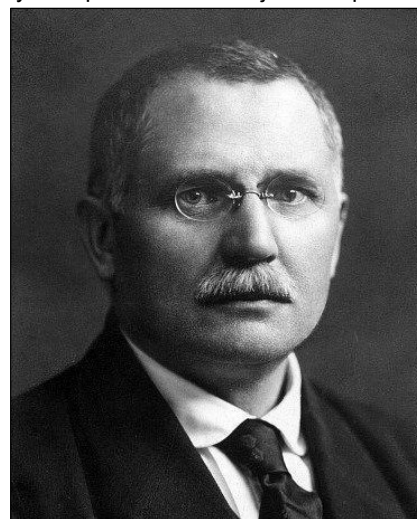
Přesto v roce 1919 dokázala banka zvýšit svůj základní kapitál na desetinásobek a ještě výrazně rozšířit své obchodní aktivity. Rok 1919 byl přelomový i tím, že banka oslavila 10. výročí své existence.

Pozdější stanovky Americko-slovenské banky uvádí, že počátkem roku 1919 banka přenesla své sídlo z Velkých Levárů do Malacek a ke konci roku Bratislavy. Přitom žádný úřední dokument, zápis ze správní rady či valné hromady nebo návrh změny zápisu ve firemním rejstříku tomu neodpovídá. I pozvánka na valnou hromadu z roku 1919 je daná ve Velkých Levárech a změna stanov byla o přesídlení do Bratislavy. Jedině výroční zpráva za rok 1919 uvádí, že v lednu 1919 bylo sídlo přeneseno do Malacek, kde byl zakoupen dům upravený na centrálu.

Valné hromady banka obvykle konala od března do května. Vývoj situace na Slovensku, ale umožnil konání až po vyhlášení příměří a tak se jubilejní X. řádná valná hromada konala až v neděli 10. srpna 1919 o 16. hod. na obvyklém místě, v sídle banky ve Velkých Levárech. Byl to první inzerát banky s pozvánkou akcionářům ve slovenštině. Valné hromady se účastnilo 70 akcionářů s celkem 2.333 akciemi. Dr. Blaho držel svých 15 kusů a 1.236 akcií v plné moci, tj. celkem 53,62% akcií přítomných na valné hromadě. Snadno tak mohl celý program schválit sám. Klíčovým bodem byla sloučení s Obchodnou bankou úč. spol. ve Skalici, kdy se obě Blahem založené banky spojily do jedné. Podstatný byl i návrh na zvýšení základního kapitálu banky na 5.000.000 Kč.

Grasalkovičův palác využila po roce 1919 vojenská správa

MUDr. Vavro Šrobár, ministr vlády
(*9.8.1867 – †6.12.1950)

Pozvanie

**na riadne valné shromaždenie „Rol-
nickej a priemyselnej banky ú. s. vo
Veľkých Levároch,**

ktoré sa bude dbývať dňa 10. augusta 1919 o 4. hodine popoludní v miestnosti Rolnickej a priemyselnej banky s nasledujúcim programom:

1. Voľba predsedu pre toto shromaždenie a vymenovanie dvoch účastníkov na udovery a zápisnice.
2. Zpráva správy zpráva dozorného poverenia, priskúmanie a záv. účtov a ustálenie súvahy a udelenie absolutoria členom správy a dozornému povereniu.
3. Rozdelenie čistého zisku.
4. Voľba správy.
5. Voľba dozorného poverenia.
6. Spojenie sa s Obchodnou bankou úč. spol. v Uh. Skalici.
7. Zvýšenie ú. listiny.
8. Zmena spolkových stanov §. u 2.
9. Voľba rázru.

Veľké Leváre, 31. júla 1919.
Správa.

Pozvánka k valné hromadě, 1919 (ŠAB)

ThDr. Ľudovít Okánik (1869-1944)

JUDr. Ivan Štefánik (1889-1979)

Juraj Quotidián, farář (1861-1925)

Karel Hellmuth, bankéř (1887- ?)

Valná hromada pochopitelně začala zprávou činnosti za rok 1918, která jak bylo uvedeno, byl desátým rokem existence banky. Nechyběl důraz na změnu, kterou byl pochován starý režim, jenž byl doslova „*překážkou celého našeho národohospodářského a politicko-obchodního života*“. O to víc se zdůraznilo, že následkem války nemohl být rok 1918 nijak zvláštní. Zpráva konstatovala další znehodnocení měny, splátky úvěrů patřících rolníkům, čímž se nadále hromadily přebytky, které byla banka nucena ukládat na nízký úrok a dokonce i částečně bezúročně do větších peněžních ústavů. Následkem toho se většina investic zhodnotila velmi nízkou. Vedení banky během roku 1918 upozorňovalo na zhoršující se situaci „*smrti maďaroságu*“ a snažilo se o překot prodávat či nějak změnit vynucené investice do válečných půjček. Ke konci roku zůstala bance jen VII. válečná půjčka za 28.000 K, která se nedala vůbec prodat. Jiné papíry ostatních maďarských ústavů se podařilo úspěšně prodat a celé konto cenných papírů končilo částkou 106.751 K. Bylo tvořeno čistě akciemi výhradně slovenských peněžních ústavů. S čistým svědomím mohla banka konstatovat, že všechny její investice jsou zdravé a pevné. Byla zmíněna i okolnost změny termínu konání valné hromady z důvodu opoždění dokončení závěrečných účtů v rámci nasazení úřednictva a správy banky na konsolidování poměrů v novém státě, zejména v okolí sídla a filiálék ústavu.

Závěrečná bilance uváděla zvýšení vkladů o 981.850,96 K, takže ke konci roku činily 2.803.174,25 K. Půjčky klesly na celkových 1.473.574,43 K. Bance se podařilo dosáhnout čistého zisku 38.673,20 K, ze kterého do rezervního fondu 10%, 4% na účet úředníků, 3% penzijnímu fondu a 2% na dobročinné a vzdělávací účely. Na dividendy připadlo 25.000 K, tedy ve výši 5% p.a.

V rámci připravovaných změn bylo nutné změnit počet lidí ve správní radě i jejich odbornou způsobilost. Dr. Blaho k tomuto bodu sdělil „*banka stojí před velkým rozmachem a její obchody budou natolik rozvětvené, že dosavadní členové správní rady by nebyli schopni ovládat a vést je jako doposud.*“, proto poděkoval členům za jejich práci a banka se s většinou z nich rozloučila. Těch několik, co pokračovalo, hájilo zájmy drobných akcionářů, zakladatelů banky. Rolníci z vesnice opravdu nebyli praví k obchodům, které si banka plánovala.

Nová správní rada měla 10 členů. Předsedou byl MUDr. Pavol Blaho, dále byli dva místopředsedové, JUDr. Josef Maděrič, okresní politický komisař pro Malacký a předseda svazu čl. průmyslníků a nitranský podžupan JUDr. Ivan Štefánik, pozdější košický policejní ředitel a předseda Nejvyššího správního soudu. Řadovými členy byli ThDr. Ľudovít Okánik, nitranský župan (mj. Blahův švagr), Karel Hellmuth, ředitel Agrární banky v Bratislavě, Juraj Quotidián ze Skalice a Miloš Hodža z Velkých Levárů, oba evangeličtí faráři, MUDr. Gustáv Novomestský, okresní lékař v Šaštíňě, a rolníci a zástupci malých akcionářů Michal Hollý z Malých Levárů a Pavel Pollák z Gajar.

Do dozorčí rady byl zvolen Jaroslav Skorkovský, ředitel filiálky Pragobanky v Bratislavě, Ján Kukliš, správce Trnavskej a vidieckej ľudovej banky a Igor Pietor, ředitel Meštianské banky v Trenčíně, pozdější ředitel Tatra banky.

Důležitým bodem bylo projednání fúze s Obchodnou bankou v Uh. Skalici. U jejího založení stál sám dr. Blaho. Tato banka měla nyní základní kapitál ve výši 500.000 K a vedle centrály ve Skalici měla ještě filiálku v Holíči. Argumenty fúze předložil valné hromadě sám Blaho a vysvětlil akcionářům význam spojení a potřeby malých bank spojit se v jeden velký peněžní ústav. Akcionáři přijali usnesení o fúzi jednomyslně, na rozdíl od akcionářů samotné Obchodné banky. Ta konala mimořádnou valnou hromadu 14. září 1919 za přítomnosti 34 osob, které drželi 442 akcií. Pro fúzi se vyslovilo 27 akcionářů se 348 hlasy (78,73%), proti bylo 7 akcionářů s 94 hlasy tj. 21,27% přítomných. U blahovských firem, to bylo jedno z mála rozhodnutí, které nebylo jednohlasné. Fúze se provedla tak, že každý akcionář Obchodné banky obdržel v poměru 1:1 novou akcii. Šlo vlastně o V. emisi, ve které bylo vydáno 5.000 akcií s čísly 5001-10000.

Zásadním krokem programu bylo zvýšení kapitálu až do výše 5.000.000 K. Valná hromada pověřila správní radu k realizaci tohoto zvýšení. Přesto už další bod pracoval se zvýšením jako daným faktem. Šlo o změnu stanov a přeložení sídla. V zápisu se uvádí: „*náš ústav jako silný peněžní ústav s pětimilionovým akciovým kapitálem a řadou filiálék roztroušených po Slovensku nemůže dále mít ústřední sídlo na vesnici, ale musí jít do města, kde se soustřeďuje veškerý obchod a průmysl a kde bude sídlit většina úřadů čs. vlády, obchodní korporace a většina členů naší správy.*“. Jozef Bordáč dal navrhl na přesídlení do Bratislavy, do blízkosti říčního přístavu, který bude mít pro „*náš peněžní ústav velké výhody*“.

Hlavní sídlo Americko-slovenské banky v Bratislavě v Dunajské ulici č.9 v roce 1922 a na snímku z roku 1928 (AČNB)

Roľnícká a priemyselná banka úč. spol. si v září 1919 přenesla své sídlo do Bratislavy. První místnosti banka najala a upravila v domě na Justiho náplavce č. 27 (dnes Dostojevského rad), ale zde dlouho nebyla a koncem roku se znovu stěhovala. Díky laskavosti zdejší filiálky Agrární banky v Praze se jí podařilo koupit do vlastnictví dům v Dunajské ulici č. 9 s č.p. 252 ve III. městské obvodu původním názvem Město Františka Josefa, od roku 1920 Dunajská čtvrť. Dům vypadal reprezentativně a banka odsud řídila všechny své obchody a filiálky.

Vedle nové centrály měla banka zatím sedm filiálek. Velké Leváre, Šaštín, Velké Topoľčany, Nitra, Uhorská Skalica, Holíč, Malacky a expozituru Gajary. Filiálky ve vlastních nemovitostech měla banka v Holíči, Malackách, Nitře a Velkých Topoľčanech, tedy s výjimkou Malacek šlo o filiálky získané fúzemí.

Otevření osmí filiálky bylo schváleno správní radou 24. srpna 1919 na jejím zasedání svolaném do budovy Obchodní a průmyslové komory v Bratislavě. Na jednání dr. Blaho konstatoval rychlý a mohutný vzrůst obratu a zisku filiálky v Nitře a podotkl, že druhé největší město v nitranské župě jsou Nové Zámky, kde jsou doposud jen dva peněžní ústavy. Novozámska sporobanka úč. spol. (Ersekujvári takárekbank r.t.) založená v roce 1848 a Novozámecká ľudová banka úč. spol. založená roku 1875. Nové Zámky ležící na hlavní železniční trati jsou střediskem obchodu a vzhledem k válečným událostem se tam dosud žádný jiný slovenský peněžní ústav dosud neodhodlal otevřít svoji filiálku. Jeho návrh byl jednoznačně přijat a koncem roku 1919 měla banka další filiálku.

Kdysi schválenou fúzí získané filiálky Velké Topoľčany a Nitra dostaly banku do nejúrodnějšího kraje. Nitra byla v řadě ohledů středem obchodu a zdejší filiálka je úspěšně prováděla. Během roku 1919 se banka zapojila čile do zakládání nových slovenských podniků. Třeba dovozní a vývozní firmy Slovenský Merkur úč. spol., firem Slovenský liehový priemysel úč. spol. v Malackách, Slovenská továrňa pre priemysel kos, „Nitra“ úč. spol. pre hospodárstvo, obchod a priemysel v Nitře nebo Československý Dom úč. spol. v Bratislavě. Ve všech těchto společnostech se předsedou správní rady stal MUDr. Pavel Blaho. Banka také upsala za 5.000 Kč pět podílů družstva Slovenského národního divadla v Bratislavě.

Otevřená, ale zůstávala záležitostí zvýšení kapitálu na 5.000.000 Kč. Správní rada měla od valné hromady pověření k jeho realizaci. Nejprve musela získat státní povolení ke zvýšení kapitálu, které vydalo Ministerstvo pro Slovensko 13. září 1919. Ke konci roku 1919 byla úspěšně dokončena jen V. emise ze zvýšení provedené fúzí s Obchodnou bankou na 1.000.000 Kč. Úpis VI. Emise čítající 40.000 akcií v objemu čtyř milionů korun nebyl tak snadný, jak asi správní rada plánovala. Pro úpis emise navázal dr. Blaho styk s „našimi bratry v Amerike“ a vyzval je k úpisu akcií. Přízeň krajanů byla poměrně velká, ale do konce roku 1919 se podařilo celkově upsat akcie za 2.000.000 Kč, ze kterých do 31. prosince 1919 bylo splaceno za 1.881.216,65 Kč.

Dr. Blaho si zřejmě představoval příliv amerického kapitálu s větším nadšením, jenže je třeba si uvědomit, že vyhlášení tak velké emise hned po skončení války budilo taky trochu nedůvěry. Druhým faktorem byla ta okolnost, že Michal Bosák měl své vlastní sny, jak na Slovensku založí svoji vlastní banku. Jenže založení vlastní banky v Československu nešlo tak snadno. Vláda si vyhradila, že v žádné tuzemské bance nemůže mít zahraniční kapitál více než 50% akcií. Existovala jediná výjimka, Anglo-československá banka, která vlastně vznikla formou něco za něco, čili výměnou za udělení naší státní půjčky v Londýně v dubnu 1922 (viz Věstník MCP č. 10/2011). Vznikla tak situace, kdy se Blaho i Bosák potřebovali navzájem. Blaho měl politický vliv, Bosák peníze.

Michal Bosák, bankéř a podnikatel
(*10.12.1869 – † 18.2.1937)

NA SCÉNU PŘICHÁZÍ BOSÁK

Už třikrát padla zmínka o Michalu Bosákovi. Byl to muž, který významně změnil další vývoj velkolevářské banky. Narodil se v pátek 10. prosince 1869 v obci Okružle ležící 40 km od Prešova, jako nejstarší syn Michala Bosáka a jeho ženy Anny rozené Tokárské.

Pocházel z velmi chudých poměrů a proto když mu bylo 16 let, rozhodl se odjet do Ameriky, stejně jako řada jiných Slováků, kteří šli za prací, štěstím a úspěchem. Životní příběh chlapce, který přišel s jedním dolarem v kapse do Ameriky, aby se z něj stal nejbohatší ze Slováků je všeobecně známý. Přesto pár hlavních bodů. V létě 1886 dorazil do pennsylvánského města Hazleton, kde si našel práci jako dělník v uhelném dole. Nejprve se dostal k těžké práci třídění kamene a uhlí s platem 75 centů za den, ale díky své chytrosti se z dělníka vypracoval na dozorce. Později změnil práci a odešel pomáhat do obchodu. Jeho vlastní podnikatelské začátky souvisí s prodejem alkoholu. V roce 1893 koupil v Olyphantu malý hotel s barem a hospodou. Podnik díky své pílí časem rozšířil na velkoobchod lihovými nápoji. V roce 1897 založil svoji první malou banku Michal Bosak Private Bank. Především prodával lodní lístky. V roce 1908 se přestěhoval do Scrantonu, kde o čtyři roky později založil Slavonic Deposit Bank. Jako čistě svojí vlastní banku si založil 1. listopadu 1915 Bosak State Bank. Kromě těchto svých bank držel

100 akcií banky Bosak State Bank v USA, 1931 (ASMB)

akcie v dalších šesti bankovních ústavech a v desítkách akciových společností. Na vrcholu jeho kariéry, před krizí v roce 1929, byla odhadována hodnota všech jeho podniků asi na 15 milionů \$, při středovém kursu 33,75 Kč/dolar to tehdy bylo asi 506 milionů Kč. Pro srovnání, Živnostenská banka v Praze, největší banka v zemi, měla svůj základní kapitál ve výši 300 milionů Kč a dalších 383 milionů měla v rezervním fondu. Jeho Bosak State Bank se stala vlastně největší slovenskou bankou v USA. Každá banka na světě je však jen tak silná, jaká je důvěra veřejnosti ukládat v ní svoje peníze. Bosákovi se podařilo získat důvěru krajanů, kteří se na něj obraceli o pomoc třeba při transferech těžce vydělaných peněz, posílaných příbuzným na Slovensko.

V Americe se ale nevěnoval jen podnikání. Angažoval se v krajanském hnutí a mnoha spolcích, podporoval činnost Prvej slovenskej katolíckej jednoty v USA nebo organizoval Za 1. světové války sbírku za samostatnost Slovenska. Na

základě těchto aktivit, byl jen logickým důsledkem, že se stal jedním ze signatářů Pittsburské dohody a nepřímo tak i jedním ze zakladatelů Československa. V důsledku světové hospodářské krize v roce 1929 musel v roce 1931 likvidovat a prodat svoje téměř veškeré aktivity. Zemřel 18. února 1937 ve Scrantonu v USA.

OBCHOD S VYSTĚHOLECTVÍM

Základem Bosákova bohatství byla Amerika. Země neomezených možností byla snem milionů lidí po celém světě, které vidina volného podnikání a levných pozemků přivedla dlouhou cestou přes oceán až do USA. Když radil svým krajanům v řadě otázek souvisejících s penězi, uvědomil si nespornou výhodu. Těžce vydělané dolary posílali Slováci domů, na Slovensko, aby v tamních podmínkách mohli jejich příbuzní slušně žít a nebo si za ně zaplatit lodní lístek a přijet také do Ameriky.

Nelze se tomu divit, vždyť Slovensko, Halič, Podkarpatská Rus, byly země na okraji zájmu monarchie, téměř odstrčené na konec světa. Dostat slušnou práci šlo těžko. Kromě těžké práci v dolech připadala do úvahy jen práce v lese nebo při zpracování dřeva. Chudý, těžce dostupný kraj nelákal žádné investory, aby zde zakládali velké továrny. Do Ameriky se odcházelo za prací desítky let. Jen v letech 1900-1914 odešlo z území Slovenska 431.216 lidí, z toho 283.240 Slováků, tj. 65,68% vystěhovalců. Tento exodus vyhovoval uherské vládě, která si

tak na úkor snižujícího se počtu Slováků, upevňovala svoje národnostní pozice. Jenže odchod lidí pokračoval i za první republiky. V roce 1922 vydaly československé úřady celkem 39.429 vystěhovalceckých pasů, z toho 18.291 přímo do USA.

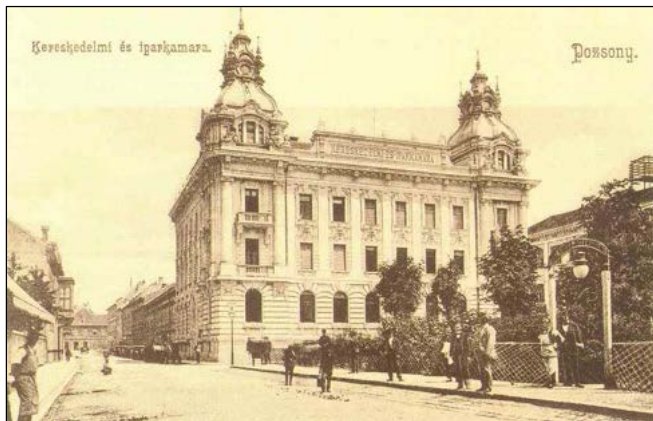
Ty tisíce vystěhovalců měli (ne všichni) jeden potenciál, vydělávat a bohatnout. Tento fakt si uvědomovali bankéři na obou stranách oceánu. Bosák při odesílání plateb domů a slovenské banky při jejich přijímání. Podle dostupných údajů se měly průměrné roční úspory amerických Slováků pohybovat asi okolo 250 milionů K. Z této částky posílali do zpět do vlasti asi 60-65 milionů korun, podle jiných zdrojů dokonce až 80-100 milionů K. Nelze se potom divit, že vystěhovalci byli schopni uložit do slovenských bank za jeden rok víc, než uložili Slováci v letech 1868-1908 dohromady. Každá z bank si tak chtěla ze zasílaných peněz „přílepšit“ ke svým vkladům a nabízely výhodnější podmínky, dokonce půjčky na cestovní náklady vystěhovalců s podmínkou, že budou peníze ukládat u nich.

Tabulka s přehledem ročně poukázaných úspor zasílaných z USA krajany do slovenských bank

rok	výše vkladů
1900	37,241.000 K
1901	49,334.908 K
1902	76,454.045 K
1903	105,488.267 K
1904	85,504.308 K
1905	120,062.601 K
1906	169,519.713 K
1907	208,294.885 K
1908	114,350.647 K
1909	127,499.444 K
1910	185,309.922 K

ZROD AMERICKO-SLOVENSKÉ BANKY

Změny se v bance začaly dít hned po podpisu smlouvy s Bosákem. Správní rada počítala se schválením navrženého programu a tak již začala připravovat běžnou obchodní agendu. Však se také v následujících týdnech zvýšil počet úředníků banky dvojnásobně, na 70 osob. V neděli 8. srpna 1920 se sešla správní rada, aby jmenovala ředitele všech filiálek a současně jim udělila právo prokury, tedy podpisu za danou pobočku. Pro filiálku Holíč byl jmenován Josef Bečička, Malacky dostal Antonín Kubáč, Nitru Josef Bednář, Velké Topolčany Rudolf Zátka, Nové Zámky Gejza Svätý a Uherskou Skalici Ján Sopko. Ředitelem centrály s právem podpisu za všechny filiálky byl jmenován František Kužma, jeho zástupcem na centrále Karel Mach. Jediné osoby, které zůstali z původní sestavy byl ředitel filiálky Velké Leváre František Kujan-Privrel a správce banky Jozef Bordáč. Složení ředitelů na filiálkách odpovídalo rozdělení sil podle přijatých změn. Pomineme-li Šaštíň a Gajary, pak měla banka 8 úřadoven. Celkem čtyři obsadili lidé z okruhu dr. Blaha. Ostatní čtyři lidi navržení Bosákem, který měl nadpoloviční převahu jmenováním ředitele centrály, resp. celé banky Františka Kužmy.

Palác Obchodní a průmyslové komory v Bratislavě, asi 1905

Jozef Branecký, poslanec (1878-1941)

Nadešel čas konání poslední valné hromady „staré“ banky, označené jako XI. řádná valná hromada. Byla svolána na úterý 31. srpna 1920 v 11. dopolední do malé dvorany budovy Obchodní a průmyslové komory v Bratislavě. Přítomno bylo osobně jen 20 akcionářů, kteří však měli celkem 1.337 akcií.

Předseda správní rady dr. Blaho přednesl zprávu za rok 1919, ve kterém bylo dosaženo 223.567,12 Kč čistého zisku. Navržena byla výplata 10% dividendy, tedy celkem 100.000 Kč tj. 10 Kč na akcii. Rozdělení zbytku připadlo zejména rezervnímu fondu, který byl mimořádně doplněn do výše 150.000 Kč. Správní rada si rozdělila 28.000 Kč, úřednictvu připadlo 10.000 Kč.

Dalším bodem byla volba celé správní rady, neboť všichni její dosavadní členové rezignovali, jenže vlastně téměř k žádné změně nedošlo. Z deseti členů správní

rady byl nově zvolen jen poslanec Jozef Branecký z Uherské Skalice, všichni ostatní seděli již v předešlé správní radě. Dozorčí rada se vůbec nezměnila.

Zcela nejdůležitějším bodem byl návrh na zvýšení základního kapitálu na 50.000.000 Kč. Naštěstí už došlo ke splacení VI. emise akcií, protože zákon ani nepřipouštěl další zvyšování, nebyl-li dosavadní kapitál splacen. Blaho sám uvedl, že nebýt amerických Slováků, kteří se přihlásili za akcionáře, nedošlo by koncem května 1920 k celému jejímu upsání. A nebýt smlouvy s Bosákem, bylo by to čilé šílenství zvyšovat znovu a tak obrovsky kapitál.

Pro objasnění důvodů zvýšení obšírně promluvil opět Blaho, když mluvil na téma osvobození a plného osamostatnění národa na poli hospodářském, k čemu jsou povolány jediné slovenské a české peněžní ústavy, aby mohlo dojít k vykoupění slovenských podniků do našich rukou. Dále uvedl, že před převratem byl pro banku půl či jeden milion velký kapitál, ale nyní nedostačuje a řekl: „Koncem loňského roku zavolali jsme našim bratrům v Americe k této

národně-hospodářské práci na pomoc, aby přispěli také svým grošem k osamostatnění našeho národa na poli hospodářském. Naše volání po organizování slovensko-amerického kapitálu nezůstalo bez výsledku.“ Sdílel tím, že VI. Emise je plně splacená a může se nyní vydat. K jejímu faktickému vydání už nikdy nedošlo.

Dále uvedl, že 29. července 1920 navštívil banku Michal Bosák, se kterým byla uzavřena smlouva, jejíž text předložil akcionářům ke schválení. Měla jen sedm bodů, ale zásadních:

1/ Roľnícka a priemyselná banka zmení do konce srpna t.r. svojí firmu na „Americko-slovenská banka“ se sídlem v Bratislavě a zvýší svůj akciový kapitál na Kč 50.000.000,- z čeho správa emituje ihned nejméně do výšky Kč 25.000.000,-, ohledně ostatního obnosu do Kč 50.000.000,- bude mít správa plnou moc.

2/ Ústav přepustí pánu Michalovi Bosákovi 75.000 akcií v nominální hodnotě po Kč 200 za cenu po Kč 300,- odečítajíc Kč 10.- výloh na jednu akcii s tou výhradou, že pro veřejné upisování prodávat se musí za fixní cenu Kč 340,-.

3/ Američtí agenti vyslaní skrz Roľnícku banku pracují na účet banky do 1. října 1920 až do výšky Kč 10.000.000,- upsaného kapitálu. Případný další upsaný obnos padne při účtování výloh v prospěch p. Michala Bosáka. Všechny zásilky do Bratislavy po 1. říjnu 1920 došlé, ale v Americe datované do 30. září 1920 účtují se ve prospěch Roľnícké banky.

4/ V správní radě vyhrazuje si pan Michal Bosák dvě místa a v závodě jednoho svého úředníka.

5/ V Americe zastupuje Americko-slovenskou banku Bosak State Bank, co má být všude používáné.

6/ Rozdíl nominální a emisní hodnoty tj. Kč 90,- za akcii padne ve prospěch rezervního fondu banky.

7/ Smlouva tato nabude platnosti po schválení valnou hromadou.

Po přečtení smlouvy se rozproudila živá debata akcionářů. Jozef Branecký poznamenal, že vůči starým akciím je to nepoměr, ale vědom si, že Michal Bosák nesl všechny výdaje a režii spojenou s americkou emisí, doporučil návrh přijmout. Akcionáři zvýšení kapitálu a smlouvu s Bosákem jednohlasně odsouhlasili. Branecký navrhl, aby se výsledek usnesení valné hromady sdělil Bosákovi telegraficky. Následně muselo dojít ke změně stanov.

Správní rada předložila návrh stanov se změnou názvu a výší kapitálu ministerstvu vnitra v Praze, které ho svým výnosem č.j. 776967/20/17 stanovy schválilo a prostřednictvím finančního referátu Ministerstva s plnou mocí pro správu Slovenska 18. ledna 1921 povolilo. Souhlas ke zvýšení kapitálu byl udělen po dohodě s ministerstvy financí a obchodu, ovšem pouze do výše 25,000.000 Kč vydáním 100.000 kusů akcií po 200 Kč s tím, že část emise ve výši 15,000.000 Kč se povoluje zadat Michalu Bosákovi, prezidentu Bosak State Bank za podmínek obsažených ve smlouvě. Jakékoliv další zvýšení kapitálu podléhalo souhlasu vlády. Výnos podepsal za ministra Šrobára vládní referent JUDr. Ján Halla, poslanec a mj. slovenský básník. Po udělení tohoto souhlasu podává

Inzerát na první valnou hromadu ASB ve slovenštině, 1921 (ŠAB)

a tak na 1. řádnou valnou hromadu, svolanou na sobotu 30. dubna 1921 o 11. hod. dopolední, se stále ještě přihlašovali akcionáři držící staré akcie a dočasné potvrzenky. Dostavilo se 30 akcionářů vlastnicích 20.929 ks. Chyběl však mezi nimi Michal Bosák. Největší počet akcií, 12.100 kusů složila Agrární banka Československá. Její přítomnost má snadné vysvětlení. Od počátku byla v úzkém obchodním styku s bankou. Pomohla jí sehnat její sídlo a vedle samotné ASB jako jediná v republice zajišťovala upisování akcií. Krátce po zápisu do rejstříku, ještě nebyla emise rozdělena upisovatelům a proto Agrární banka vystupovala za ně jako akcionář.

Z fyzických osob měl nejvíce akcií Dr. Blaho, 614 ks. Ředitel filiálky ve Skalici Ján Sopko měl 50 svých akcií a 2.020 kusů držel v plné moci. Také další členové správní rady nebo ředitelé měli „přidělený“ určitý počet akcií. Takový postup „půjčování“ akcií členům statutárních orgánů, byl zcela běžný u většiny akciových společností. Lidé bez akcií, byť to byli členové správní rady, na valnou hromadu nesměli vkročit, ta byla jen pro akcionáře. Později se do stanov dostala dokonce podmínka, že členové správní rady musí složit alespoň 100 akcií.

Podstatou programu byla obchodní zpráva za rok 1920 a rozdělení čistého zisku ve výši 497.766,10 Kč. Po přidělech tantiém správní radě a ředitelstvu a přidělech fondům připadlo na dividendu 120.000 Kč, tj. 4%, což se počítalo (záhadně) z části původního kapitálu ve výši 3,000.000 Kč. K tomu byla vyplacena 6% superdividenda v částce 180.000 Kč, takže celkově dostali akcionáři 10% dividendy.

Správní rada neopomněla zmínit historický obrat, který nastal po loňské valné hromadě. Zdůrazněn byl nárůst všech hodnot, včetně zvýšení počtu úředníků na 70 osob a zřízení tzv. amerického oddělení, které je vyčleněno

položka	ke dni 31.12.1919	ke dni 31.12.1920	rozdíl
Hotovost	824 220,81 Kč	2 222 266,71 Kč	269,62%
Devizy, valuty	9 368,71 Kč	376 071,46 Kč	4 014,12%
Směnky	1 348 466,75 Kč	4 751 449,97 Kč	352,36%
Dlužníci	17 756 316,42 Kč	56 294 135,32 Kč	317,04%
Kapitál a fondy	1 139 139,80 Kč	37 186 950,00 Kč	3 264,48%
Vklady - knížky	8 461 276,95 Kč	20 470 164,30 Kč	241,93%
Vklady na účty	3 457 654,83 Kč	15 260 270,72 Kč	441,35%
celkový obrat	322 565 930,16 Kč	2 048 442 410,28 Kč	635,05%

Hlavní položky bilancí ASB za roky 1919 a 1920 a jejich porovnání

pro styk s Amerikou, tedy pro vyřizování obchodů a všech transferů zaoceánských plateb. Oddělení vzniklo v prosinci 1920 a bylo vybaveno na svoji dobu těmi nejmodernějšími americkými dálnopisy a bankovní technikou. Vedoucím oddělení byl jmenován Karel Straka, původně úředník Bosak State Bank, který se vrátil do vlasti.

Velmi impozantní jsou stovky a tisíce procent nárůstu bilančních hodnot po vstupu amerického kapitálu a před tím, jak je vidět v příložené tabulce. Klienti banky jí svěřili různá depozita, jako cenné papíry, vkladní knížky apod. za 50,902.269 Kč.

Jedním z volných návrhů, které byly předloženy padl i ten fúzi se Záhorskou rolnickou bankou úč. spol. Zohore. Měla mj. filiálku v Šaštíne, takže by se bance hodila. Správní rada dostala pověření jednat, ale k fúzi s ASB nedošlo. Tu si nakonec udělala Moravsko-slovenská banka v Olomouci v roce 1922.

Dalším bodem valné hromady byly změny správní rady. Změnou stanov se rozšířil počet jejích členů z 10 na 12. Současně tři její členové rezignovali, místopředseda JUDr. Ivan Štefánik a členové JUDr. Gustáv Novomestský a Miloš Hodža. Na jejich místo akcionáři zvolili členy nové. Prvním místopředsedou se stal Michal Bosák. Členy se stali MUDr. Vavro Šrobár, ministr pro Slovensko, JUDr. PhDr. Milan Hodža, poslanec a ministr pro sjednocení zákonů (tzv. ministerstvo unifikací), později předseda vlády, Ing. Alois Zaoral a restaurátér Josef Sako z Bratislavy.

JUDr. a PhDr. Milan Hodža
ministr a předseda vlády ČSR
(*1.2.1868 – † 27.6.1944)

V Y J A D R E N I E ,
- - - - -

ktorým dolupodpísaný M i c h a e l B o s a k , obyv. v Scranton, Pa., U. S. America, prehlasuje, že ako člen správnej rady a podpredseda AMERICKO-SLOVENSKEJ BANKY v BRATISLAVE bude firma tejto banky značiť týmto spôsobom: *Michael Bosak*

V Bratislave, dňa 8. júla 1921.

Podpisový vzor a prohlášení Michala Bosáka pro zápis do obchodního rejstříku, 1921 (ŠAB)

AKCIE A JEJICH ZÁHADY

Nejvyšším dokladem vlastnictví jakékoliv akciové společnosti jsou její akcie. Akcie jsou vizitkou každé firmy a je poznat i na jejich grafické podobě, zda byly založeny účelově pro pár vlastníků, v nutných poměrech a nebo zda byly určeny pro široké spektrum akcionářů. Akcie Americko-slovenské banky patří do té poslední kategorie. Jejich podoba i faktické vydání je však obestřeno řadou otázek.

V době konání první valné hromady v dubnu 1921 ještě nebyly vytištěny, ale v prosinci 1921 na mimořádné valné hromadě již ano. Vytiskla je tiskárna a litografický ústav V. Neubert a synové v Praze na Smíchově. Autorem grafické podoby je s největší pravděpodobností zaměstnanec ateliéru tiskárny, Štěpán Soukup. Akcie byly provedeny v ozdobném stylu, částečně vycházející z národního stylu lidových motivů s rostlinnými motivy pozdní secese a nastupujícího art deco. V tomto duchu vytvořil ateliér tiskárny řadu akcií, např. pro Rakovnické a poštorenské keramické závody, American Film Company, Akcie ASB však především vychází z akcií dvou firem, mající vztah k Americe. Jednou byla akcie Československé obchodní společnosti Americké, kterou založil v roce 1919 v Praze Čechoameričan Emanuel Viktor Voska a druhou byla „BOHEMIA“ akciová banka v Praze. Ta vznikla v roce 1910 a byla vlastně obdobou ASB. Prováděla transakce do USA, prodej lodních lístků a další podobné aktivity jako ASB v Bratislavě. O této bance ještě bude řeč.

Podle stanov vydala banka 125.000 akcií po 200 Kč. Stanovy, ale umožňovaly vydat akcie jako hromadné kusy po 5, 10 a 25 akciích. Bohužel se nedá z dochovaných kusů zjistit, kolik kterých bylo opravdu vytištěno. Odhadem lze určit asi 9.000 kusů jednotlivých, 2.200 kusů pěti akcií, 2.000 kusů deseti akcií a 800 kusů po 25 akciích. Kusy po 10 akciích nejsou vůbec známy, zato však existuje záhadná 100 kusová akcie, kterou stanovy nepřipouštěly.

Zakladatelská jednotlivá akcie Americko-slovenské banky na 200 Kč, vydaná 1. ledna 1921. Tisk V. Neubert, 1921, (A2160)

Akcie Bohemie, akciové banky na 400 K, 1910 (A1585) a akcie Československé obchodní spol. Americké na 500 K, 1919 (A0092)

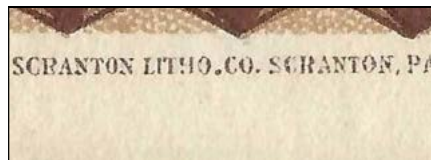
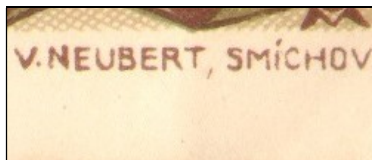
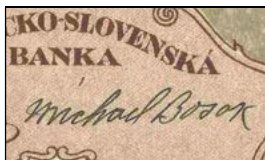
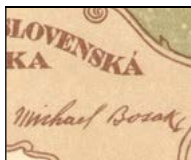

Hromadná akcie na 5 kusů po 200 Kč (A2690) a hromadná akcie na 25 kusů po 200 Kč (A2516), obě Tisk V. Neubert, 1921

Hromadná akcie na 100 kusů po 200 Kč Americko-slovenské banky, vydaná 1.1.1921. Tisk Scranton Litho. Co., 1921 (ANBS)

Všechny akcie tiskl Neuberta, vyjma této. Tu vytiskla tiskárna Scranton Litho. Co. v USA. Proto se také odlišuje hnědým odstínem barvy, jiným číslovačem a jeho barvou nebo umístěním signatur. Ta Neubertova je v pravém

dolním rohu, signatura americké tiskárny je v levém dolním rohu. Odlišuje se podpis Michala Bosáka. Zatímco na tuzemském vydání je jeho podpis menší a tištěný, na americkém vydání jde o originální podpis. Na americké akcii jsou také pod podpisy uvedeny funkce předseda a podpředseda, což na ostatních hodnotách vůbec není.

Americká akcie se liší ještě v jedné a to zásadní okolnosti. ASB vydala své akcie na doručitele, tedy kdo měl akcii ve svém držení, byl považován za akcionáře. Dnes se tomu říká hanlivě „anonymní“ akcie, ale jde o klíčový princip akcií, což snad nejlépe vystihuje francouzský výraz akciových společností „société anonyme“. V angloamerickém právu však anonymní akcie neznají a všechny certifikáty jsou na jméno. Tím se snadno vysvětlí důvod, proč na americké akcii je rubopis se jménem akcionáře a možnost rubopisování na další majitele.

Bohužel, dokud se nevyskytne více exemplářů od každé z akcií, aby se dalo ověřit skutečné rozložení násobkových listin a existence, třeba i jiných hodnot, zůstanou okolnosti dvojího tisku akcií i nadále záhadou.

BUDOVÁNÍ Pobočkové sítě

Vraťme se ještě zpět k valné hromadě z 30. dubna 1921. Akcionáři pověřili správní radu k jednání o případné fúzi se Záhorskou rolnickou bankou, ze které nakonec sešlo, ale přesto na rozšíření došlo. Ředitel František Kužma předložil valné hromadě návrh na zřízení nových filiálek ve městech Prešov, Košice, Užhorod a Mukačevo, který byl akcionáři schválen.

Šéf amerického oddělení Karel Straka již začátkem jara vyjel na východní Slovensko a Podkarpatskou Rus, aby jednal v těchto městech o založení a otevření filiálek. Správní rada rozhodla na svém zasedání 6. června 1921 o jejich faktickém otevření. První se podařilo zřídit filiálku v Prešově, kde dle zápisu „*Bytový úřad v Prešově vyšel našemu ústavu vstříc a přidělil nám potřebné místnosti.*“. Prešovská filiálka měla později velký význam a tak jejím ředitelem byl jmenován Karel Straka, který také úspěšně zahájil v najatých prostorech 1. července 1921 její činnost. Následně byla 1. října 1921 otevřena filiálka v Užhorodě. Plán na zřízení filiálek v Košicích a Mukačevu byl nejprve odložen a později se už nikdy nerealizoval.

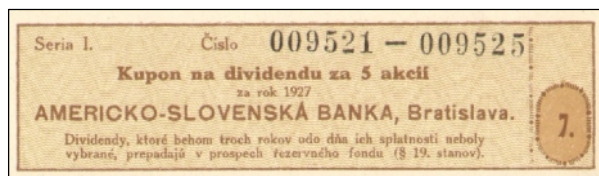
Se zápisem ředitele Straky se řešil i první odchod. Ve filiálce Holíč byl jmenován ředitelem Julius Bezděk místo Josefa Bečičky, který dal výpověď a z banky sám odešel. Během dalších období se na pozicích ředitelů či úředníků s právem podpisu a prokury vystřídala celá řada.

Konečně došlo na aktivování článku stanov, která se zmiňovala o transakcích pro stát. Bankovní výbor při ministerstvu financí, přímý předchůdce Národní banky Československé rozhodl 26. září 1921, že pověří filiálku ASB v Topolčanech podřízeným místem Národní banky. To znamenalo, že tato filiálka vykonávala některé činnosti za Národní banku. Pro komerční banku to byla čest, být filiálkou cedulové banky.

Filiálka banky v Užhorodě v Kazincyo ulici č. 4, 1922 >

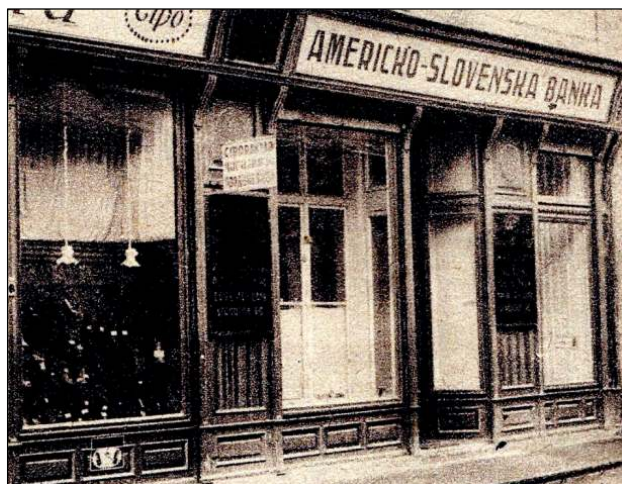
Rub americké akcie s vytištěným rubopisem a jménem akcionáře (ANBS)

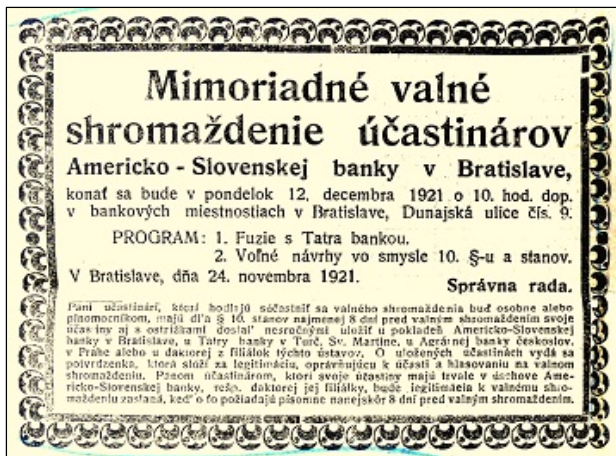

Dividendové kupony k akciím jednotlivé a pětiakcii (MCP)

Filiálka Americko-slovenské banky v Prešově, 1922

Inzerát na mimořádnou valnou hromadu ASB, 1921 (ŠAB)

fúze tak vůbec nedošlo. Dalším bodem byla úprava stanov. Akcionář Ignác Gessay držící 254 akcií v zastoupení amerických akcionářů navrhl, aby se upravily stanovy tak, že oznámení o svolání valných hromad se bude nově zveřejňovat kromě Úředního listu a Slovenského Denníku také v americkém časopise Obrana a to v termínu nejméně 40 dní před konáním valné hromady. Obvyklý termín svolání byl nejméně 8 dní předem, ale akcionáři z USA neměli šanci se k programu hromady prakticky vyjádřit, natož se jí osobně účastnit. Vždyť i nejrychlejší loď trvala cesta přes Atlantický oceán 5 dní a to je třeba ještě počítat obstarání místa a termínu plavby a cestu

Akcie Tatra banky ze zvýšení 1921 (A0437)

z Anglie do Evropy a vlakem do Bratislavy. Dále chtěli, aby se upravila i doba pro složení akcií a to nejen u pokladen ASB, ale i u Bosak State Bank, což se týkalo opět amerických akcionářů. Bosák, jako majoritař a člen správní rady věděl předem co se bude dít a není divu, že také drobní američtí akcionáři chtěli mít zajištěná svá práva akcionářů.

Tím mimořádná valná hromada skončila. Zdánlivě to vypadalo na její zbytečné svolání. Ve skutečnosti šlo o významnou událost a jakýsi boj uvnitř banky. Fúzi s Tatra bankou připravila skupina okolo dr. Blaha, ale největší díl na ní měl dr. Milan Hodža. Ten, stejně jako dříve Blaho prosazovali koncentraci v bankovníctví a chtěli vytvořit velký peněžní ústav, který by byl perlou slovenského peněžnictví. Velkobanka měla zastínit nejen bývalé uherské, ale i české banky a ukázat jim potenciál slovenských bank. S plánem na fúzi přišel na podzim 1921. V dopise z 25. října 1921 píše řediteli Kužmovi: „*Jak vidíte, můj postup je pragmatický a je jasné jakou fúzi mám před očima. Jde o velké zřízení slovenského peněžnictví.*“ Fúzi ASB, Tatra banky a ještě dalších bank měla vzniknout banka s kapitálem 100,000.000 Kč, která by velikostí předstihla Agrární banku Československou se 60,000.000 Kč kapitálu.

Zájem o fúzi měla i Tatra banka. Od krachu Rovniankovky banky v roce 1911, kdy utrpěla milionové ztráty, probíhala roky její sanace. Na konci roku 1918 se jí podařilo sanaci ztrát úspěšně dokončit, ale stále vedla soudní při o své peníze v USA. Po letech tahanic chtěla mít na své straně i vlivné osobnosti, kteří by jí pomohli a Bosák byl ideální. Spojení obou bank by jí tak mohlo pomoci. Mimo to měla, jako ostatně i další banky, chuť na větší díl amerických obchodů. Tatra banka, ale měla nejen u amerických vkladatelů stále pošramocenou pověst pro své obchody s Rovniankem. Svoji pozici si upevnila během roku 1920, kdy převzala pět venkovských bank a v březnu 1921 fúzovala s Úvernou bankou v Bánské Bystrici, čímž si zvýšila kapitál na 21,070.000 Kč. Na 22. prosince 1921 svolala svojí mimořádnou valnou hromadu ve které projednala fúze s osmi dalšími menšími bankami, po které zvýšila svůj kapitál na 75,000.000 Kč. V součtu ale chyběla ASB.

Proti plánu, šitém narychlo horkou jehlou, o vzniku této velkobanky se postavil Michal Bosák. Přestože měl podobné vlastenecké tužby na zviditelnění slovenského národa jako Blaho, Hodža a další, měl mnohem větší zájem na svých vlastních obchodech a firmách, které chtěl majoritně ovládat a nebyť jen menšinovým akcionářem v jiné bance. Navíc se ho dotkla i tak okolnost, že se o plánu fúze dozvěděl na poslední chvíli a v době, kdy se na Slovensko nemohl vypravit. Také proto byla navržena ta okolnost změny stanov, kde se američtí akcionáři, měli o programu dozvědět těch 40 dní předem. O tom, že fúzi znemožnil později napsal: „*Jednoduše jsme takovou fúzi nepovažovali ani za potřebnou, ani za žádoucí, ani prospěšnou pro Americko-slovenskou banku.*“

To, že jsou v bance dva názorové proudy bylo stále citelnější. Blahovo křídlo inklinovalo k čechoslovakismu a podpoře rolníků, vždyť sám Blaho, Hodža a další prominenti byli poslanci za Slovenskou národní a rolnickou stranu, která se v roce 1922 sloučila do Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, známější jako Agrárníci. Bosákovo křídlo naopak toužilo po autonomii Slovenska, jak byla dána v Pittsburské dohodě a jak jí razila Hlinkova slovenská ľudová strana. Sblížení s Hlinkou a ľudáky přišlo velmi brzy, ale ne podle jejich představ.

NÁZOROVÝ ROZKOL SPRÁVNÍ RADY

Krátce před koncem roku, na pondělí 12. prosince 1921 byla svolána mimořádná valná hromada akcionářů, aby se projednal předložený návrh na fúzi s Tatra bankou. Na desátou hodinu dopolední se dostavilo 30 akcionářů, kteří měli 91.367 akcií. Na místo Bosáka držel v plné moci jeho 75.000 akcií ředitel František Kužma. Druhým největším akcionářem byl dr. Blaho držící 614 vlastních akcií a dále 6.090 kusů v plné moci.

Předseda valné hromady dr. Blaho nejprve udělil slovo dr. Milanu Hodžovi, který překvapivě navrhl, aby se návrh na fúzi z programu stáhnul a nebylo o něm vůbec jednáno. Svůj návrh odůvodnil žádostí doručenou bance od jejího největšího akcionáře, Michala Bosáka. Ten chtěl, aby se fúze projednávala až na řádné valné hromadě. Odůvodnil to tím, že Bosák je majoritním akcionářem a je třeba jeho žádosti vyhovět. Akcionáři uposlechli a k projednání návrhu

to tím, že Bosák je majoritním akcionářem a je třeba jeho žádosti vyhovět. Akcionáři uposlechli a k projednání návrhu

to tím, že Bosák je majoritním akcionářem a je třeba jeho žádosti vyhovět. Akcionáři uposlechli a k projednání návrhu

to tím, že Bosák je majoritním akcionářem a je třeba jeho žádosti vyhovět. Akcionáři uposlechli a k projednání návrhu

to tím, že Bosák je majoritním akcionářem a je třeba jeho žádosti vyhovět. Akcionáři uposlechli a k projednání návrhu

to tím, že Bosák je majoritním akcionářem a je třeba jeho žádosti vyhovět. Akcionáři uposlechli a k projednání návrhu

PRŮNIK DO HLINKOVY BANKY

Ľudová banka, úč. spol. v Ružomberku byla založena 12. května 1907 s kapitálem 100.000 K. Od roku 1910 byl po dlouhé roky předsedou její správní rady kněz Andrej Hlinka. Ten spojil své působení s politickými ambicemi. Šel za svým cílem bezohledně a vytvářel si celou řadu nepřátel. Jenže banku zneužíval tak očividně, že i stát odmítal bance pomoci. Dokonce si Hlinka prošel obviněním a byl souzen. V rámci politických zákulisních her, však banka přesto část peněz na sanaci dostala, přirozeně ze státního rozpočtu. Jedním z těch, co pomohli byl i Milan Hodža, domníváje se, že si tím Ľudáky přitáhne politicky, v čemž se fatálně mylil.

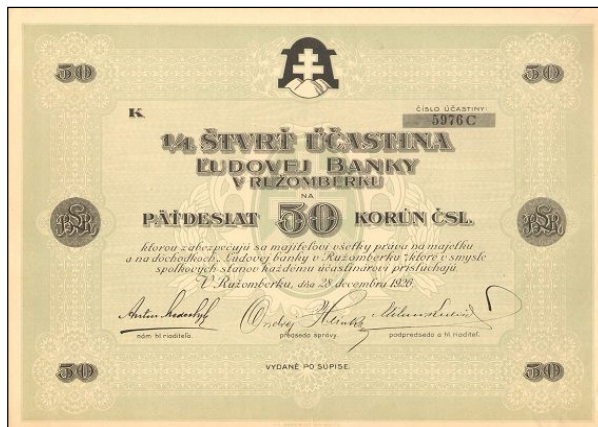
Hlinka používal banku spíše jako stranickou pokladnu. Svými neuváženými obchody zavinil už během války velký nákup uherské státní renty, která pak bance zůstala a nešla prakticky prodat. Do roku 1920 banka budovala svoje pozice a dosáhla základního kapitálu 5.000.000 Kč. Jenže špatné obchody jí provázely i po válce a bance se podařilo dosáhnout ztrát ve výši 7 milionů Kč. Sanace byla nutná a ohrožení se ocitli i vkladatelé, když jim banka musela zastavit výplatu vkladů až do 31. prosince 1925 a donutila je za 25% vkladů upsat její akcie. To přirozeně vedlo k tomu, že se na trhu objevila část akcií za velmi nízkou cenu, jen aby se jich držitelé zbavili. Toho využil Michal Bosák a dal pokyn, aby ASB koupila 5.000 akcií Ľudovej banky, tj. 20% základního kapitálu. Získal tak důležitý vliv a proniknul do Hlinkovy banky. Přirozeně chtěl získat větší podíl, ale to už se mu nepodařilo. Dokonce se začala šířit fáma, že obě banky budou fúzovat. ASB sice ružomerskou banku neovládla, ale vliv na její chod měla. K fúzi nikdy nedošlo a Andrej Hlinka si Bosákovu účast v bance rozhodně nepřál.

ZAKLADATELSKÁ HOREČKA

ASB také pokračovala ve své zakladatelské činnosti. V letech 1921-1923 se podílela třeba na vzniku firmy UNITAS, továreň na rum a likéry, úč. spol. v Prešově, kde spojila místní drobné výrobce lihovin nebo spoluzaložila Elektrárenskou účastinnou spoločnosť v Hlohovci s kapitálem 10.000.000 Kč spolu s EVAG Holding v Curychu. Mezi, poněkud záhadné podniky patřil „Československý film“ akciová společnost pro výrobu, obchod a exploitaci filmů se sídlem v Praze. Ministerstvo vnitra schválilo stanovy a povolilo založení podniku. Na počátku července 1921 vyšla v novinách dokonce výzva k úpisu akcií. Zakladateli firmy byla ASB a Bosak State Bank, Scranton, část akcií z celkového kapitálu 3.000.000 Kč byla určena pro americký trh, část pro tuzemský. Během léta byly v tisku publikovány články o úspěšném úpisu a zájmu tak velikém, že se bude brzy kapitál zvyšovat a brzy měla být svolána ustavující valná hromada. Zaznělo i to, že vláda chápe důležitost takové společnosti a dokonce si sám prezident Masaryk vyžádal materiály o plánu firmy na její rozvoj. Jenže přes mediálně publikovaný „zájem“ žádná firma nevznikla. Tedy alespoň v obchodním rejstříku v Praze ani ve formě a.s. nebo společnosti s.r.o. nedošlo k v letech 1921-1923 k zápisu žádné filmové společnosti s podobným názvem a takovým kapitálem.

Co však zcela určitě vzniklo, byla další banka. Jednalo se o nostrifikaci filiálek Uherské všeobecné úvěrní banky (Magyar Általános Hitelbank), které byly v republice. Byly to filiálky Bratislava, Košice, Nitra a Užhorod. Po mírové smlouvě z Trianonu, kdy byly určeny konečné hranice obou států, se rozhodlo o vzniku samostatné slovenské banky, která uvedené filiálky převezme. Za normálních okolností by maďarská matka vytvořila dceřinou společnost, čímž by splnila zákon o nostrifikaci tuzemských filiálek, ale také tu bylo pravidlo omezující vlastnictví zahraničního kapitálu. Vznikla tak Slovenská všeobecná úvěrní banka se sídlem v Bratislavě s počátečním kapitálem 50.000.000 Kč, který si rozdělily tři banky. Uherská všeobecná úvěrní banka si nechala 30% akcií, stejný díl získala Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze a 40% akcií získal syndikát vedený Americko-slovenskou bankou, která upsala akcie v částce 16.000.000 Kč. Rozdělením akcií si zdánlivě držela majoritu tuzemská skupina, ale významný vliv měl naopak zahraniční kapitál. Uherskou všeobecnou úvěrní banku ovládala Oesterreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe Wien (Rakouský úvěrní ústav pro obchod a živnosti), patřící do sféry vlivu vídeňského bankovního domu S. M. v. Rothschild. Česká eskomptní banka a úvěrní ústav převzala v roce 1919 české filiálky rakouské Creditanstaltky. Sice jí ovládala od té doby Živnostenská banka v Praze, ale podstatný vliv měly také Banque de Bruxelles, bankovní dům M. M. Wartburg & Co. Hamburg a International Acceptance Bank, Inc. se sídlem v New Yorku. Přes všechno to rozdělení tak měl na 60% akcií stále vliv původní zahraniční kapitál.

Proti nostrifikaci, tedy založení Slovenské všeobecné úvěrní banky se postavily ostatní slovenské ústavy. Vyslaly do Prahy dokonce delegaci, která žádala vládu, aby neudělila souhlas se vznikem banky. Založení banky s účastí maďarského kapitálu považovaly za neslovenské. Zda je vedly opravdu čistě národnostní otázky nebo fakt, že se sami nemohly zúčastnit na rozdělení akcií, asi zůstane jedním z tajemství slovenského bankovníctví.

Akcie Ľudovej banky v Ružomberku, 1926 (A2519)

Akcie Slovenské všeobecné úvěrní banky, 1921 (B762)

Se zrádci na pranýř!

Po dvanáctidenní stávce vpadl nám zákeřně do zad

Karel Ježek,
disponent Živnostenské banky v Košicích.

„Za svůj hrnc stuchlé rýže, ponížene
důtky líže, jimiž tisíckrát byl zbit.“

Panu řediteli Cisaři k vrácené ovečce
srdečně gratulujeme.

**Sdružení pen. úřed.,
odbor v Košicích.**

Leták z doby stávky pranýřující stávkokazy, 1921 (MCP)

GENERÁLNÍ STÁVKA

Poválečná konjunktura byla v roce 1921 na vrcholu, dobrá úroda dokonce přispěla ke zrušení předválečného lístkového systému a postupně se vracely předválečné podmínky i do běžného života. Růst životní úrovně, růst exportu a konec nedostatku vedl rychle k přesycení trhu. Rašínova deflační politika byla skvělou pro naši korunu, vedla k poklesu spotřebitelských cen o asi 15% ročně na rozdíl od mezd, které klesaly pomaleji. V důsledku toho začaly firmy propouštět, čímž stoupala nezaměstnanost a klesl výkon ekonomiky. Také banky měly vysokou režií a navrhly úpravu platů. ASB za rok 1920 měla mzdové náklady 920.044,36 Kč o rok později už 2,532.977,89 Kč. Úřednictvo bylo přirozeně proti snižování platů a dávalo najevo svůj nesouhlas.

První stávka bankovních úředníků 18. listopadu 1919 byla jednodenní a v zásadě demonstrativní. V roce 1920 již trvala stávka 5 dní. Zdaleka největší stávka proběhla v červnu 1921 a trvala pět týdnů. K jejímu vyhlášení vedlo jednání Svazu bank a Sdružení bankovního úřednictva,

kteřé ale bylo zaskočeno doporučením Svazu, aby byla zavedena služební pragmatika, podle jejich návrhu se kterým, ale sdružení nesouhlasilo a chtělo dál jednat. Kromě úpravy platů byla totiž snaha závodních výborů mít větší slovo při přijímání a propouštění úředníků. Ve čtvrtek 23. června 1921 došlo k vyhlášení stávky ve všech českých bankách. Následkem toho byla 26. června 1921 uzavřena Pražská burza pro zboží a cenné papíry. Za dva dny, 28. června 1921 se ke stávkujícím solidárně připojilo úřednictvo německých bank a bank na Slovensku. Celkem se stávky účastnilo asi 17 tisíc úředníků, z toho přímo v bankách 5.439 osob, na Slovensku 540 lidí.

Banky přirozeně nechtěly ustoupit a všem stávkujícím poslaly výhrůžný dopis s hrozbou okamžité výpovědi. Mnozí nevydrželi a vrátili se do práce. Proti těmto stávkokazům byly vydávány letáky a byly patřičně dávány na pranýř. Stávkující úřednictvo se dělilo na dvě části. Jednu tvořili nižší úředníci a zřízenci, druhou pak prokuristé, pokladníci a vyšší bankovní personál, který na tom nebyl platově až tak špatně. Protože se vlivem nejednotného postupu tříštily síly obou skupin, nakonec skončila stávka totálním nezdarem. Následkem toho bylo propuštěno z bank 223 zaměstnanců, z toho na Slovensku 99 osob, zejména těch co se nechali strhnout k urážkám i násilím radikálních agitátorů. Stávka byla ukončena v sobotu 30. července 1921. Byl to jediný velký protest v bankách.

DOBYTÍ HLAVNÍHO MĚSTA

Stávka pochopitelně ochromila celý bankovní sektor, solidárně se zapojili i úředníci ASB. Přesto vedení banky nezhálo a připravovalo téměř husarský kousek, otevření své filiálky v Praze. Zřízení této filiálky trvalo dlouho, první návrhy padly ve správní radě už začátkem roku 1921. Důvodů, proč otevřít pobočku v Praze bylo několik. Jedním bylo být blíže centrálním úřadům, vždyť všechna ministerstva a úřady sídlily v Praze. Bylo vždy přirozené, že se důležité firmy stěhovaly do hlavního města. Kdysi do Vídně, teď do Prahy. Druhým důvodem bylo přání amerických klientů, kteří byli zvyklí pracovat v centrech, kde bylo vše po ruce. Bratislava byla přece jen trochu z ruky. Kromě toho v Praze byly zastupitelské úřady ostatních států a kanceláře lodních společností.

První posun otevření filiálky způsobila stávka, kdy nešlo nic dojednat. Na schůzi správní rady 31. srpna 1921 se znovu jednalo o filiálce v Praze. Zaznělo v ní, že přípravné práce pokročily natolik, že už byl vybrán i personál a filiálka by se v krátkém čase mohla otevřít. Jenže vše zase usnulo a další posun nastal až během května 1922. Za nejvhodnější prostory pro zřízení filiálky se jevila pražská „Wall Street“, ulice na Příkopech, kde byla největší koncentrace bank v Praze. V ulici dlouhé 520 metrů mělo své hlavní sídlo osm velkých bank. Bohemia, akciová banka, Česká banka Union, Česká eskomptní banka a úvěrní ústav, Česká komerční banka, Česká průmyslová

Průčelí filiálky Americko-slovenské banky v Praze na Příkopech, 1922

a hospodářská banka, Pozemková banka, Všeobecná česká bankovní jednota a svůj palác tu měla i Živnostenská banka. Téměř na dosah několika metrů, měla v Ovocné ulici (dnes 28. října) palác Pražská úvěrní banka a opačným směrem v Hybernské ulici sídlila Anglo-československá banka. Mít filiálku na tak prestižní adrese bylo pro ASB ideální.

Vybrán byl barokní palác Sylva-Tarouccy, č.p. 852-II, dříve zvaný Nostický, postavený v letech 1743-1752 asi podle plánů Kiliána Ignáce Dietzenhofera. Hraběcí rodina palác od roku 1895 pronajímala. Trhovou smlouvou z 29. července 1907 koupila nemovitost Obec král. hlavního města Prahy. Pronájem prostor bylo nezbytné vyjednat s městskou radou. Na jejím zasedání v pátek 19. května 1922 došlo

Snímky první filiálky v Praze. Vlevo na prvním je další banka, kdysi místnosti banky Bohemia, Foto Eckert, oba 1926 (AHMP)

ke hlasování, ve kterém byl schválen pronájem místností pražské filiálce ASB. Žádost v Praze vyřizoval osobně Michal Bosák, za pomoci zdejších známých z Ameriky, kteří ho seznámili s příslušnými úředníky. Poté sdělil správní radě banky, že plán na adaptaci místností byl už proveden a osobně jím schválen.

Dosud byla v místnostech prodejna továrny na železný a mosazný nábytek Tulka, Roztočil & Šulc, prodávající také bytové vybavení, koberce a záclony. Rozlehlé prostory filiálky, kde mělo pracovat až 70 úředníků bylo třeba upravit. Adaptace trvala dva měsíce a mezitím používala banka provizorní místnosti v prvním nádvoří paláce, které však byly menší a mohlo v nich pracovat asi 20-30 úředníků. To už zprávu o zrodu filiálky ASB a pronájmu prostor zveřejnil pražský tisk v tom smyslu, že banka přichází do Prahy, aby přispěla k utužení hospodářských styků se Slovenskem.

Mezitím připravil přednosta směnárny a ředitel banky pro technické vedení centrály a filiálek Karel Mach seznam pracovníků budoucí filiálky, především z úředníků bratislavské centrály. Podstatným faktem totiž bylo, že se do Prahy přestěhovalo z Bratislavy celé tzv. americké oddělení. Jeho novým ředitelem byl jmenován Jerome V. Matyáš, který se vrátil z Ameriky. Ale už v září 1922 se vrátil do USA. Ředitelem pražské filiálky se stal František Havlů a v sobotu 1. července 1922 došlo k zahájení provozu pražské filiálky. Do obchodního rejstříku byla zapsaná až 22. září 1922.

František Havlů se narodil 15. září 1887 v Jakubíně u Počátek a vychodil měšťanskou školu a vystudoval Obchodní akademii v Chrudimi. Od června 1904 nastoupil jako praktikant do filiálky Živnostenské banky ve Vídni s platem 800 K ročně. Od 1. března 1906 se stal stálým úředníkem s platem 1.400 K. V dubnu dal výpověď a odešel do Ústřední banky českých spořitelů. Od roku 1911 byl úředníkem a později prokuristou Bohemie, akciové banky, kde byl od roku 1920 ředitelem až do dubna 1922, kdy se stal ředitelem filiálky ASB, kde působil až do března 1927, kdy ukončil svůj pracovní poměr.

Odjezdem Matyáše do USA chyběla filiálce pracovní síla. Ředitel Havlů proto přijal úředníka Viléma Eyperta, kterého si přetáhl z banky Bohemie. Šlo o dlouholetého bankovního úředníka. Začínal ve filiálce Wiener Bank-Verein v Praze odkud přešel do Bohemie, kde vedl její americké oddělení. Proto jeho brzké jmenování šéfem amerického oddělení v ASB bylo přirozeným faktem. Pracovní poměr ukončil v březnu 1927 a stal se vrchním účetním v Čedoku.

PRVNÍ NESPOKOJENOST

Na sobotu 8. dubna 1922 byla svolána 2. řádná valná hromada, na které bylo dle prezenční listiny přítomno 86.906 akcií, předložených 39 akcionáři, kteří je drželi za sebe nebo v plné moci. Dostavil se i největší z nich, Michal Bosák. Obchodní zprávu za rok 1921 přednesl dr. Blaho, hlavně o úspěšné nacionalizaci Slovenské všeobecné úvěrní banky a vývoji banky k lepšímu.

Na to se ozval akcionář Pavel Groebl s tím, že ASB byla založená, aby malým rolníkům a řemeslníkům pomáhala levným úvěrem. Podotkl, že banka pracuje nyní s velkou režíí, následkem čehož nemůže poskytovat levné úvěry. Bosák mu odvětil, že se akcionáři a klienti musí vžít do dnešní hospodářské situace a toho, že velký ústav má velká vydání, oproti kdysi malé bance. Ještě dodal, že banka nebude moci rozdělit celý svůj zisk na dividendy, ale musí si vybudovat rezervy. Výtky akcionářů zazněly poprvé, ale určitě ne naposledy.

Pečetnice filiálky Praha, 1925 (MCP)

František Havlů, bankéř filiálky (*15.9.1887 – † 14.9.1943)

Vilém Eypert (*16.11.1892 – † ?)

Desky vkladní knížky ASB a titulní list na jméno Michala Bosáka (ANBS)

Aby taky nerostla režie banky, když banka měla koncem roku 1921 na 109 zaměstnanců. Ti navíc dostávali velmi slušné platy a zkrátka nepřišla ani správní rada. Za rok 1921 jí bylo na tantiémách rozděleno 138.440,09 Kč, tedy průměrně 11.536 Kč ročně na osobu. Kromě toho pobírali náhrady za každé zasedání.

Valná hromada projednala hospodaření za rok 1921 a rozdělení čistého zisku, který činil 2,509.895,69 Kč. Schváleno bylo vyplátit 4% řádnou a stejnou superdividendu, celkem tedy 8%, tj. 16 Kč na každou akci.

Všechny bilance nadále úspěšně rostly, zejména vlivem stálého přísunu amerických vkladů na běžné účty a vkladní knížky. Klienti na knížkách měli uloženo ke konci roku 1921 51,038.195,02 Kč. Během prvních tří měsíců roku 1922 vložili dalších 9 milionů Kč a celkem bylo vydáno na 5.241 kusů vkladních knížek. Tím přesáhly vklady hodnoty 100 milionů Kč.

Však také i celkový obrat banky stoupl téměř třikrát ze 2.048,442.410 Kč za rok 1920 na 5.807,475.746 Kč v roce 1921. Přitom amerického oddělení mělo nárůst obratu až šestinásobný ze 147,621.315 Kč na 833,334.714 Kč.

Byl to poslední rok, kdy byly v obchodní zprávě tak optimisticky uváděny nárůsty všech hodnot, za rok 1922 už nebyly vůbec zveřejněny a z bilancí se jasně ukázalo, že nastupující krize výrazně ovlivnila všechny položky. Prudký pokles kursů cenných papírů vedl rychle vznikající a bezhlavě investující banky do citelných ztrát, které u mnoha z nich vedly ke krachu. Ostatní ústavy bylo nezbytné sanovat, což se dělo s rozsáhlou pomocí státu.

Kosmetickou změnou byla výměna odcházejícího Ing. Aloise Zaorala za nového člena správní rady, kterým byl zvolen Msgre. prof. ThDr. Jan Sedlák, prezident Cyrillo-metodějské záložny v Brně. Zdánlivě drobnou, přesto důležitou změnou byla úprava stanov, kdy američtí akcionáři, držící akcie na území USA nemusí je povinně deponovat a legitimace na valnou hromadu jim bude i tak vystavena. Znovu se potvrzuje určitý princip akcí na jméno, kdy byli držitelé akcií zapsáni v knize majitelů akcií u Bosak State Bank ve Scrantonu.

VLASTNÍ PALÁC

Každá velká banka si za své sídlo zvolila mohutnou stavbu, která reprezentovala její význam. Nejinak tomu bylo u většiny tuzemských bank. Jednou z mála výjimek byl dům ASB v Bratislavě. Byl to obyčejný řadový dům, ideální pro malou filiálku, ale ne pro sídlo velkobanky.

Michal Bosák rozhodl nechat postavit monumentální sídlo, které by plně reprezentovalo banku i jeho samého. Za místo jeho vzniku zvolil Prešov. V roce 1922 došlo k vykoupení stávající zástavby a demolici, aby mohla ustoupit nové velkolepě pojaté stavbě. Jejím autorem je architekt Viliam Glac, který pro investora, jímž byl přímo Michal Bosák dokázal navrhnout secesní palác s bohatým štukem a sochařskou výzdobou. Třípodlažní dům s velkou bankovní dvoranou má dispozice ve tvaru písmene C, kterou korunují dvě velké nárožní kopule. Letopočet dokončení stavby na fasádě uvádí 1923.

Pohled na novostavbu filiálky ASB v Prešově, 1923 (AČNB)

Vzácné snímky z interiéru bankovní haly filiálky Americko-slovenské banky v Prešově, 1923 (Archív Společnosti M. Bosáka)

Fotografie z interiérů banky v Prešově. Galerie v I. patře haly, pohled do haly s lustrem a vybavení ředitelny, 1923 (ASMB)

PŘEDÁNÍ VESLA

Na pondělí 16. dubna 1923 byla svolána 3. řádná valná hromada. Dostavilo se na ní 47 akcionářů, kteří reprezentovali 94.107 akcií. Už samotný fakt většího počtu přítomných dával tušit, že půjde o živější průběh valné hromady.

Slova se ujal, jako obvykle, předseda správní rady dr. Blaho, který v úvodní řeči sdělil přítomným, že v poslední době došlo ke změně vlastnictví akcií, kdy prezident Bosák převedl na nového majitele, Svaz hospodářských družstev československých v Praze, 33.652 akcií tj. 26,92%. Prodej byl údajně za cenu 300 Kč/akcii tj. celkem za 10,095.600 Kč. Bosák kupoval akcie v době, kdy byl kurs dolaru 100 Kč, čili jen na této transakci vydělal 7,824.060 Kč (asi 231.824 \$) a to stále ještě měl polovinu svých akcií, na kterou uzavřel syndikátní smlouvu se svazem. Blaho na to zdůraznil, že doufá ve spolupráci a nikoli zatlačení Slováků do pozadí. K obavám měl důvody, ze 12 členů správní rady se vyměnilo 8 členů. Ve svazu měla vliv Československá strana lidová a podle toho také vypadalo složení a původ nových členů správní rady.

Novými členy byli zvoleni Josef Adámek, rolník a poslanec, Jan Jiří Krejčí, rolník, poslanec a starosta Hrazan u Milevska, Jaromír Kovář, velkostatkář na Vysokém Hrádku, JUDr. Gustav Mazanec, poslanec, později senátor, Antonín Šachl, statkář a senátor a Jan Sokol rolník z Boškova. K nim byl dále zvolen JUDr. Eugen Pštross, advokát v Praze a JUDr. Martin Mičura, signatář Martinské deklarace, poté nitranský a tekovský župan, ministr pro správu Slovenska. Po jmenování prezidentem vrchního soudu v Košicích 3. června 1923 na místo ve správní radě rezignoval. Michal Bosák se stal novým předsedou správní rady a MUDr. Pavel Blaho se stal místopředsedou.

Po Blahově sdělení o změně mezi akcionáři přistoupil ředitel Kužma k přečtení obchodní zprávy za rok 1922. Už nezněla tak optimisticky a byla plná slov těžkosti, krize a pokles. Zejména byl zdůrazněn problém cizích měn, hlavně německé marky, díky které byla v krátké době vyhnána hodnota naší koruny, jako pevné evropské měny, čímž vznikl problém našich exportérů s vývozem. Jejich zboží ztratilo drahou korunou pozici konkurenceschopnosti. Následné omezení výroby a propouštění se projevilo i v těžkosti finančních ústavů vymáhat svoje pohledávky. Banka připustila, že má nejen ztráty, ale i dubiosa, byť tím nebyla postižena sama, ale jde o problém celostátní či celoevropský. Problémy postihly i zemědělce, kdy loňská úroda, zdaleka nedosahovala výnosů té předloňské, což vedlo mj. k poklesu cen nemovitostí, díky častým půjčkám na tyto statky a domy. To byla obecná slova, ale v podtextu znělo ještě jedno odůvodnění. Změnou hodnoty koruny se změnil i poměr k dolaru. Během krátkého poklesu koruny sice vložili američtí vkladatelé dalších asi 10 milionů Kč, ale s jejím posilováním pro ně už nebylo tak výhodné směňovat své dolary. Pozvolna si začali ze svých vkladů i vybírat. Přírůstky byly i nadále slušné, ale už ne v tak hojně.

Dr. Blaho připustil, že banka má ztráty a dubiosa a byla postižená celostátní krizí. Uvedl, že naše bankovníctví je nemoderní a západ, Anglie a Amerika jsou mnohem dále, především ve vybudované státní kontrole. Je prý nezbytné v tomto smyslu amerikanizovat naše bankovníctví, jestli nechceme aby se případy jako Bohemia opakovaly. Narážel tak na sérii úpadků. Koncem roku 1922 se položila Moravsko-slezská banka, následovala Pozemková banka a poté Bohemia, akciová banka.

Nakonec banka dosáhla za rok 1922 čistého zisku 1,726.251,15 Kč, ze kterého se na dividendy vyplátily 4%, ale jen 2% superdividendy, tj. celkem 6% čili 12 Kč na akcii. Poprvé také akcionáři nepřijali zprávu a návrh na rozdělení jednohlasně, ale proti se ozvali tři akcionáři, zastupující 40 hlasů. Byl to sice jen malý protest, ale byl. Jedním z protestujících akcionářů byl Ing. Josef Kuchař, který se obrátil i na soud.

Josef Adámek (1881-1964)

Jan Jiří Krejčí (1883-1952)

Antonín Šachl (1860-1943)

Gustav Mazanec (1873-1938)

Martin Mičura (1883-1946) Eugen Pštross (1881- ?)

PROTEST, LEČ MARNÝ

Ing. Kuchař podal 22. dubna 1923 stížnost k obchodnímu soudu v Bratislavě proti usnesení valné hromady ASB, uvedl, že před konáním valné hromady, poslal 7. dubna správní radě dopis se svými návrhy. Chtěl, aby mu banka předložila všechny hrubé rozvahy filiálek a expozitur, výkaz vlastních cenných papírů, seznam dlužníků, ztrátové položky, náklady na provoz banky a další bilance. Vzhledem k tomu, že krátce po sobě se položily tři banky, měl jisté obavy, zejména, když 9. dubna obdržel výzvu, aby se dostavil do banky, kam přišel 11. dubna. Při své návštěvě rozmlouval s ředitelem Pittnerem, který ho prý přesvědčoval, aby své akcie prodal, pokud prý není s bilančními výsledky spokojen. Upozornil ho, že bude-li

na valné hromadě mluvit na toto téma, bude mu „prostě odňato slovo“. Když se opravdu na valné hromadě přihlásil o slovo a žádal, aby byl přečten jeho dopis, který bance doručil, byla tato žádost zamítnuta s tím, že jeho dopis byl soukromý a údajně došel teprve před 5 dny a jako opožděný ho není možné projednávat. Stanovy jasně říkaly, že návrhy akcionářů musí být doručeny nejméně 8 dní před valnou hromadou, jenže ve skutečnosti byl jeho dopis doručen včas. Banka ani její správní rada, ale nechtěli mít na valné hromadě žádné obstrukce. I v dalších bodech se hlásil Kuchař o slovo, leč marně. Zvolil tedy protest formou hlasitého zvolání s povstáním ze židle, načež „mu několik hlasů odpovědělo svojí nelibostí a pan předsedají přešel k dalším bodům programu“.

Nadešla volba orgánů. Blaho nečekaně navrhl volbu aklamací. Po předloženém protestu se sice hlasovalo lístky, ale kandidátní lístky se musely označit počtem akcií a podpisem. Předtím než proběhlo hlasování o volbě členů správní rady, přišel ke Kuchařovi sám Bosák a žádal ho, aby svůj návrh proti volbě, „je-li gentleman, vzal zpět“. Když to Kuchař odmítl a odvětil, že od svého protestu neustoupí, Bosák se rozhorlil a řekl: „Nevěděl jsem,

že máme mezi sebou akcionáře spiklence“. Po těchto slovech žádal Kuchař, spolu s dalšími dvěma protestujícími akcionáři, aby byl Bosákův výrok protokolován jako urážka a Bosák, aby svůj výrok ihned odvolal. Tento fakt se ani nedostal do úředního zápisu z valné hromady. Kdyby nebylo Kuchařovy stížnosti k soudu, vypadalo by to jako klidná valná hromada. Proto vše, co se stalo, požádal Kuchař soud, aby usnesení valné hromady zrušil, neboť mu jako akcionáři nebyla dána možnost se písemně či ústně vůbec vyjádřit k bodům a přeložit k nim své návrhy.

Výsledek protestu neměl žádný efekt a všechno bylo zameteno pod koberec. Bosák ani nově zvolená správní rada nechtěli mít žádné problémy a tak vše vysvětlili jako nedorozumění. Jestli byl ing. Kuchař potřízista nebo jen pečlivý malý akcionář se už nedozvíme. Rozhodně jde o svědectví pozice drobných akcionářů, od kterých si banka přála, aby drželi svá ústa a poslouchali velkoakcionáře, kteří vlastně jediní měli nad bankou opravdovou moc, ale tak tomu bylo a je dosud.

NOVÉ POŘÁDKY

Změna vlastnictví akcií do rukou Svazu hospodářských družstev se projevila již razantní obměnou členů správní rady, ale také výměnami a odchody mnoha zaměstnanců. Ke konci roku 1920 jich měla banka na 120, ale přes 70 z nich pracovalo v Praze na americkém oddělení.

Expozitura ASB v Bardejove, 1923 (ANBS)

Celkový pohled na filiálku ASB na náměstí v Bardejove, 1929 (P0973) a krásný detail jejího reklamního průčelí, 1925 (ASMB)

Stav úředníků se ještě rozrostl, když prešovská filiálka zřídila v Bardejove svoji expozituru. K jejímu otevření došlo v pondělí 1. ledna 1923 a počet filiálek včetně expozitur se zvýšil na dvanáct. Pro velký rozmach obchodů této expozitury, rozhodla správní rada, že od 1. července 1924 bude přeměněna na filiálku. Jejím novým ředitelem se od 1. září 1924 stal František Turyna.

Zdejší vyhlášené lázně a jejich hosté, ale nestály za jejími velkými obchody. Největší část obchodů bardejovské filiálky spočívala v transakcích souvisejících s vystěhováním Slováků do Ameriky. Zejména v letech krize, kdy stoupla míra nezaměstnanosti vlivem propouštění, byl nárůst žadatelů až dvojnásobný oproti běžným letům. V roce 1921 se vystěhovalo ze Slovenska 15.023 osob, během roku 1923 to bylo 16.596 osob, ale v roce 1924 již odešlo za prací 35.199 lidí. ASB kromě svých transakcí, zastupovala v Československu Bosak State Bank, takže byla schopná vystěhovalcům nabídnout vše potřebné, od lodního lístku, transferu úspor až po založení nového účtu přímo v USA. Dokonce prý některým zájemcům našla banka v USA i novou práci.

Nová správní rada, složená z politicky angažovaných osob v Československé straně lidové, neměla sebemenší zkušenosti vést po odborné stránce banku. Jejich osobní zájem bylo zbohatnutí a posílení vlastní pozic ve straně. Šlo o zástupce tzv. českého katolicky-selského křídla, které se vymezovalo proti křesťansko-sociálnímu křídlu moravskému, vedeného předsedou strany Msgr. Janem Šrámkem. Jeho křídlo mělo vliv v Moravsko-slovenské bance v Olomouci. České křídlo nyní získalo vliv v ASB.

Netrvalo dlouho a začalo docházet k prvním změnám. Správní rada, jen dva týdny po svém zvolení, provedla první personální změny. Nejprve to byly jen změny pozic. Od 1. května 1923 byli dosavadní ředitel pražské filiálky František Havlů a stále úřadující šéf amerického oddělení Jerome V. Matyáš jmenováni řediteli centrály v Bratislavě. Nově přijatý Miloslav Hrach byl jmenován dalším ředitelem centrály, kterou doplnil prokurista Rudolf Hyánek na pozici hlavního revidenta. Po vzájemné dohodě odešel k 30. dubnu 1923 dlouholetý správce banky a její spoluzakladatel Jozef Bordáč.

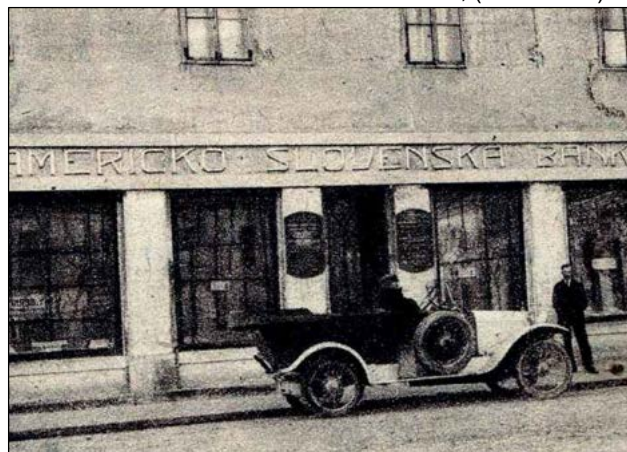
Také mezi řediteli filiálek došlo k přesunům. Odešel Rudolf Zátka z Velkých Topolčan, Josef Bečička z Holíče a Jozef Bednář z Nitry. Zátka nahradil Vladislav Voženílek, Bečičku Julius Bezděk a Bednáře Jozef Tesko, kterému byl přidělen jako jeho zástupce Vratislav Veselý, ten byl v červnu přeložen do filiálky v Prešově. Ve filiálce Nové Zámky se stal novým ředitelem Ľudovít Szöke. Ke konci října 1923 dal výpověď vrchní ředitel František Kužma. Řada úředníků odešla sama, jiní byli vyhozeni vysloveně pro osobní antipatie členů správní rady k nim. Důvody však byly především v názorech a pokynech nad transakcemi, které bance přinesla správní rady, zejména JUDr. Mazanec.

ZMĚNA BANKY VE STRANICKOU POKLADNU

Když se svaz stal akcionářem banky, přinesl sebou své volné přebytky ve výši 30 milionů Kč. Jenže záhy z nich začal čerpat na různé obchody. Bance začali nabízet různé výhodné transakce. Tak třeba v prosinci 1923 si musela banka koupit budovy Občanské tiskárny v Brně, protože tisk deníků přenesla strana do Prahy. Dalším obchodem měla být koupě hotelu Štěpán v Praze na Václavském náměstí. Ten opět sjednal JUDr. Mazanec od Ústřední banky českých spořitelů za 6.500.000 Kč. Peníze byly z banky převedeny k tíži jejich Hospodářské jednoty, které svaz poskytl záruky, ale bance byl hotel vnučován k převzetí s náležitým příplatkem, jenž by šel do stranické pokladny. Dr. Mazanec v lednu 1924 bance oznámil, že prodali hotel bratrům Špitálským, kterým slíbili ASB kupcům povolit úvěr 6 milionů Kč na 6% netto. Ředitel Havlů naštěstí dokázal změnit smlouvu tak, aby to pro banku znamenalo co nejmenší riziko, ovšem spustil tím ostrou debatu. Svaz odmítl poskytnout záruku, ale hlasoval pro povolení úvěru. Z obchodu sešlo a hotel později koupil restaurátér Karel Šroubek. Takové výhodné obchody nosil Mazanec a jiní pořád. Jednou to byl úvěr pro krachujícího známého, jindy výhodný obchod s ledkem nebo dřevem.

Miloslav Hrach, (1891-1939)

Filiálka Americko-slovenské banky Nové Zámky, 1922

Snímek filiálky ASB v Nitře, 1922

Interiér filiálky Americko-slovenské banky v Nitře, 1922

Ředitel Havlů odvracel nevýhodné obchody jak mohl, ale obrátilo se to vždy proti němu osobně a došlo to tak daleko, že už nebyl ani zván na schůze a výsledek mu byl pouze oznámen, často mezi jen ve dveřích. Členové lidové strany více hleděli na svoji stranickou pokladnu a především, kde si sami mohou přilepšit. Poctivost pana Havlů dokonce komentoval generální tajemník poslaneckého klubu lidové strany JUDr. Vladimír Červinka slovy: „*Nemám respekt před volem, který jest u žlabu a nežere.*“ Zdá se, že nejen dnešní, ale i někteří prvorepublikoví politici ztratili zcela smysl pro povinnost a zodpovědnost.

To, že je stranická příslušnost přednější, dokládá i myšlenka na záchranu Ľudovej banky v Ružomberku. Když bylo na banku uvaleno moratorium ve výši 10 milionů Kč, přišel JUDr. Mazanec s návrhem, aby ASB kolegiálně pomohla této bance a zachránila ji vlastními prostředky. Na to však síly ASB rozhodně nestačily, ale on dělal vše proto, aby návrh prosadil a pomohlo se tak slovenským Ľudákům v čele s Hlinkou. Naštěstí to bylo nereálné a ružomerská banka byla nakonec sanována ze státních prostředků, přirozeně díky vlivu politiků. Jednou pomocí, do které se ASB pustila, byla sanace Trnavskej Ľudovej banky úč. spol. v Trnavě a to ve vzájemné spolupráci dalších dvou bank, Slovenské banky a Tatra banky.

Účet svazu byl již téměř vyčerpán, ale ten požadoval po bance stále další hotovost. Tak velké transakce nemohla banka pokrýt okamžitě, což bylo jablkem sváru a dovedlo to banku do značných nesnází s pokladní hotovostí, kterou musela řešit několikadenním úvěrem 300.000 Kč denně, který poskytla filiálka Živnostenské banky v Bratislavě.

Havlů již dále nechtěl statovat při podobných jednáních v takových poměrech a 15. října 1924 rezignoval na místo vrchního ředitele. Místo něj byl jmenován Jaroslav Pittner. Přesto František Havlů zůstal nadále zaměstnancem až do 21. února 1927, kdy dostal zcela bez jakéhokoliv důvodu jednoměsíční výpověď. Spolu s ním byli stejným způsobem

Akcie Trnavskej Ľudovej banky v Trnavě, 1922 (A1724)

vyhození i jeho dva kolegové, ředitel Miloslav Hrach a prokurista Vilém Eypert.

Na finančním trhu byl v letech 1923-1925 nedostatek volných prostředků. Většina plateb klientů odcházela na placení daní, dávek z majetku nebo na splátky za nakoupené pozemky z parcelace velkostatků. ASB žila jen díky omezení zakladatelských plánů. Přitom nové podniky by jí přinášely zisk, ale nyní na to nebyl prostor. Ani povolování dalších úvěrů klientům nešlo jako doposud a banka je musela výrazně omezit. Rok 1924 sice přinesl zlepšení hospodářské situace a stabilizaci měny, ale stát přistoupil k zostřeným devizovým předpisům a zavedl také první opatření v souvislosti s vlnou krachujících bank. V říjnu 1924 vznikl Zvláštní fond pro zmírnění ztrát povstalých z poválečných poměrů, který disponoval částkou 1,640 mld. Kč. Z ní připadlo 330 milionů Kč bankám v likvidaci a 700 milionů Kč bankám, které byly sanovány. Zbytek šel na stejně postižené záložny, spořitelny atd. Z oné částky sedmi set milionů šlo 200 milionů Kč na Slovensko. Největší část 89,780.000 Kč šla Tatra bance a 64,800.000 Kč Slovenské bance. Ve prospěch Americko-slovenské banky připadlo 13,300.000 Kč a k dobru Slovenské všeobecné úvěrní banky šlo 10,000.000 Kč. Zbytek slovenské kvóty šel na menší peněžní ústavy.

Zákonem č.238/1924 Sb. byl vytvořen Všeobecný fond peněžních ústavů v republice Československé, který sloužil jako garanční fond pro přeživší banky, které však do něj musely odvádět pravidelné platby. Ze všech vyplacených úroků na běžné účty, vkladní knížky a pokladniční poukázky musely odvést pololetně 3% do fondu.

Měnová politika státu vedla ke snížení oběživa, což vedlo ke zvýšení úrokových sazeb. Na Slovensku byla neúroda, čímž stoupla řada rolnických úvěrů a slabší žně vedly k růstu cen obilí, kterého bylo nedostatek, i pro zvýšení osevních ploch cukrové řepy. Ta přinesla zemědělcům lepší výnos jejich polností.

Na pondělí 19. května 1924 byla svolána 4. řádná valná hromada. Dostavilo se na ní 33 akcionářů, kteří měli celkem 86.250 akcií. Největším byl stále Michal Bosák, který držel 34.674 svých akcií a 11.273 ks v plné moci. Druhým největším akcionářem s 724 ks vlastních akcií byl dr. Blaho. Svaz své akcie rozdělil svým zástupcům na plné moci. Po přečtení obchodní zprávy došlo k rozdělení čistého zisku za rok 1923 ve výši 1,350.668,59 Kč, ze kterého dostali akcionáři celkem 5% dividendu tj. 10 Kč na akcii. Větší část zbytku šla do rezerv. Bylo znát citelné snížení vkladů na knížky, kde bylo 63,622.296,94 Kč, ale výše pohledávek činila už 117,606.938,92 Kč.

Ve funkci předsedy správní rady nahradil Bosáka pan Josef Adámek. Michal Bosák se stal řadovým členem, to už bylo jen na rok. Ještě byl zvolen nový člen rady František Titěra, vrchní zemský rada v Praze.

Michal Bosák pozvolna opouštěl své pozice. Těžko mohl řídit banku v Bratislavě, kam se dostal sotva jednou za rok. Myslel si, že má spolupracovníky, kteří mu pomohou. Oni zase, že on pomůže jim. Vlastnil většinu akcií banky, ale nebyl jejím pánem, rozhodovali o ní jiní. Mnohé znal z doby společného boje za svobodu Slovenska. Byl silně zklamán z vývoje, roztržičnosti politických sil na Slovensku. Nástup finanční krize urychlil jeho myšlenku prodat své akcie. Když 23. února 1923 půlku prodal, vyvolal značný rozruch. Druhou půlku proto prodal svazu tajně v září 1924. O prodeji nevěděli ani ředitelé banky. Ke konání 5. řádné valné hromady, svolané na pondělí 22. června 1925 už nepřišel. Shodou okolností nepřišel ani dr. Blaho. Ti dva se už nikdy nepotkali. Na valné hromadě bylo přítomno 21 akcionářů, držící 78.737 akcií, většinu držel Svaz hospodářských družstev v Praze.

Snímky filiálky ASB ve Skalici, na kterých je vidět ve štku provedené vlajky USA a ČSR, 1928 (AČNB a Záhorské muzeum)

Valná hromada proběhla ve vší svornosti. Žádný protest, všichni hlasovali jednohlasně, dokonce ani akcionář „potížista“ Kuchař nevznesl jedinou námitku. Čistý zisk za rok 1924 činil 1,110.139,12 Kč a poprvé nedošlo na přiděl žádných tantiém pro správní rady, ani nebyla vyplacena vyšší, tzv. superdividenda. Prošla jen prostá 4% dividenda tj. 8 Kč na akcii.

Vzhledem na změnu zákonů souvisejících s dohledem nad bankami, musela ASB přijmout úpravu svých stanov. Nově musela při zřízení nové pobočky nejprve získat svolení státní správy. Zvýšil se obnos možných vkladů až na desetinásobek základního kapitálu. Banka také mohla dále provozovat své obchody se zbožím, ale jen za cílem záchrany vlastních pohledávek. Rok předtím totiž banka dokonce dodávala palivové dříví určené technické správě divizního proviantního skladu č.9 v Bratislavě. Dokonce měla i oddělení strojů, které prodávalo zemědělské stroje za výhodných podmínek.

SKALICKÁ TRVALKA

Jednou z mála čestných výjimek, která přežila různá zemětřesení v bance, byla filiálka v Uherské Skalici a její dlouholetý ředitel Ján Sopko. Patřil mezi skupinu mladých, které dr. Blaho pomáhal vychovat. Na jeho doporučení mohl vystudovat obchodní akademii v Uherském Hradišti. Krátce v letech 1906-1907 pomáhal v Blahově kanceláři ve Skalici. Po studii nastoupil do administrace Kníhtlačiarskeho úč. spolku v Martině a pomáhal zde v redakční práci. Když přišel dr. Blaho v listopadu 1918 s dočasnou vládou do Skalice, pověřil Sopka vedením vládní pokladny. Od ledna 1919 převzal redakci časopisu Sloboda. Blaho mu svěřil likvidaci agendy vzniklé za dočasné vlády ve Skalici, vedení pokladny místního Potravného spolku. K 1. lednu 1919 byl Ján Sopko ustaven ředitelem Obchodnej banky úč. spol. ve Skalici. Když ta fúzovala do ASB, stal se ředitelem z ní vytvořené skalické filiálky. V roce 1921 činil jeho plat včetně všech přídatků a remunerace 33.639,50 Kč ročně tj. 2.803,30 Kč měsíčně. Pro srovnání, horník vydělával asi 1.000 Kč měsíčně, dělník v průmyslu kolem 600 Kč a plat univerzitních profesorů, primářů klinik nebo poslanců parlamentu činil 5.000 Kč měsíčně, u poslanců však nezdaněných.

Ján Sopko byl ředitelem nejen do konce ASB, ale působil jako ředitel i po převzetí filiálky Slovenskou všeobecnou úvernou bankou, kde byl až do jejího nařízeného zániku v roce 1941. Na pozici ředitele byl neuvěřitelných 22 let.

POSLEDNÍ ZŘÍZENÍ FILIÁLKA

Rok 1925 znamenal uklidnění situace na peněžním trhu. Nedostatek peněz, který zvýšil na jaře 1925 bankovní sazby na 7% pominul a tak v prosinci 1925 klesly sazby na 6½% a z jara 1926 na 6%. ASB se též stala členem zákonem založené Jednoty revizního a důvěrnického sdružení československých bank v Praze, která prováděla pravidelné revize bilancí a účetnictví.

Koncem roku 1925 připravila ASB fúzi s Vel'komederskou úvernou bankou úč. spol. ve Vel'kom Mederi, která se dostala do vážných problémů. Banka byla založena v roce 1895 jako Vel'komederská a vidiecká spořitelná s kapitálem 120.000 K, rozděleným do 1.000 akcií na jméno po 120 K. V roce 1918 došlo ke zvýšení kapitálu na 240.000 K a vydáním tisíce nových akcií. Banka během války investovala do válečných půjček, ze který utrpěla ztrátu ve výši 77.296 K. Následkem bankovní krize se k 30. červnu 1925 vyšplhaly její ztráty na 148.862,24 Kč s případným rizikem ztrát na směnky a poskytnuté hypotéky ve výši 1,702.727 Kč. ASB byla ochotna tyto ztráty i rizika převzít a fúzovat.

Detail záhlaví papíru ASB ve Skalici (ŠAB)

Ján Sopko, ředitel (1889-1963)

Průkaz zaměstnance ASB (Záh.m)

Foto Velkomederské a vesnické spořitelny, 1910 (MCP) a téže budovy jako filiálky Americko-slovenské banky, 1928 (AČNB)

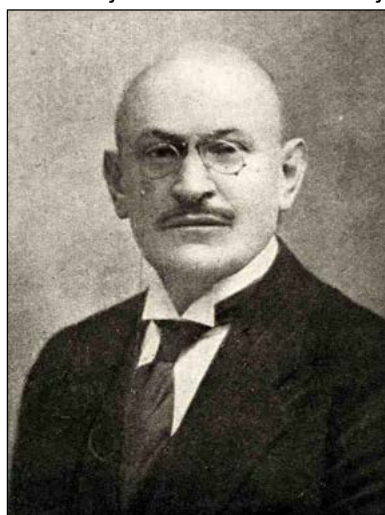
Akcie Velkomederské a vesnické spořitelny, úč.spol., 1909 (A1582)

Všechny kroky proběhly pod dohledem státní správy a s jejím svolením. Ministerstvo pro správu Slovenska vydalo 16. ledna 1926 výnos, kterým povoluje fúzi ASB s Velkomederskou úvernou bankou. Na jeho základě se na 24. ledna 1926 v 9:30 hod. dopoledne svolala mimořádná valná hromada Velkomederské úvěrní banky, které se účastnilo pouze 8 akcionářů držící jen 230 akcií, tím valná hromada nebyla usnášeníschopná. Až v náhradním termínu o 11:30 hod. se dostavilo na jednání 32 osob držících 910 akcií, čím se bylo možné konečně usnášet o bodech programu. Josef Ländler, generální ředitel banky objasnil důvody, vedoucí k fúzi s ASB a zopakoval výši všech ztrát, které se banka zavázala převzít. Případné další ztráty, které budou nad uvedenou výši, převezmou dosavadní akcionáři, ale jen do výše základního kapitálu banky. Za své 2½ akcie velkomederské banky obdrží jednu akcii ASB. Akcionáři, kteří předloží méně akcií nebo budou

mít zlomek poměru, budou vyplaceni částkou 50 Kč za každou akcii. Akcionáři obdrží akcie ASB až po zjištění, zda ztráty v rozvaze nejsou větší, než dle ujednaného závazku, který se ASB rozhodla převzít. Rozdíl by šel na vrub akcionářů Velkomederské banky, kteří tak musí složit své akcie do úschovny ASB. Tím si ASB pojistila, že případný rozdíl akcionáři doplatí nebo jim bude vypočítán jiný poměr. Výměna probíhala do 31. prosince 1926.

Po tomto schválení ve Velkém Mederu podala ASB 3. února 1926 žádost ministerstvu vnitra o zřízení filiálky své banky ve Velkém Mederu. Po dohodě s ministerstvem financí vydalo ministerstvo vnitra 20. března 1926 výnos, kterým povolilo zřízení filiálky, ale s podmínkou, že ta převezme obchody Velkomederské úverné banky. Jen na tomto základě povolilo ministerstvo financí právo Velkomederské banky přijímat nadále vklady na vkladní knížky až do provedení fúze s ASB, nejdéle však do 19. května 1926.

Správní rada ASB konaná 3. května 1926 projednala výnos povolující zřízení filiálky ve Velkém Mederu a po krátkém jednání se usnesla na jejím konečném zřízení. Při projednávání fúze bylo dohodnuto v rámci banky, že nedojde ke zvýšení kapitálu ASB, ale výměna akcií bude provedena z akcií, které jsou ve vlastnictví banky. Ta mohla podle pravidel vlastnit až 2% svých akcií a banka měla pro tento případ připravenou zásobu až 2.500 kusů.

Dr. František Kotýnek (1863-1940)

Na 19. července 1926 byla svolána 6. řádná valná hromada. Dostavilo se 21 akcionářů držících 71.021 akcií. Na programu byla obchodní zpráva za rok 1925 a rozdělení čistého zisku ve výši 685.905,28 Kč. Byla schválena výplata 3% dividendy tj. 6 Kč na akcii a zbytek zisku šel na dotaci rezervního fondu. Mezi dalšími body byla úprava stanov, která odrážela nová pravidla obchodů bank a také zanesla právo přiznané výnosem Ministerstva financí v Praze č.j. 140473/25-IIA/3 ze dne 5. listopadu 1925 přijímat vklady na vkladní knížky, maximálně však do celkové výše 100.000.000 Kč.

Projednávala se i rezignace Michala Bosáka na jeho členství ve správní radě. Na jeho místo byl zvolen dr. Milan Hodža, který již ve správní radě kdysi seděl, ale ani teď v ní dlouho nepobyl. Byl totiž 12. října 1926 jmenován do třetí Švehlovy vlády ministrem unifikací a na podle zpřísněných zákonů musel na své členství ve správní radě rezignovat. Na jeho místo byl kooptován MUDr. František Xaver Kotýnek, městský fyzik v Praze a dlouholetý starosta Ústřední jednoty československých lékařů.

Po provedení fúze a všech právních úkonů, byla Velkomederská úvěrná banka úč. spol. vymazána z obchodního rejstříku 10. března 1927. Naopak filiálka ASB byla zapsána do rejstříku 7. března 1927. Tím se proces fúze zcela dokončil.

Na schůzi správní rady 23. května 1927 byly projednány další personální změny. Dosavadní ředitel filiálky v Užhorodě Karel Wait byl přeložen jako zástupce ředitele filiálky v Praze. Na jeho místo v Užhorodě byl jmenován dosavadní účetní disponent filiálky v Nitře Stanislav Jodlika.

REORGANIZACE POD STÁTNÍM DOHLEDEM

Během roku 1927 už bylo citelně znát, že Svaz hospodářských družstev citelně nezvládá roli majitele banky. Rozešel se s mnoha odborníky a banku vedl tak, že její řízení připomínalo plavbu Titaniku. Jedinou osobností schopnou protiváhy svojí autoritou byl řadu měsíců vážně nemocný a činnosti v bance se již nemohl věnovat. MUDr. Pavel Blaho zemřel v úterý 29. listopadu 1927 ve věku nedožitých 61 let. To však už několik týdnů probíhala intenzivní jednání o záchraně banky.

Podle platného zákona i stanov se měla řádná valná hromada, schvalující hospodářské výsledky za daný rok, konat nejpozději do 6 měsíců ode dne závěrky, který byl zpravidla shodný s kalendářním rokem. Nejčastěji se valné hromady konaly od jara až do konce června. Obchodní soudy pečlivě dbaly na řádné založení zápisů z valných hromad a účetních zpráv do spisů a když se tak do určitého termínu nestalo, vyzývaly společnosti k jejich okamžitému doplnění, často pod pokutou členům správní rady. Tím si současně ověřovala činnost příslušné firmy a její samotnou existenci, zda firma mezitím nezanikla. Pokud firma nechtěla dostat pokutu, zpravidla žádala soud o prodloužení lhůty k dodání podkladů, nejčastěji odůvodněnou nepřítomností statutárů, kteří se prý nemohli na daný dokument podepsat. Často takové opakované odklady vedly k prodloužení termínů až o několik měsíců. Ani ASB se tato procedura nevyhnula a souvisela zejména s dalším osudem banky.

Když si Svaz hospodářských družstev československých kupoval banku od Michala Bosáka, jeho záměrem bylo jí využívat pro své politické obchody a stranické cíle lidové strany. Když po vlně krachujících bank stát přijal sérii zákonů omezující bankám jejich nebankovní obchody a zavedl přísnější kontrolu, přestala mít pro svaz vlastní banka smysl. Neodborné vedení banky vedlo v důsledku k tomu, aby stát rychle zakročil, než se položí i ASB. Zájem státu byl totiž jak ekonomický, či spíše stabilizující už tak problémové bankovníctví, ale zejména politický, hledící na zlepšení vztahů se Slováký a také Maďary na Slovensku. Položení významné slovenské banky by situaci rozhodně nepomohlo.

Do hry vstoupila Banka československých legií se sídlem v Praze, která začala zjišťovat možnosti získat banku do svého concernu. Základem Legiobanky se stala Vojenská spořitelna Finanční správy našich legií v Rusku, která se na základě povolení politického plnomocníka naší vlády v Rusku z 22. listopadu 1919 přeměnila dle prozatímního návrhu stanov na banku. Jako tuzemská akciová společnost byla založena až 29. června 1921. Základní kapitál činil 70.000.000 Kč a byl z valné většiny vytvořen z úspor našich legionářů během jejich pobytu v Rusku, se kterými dokázala za války i během celé sibiřské anabáze pracovat a svými četnými obchody zajistila i mnohé nezbytné suroviny pro vznikající republiku. Pro návrat legií zpět do vlasti zakoupila i dvě lodě, které se po příjezdu posledních legionářů do vlasti v listopadu 1920, staly budoucím základem československého námořního loďstva.

Na základním kapitálu Legiobanky, který se dělil na 350.000 akcií na jméno po 200 Kč, byli zpočátku účastníky výhradně legionáři. Tomu odpovídal zejména vysoký počet akcionářů. Ke konci roku 1929 drželo akcie banky 15.895 akcionářů, z čehož 91,20% bylo legionářů. Legiobanka vznikla poměrně pozdě, v době, kdy už většina českých bank měla své zázemí. Měla tak potřebu rychle si vybudovat pobočkovou síť. Svoji cestu si našla na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde

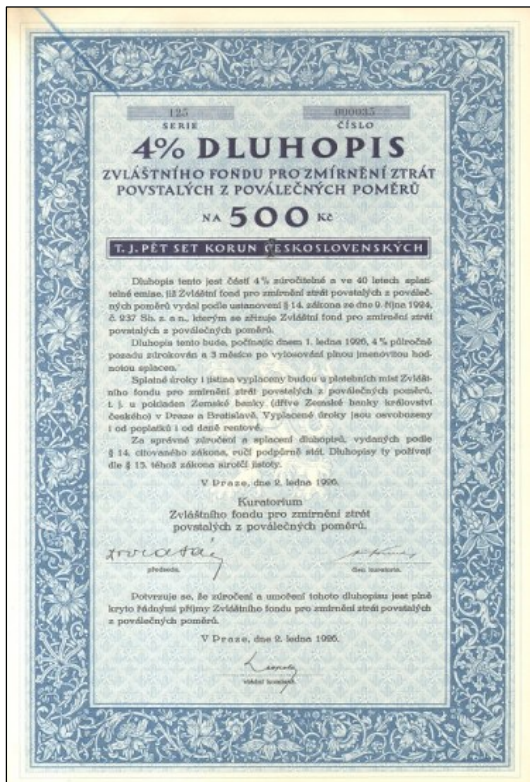
Karel Wait, bankéř (1889 - ?)

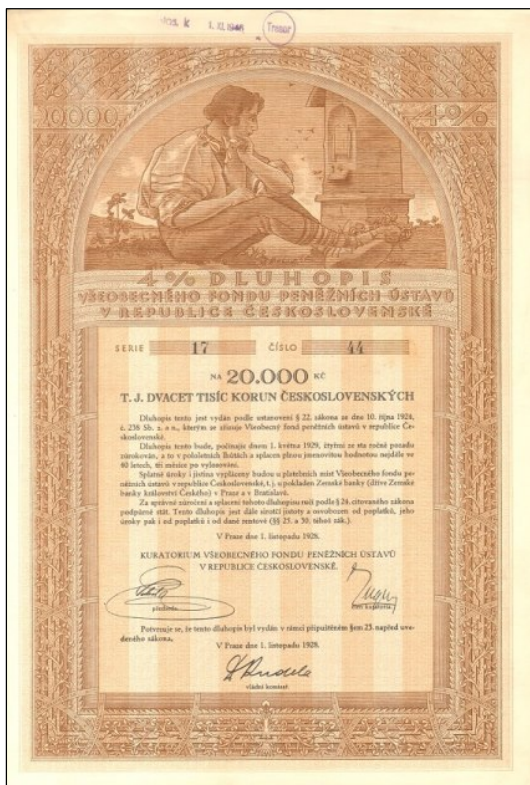
Ústředí banky československých legií v Praze, 1924 (P0529)

Bankovní dvorana centrály Legiobanky v Praze, 1924 (P0798)

Dluhopis Zvláštního fondu na 500 Kč, 1926 (A1825)

Titr Všeobecného fondu pen. ústavů, 1926 (A0656)

staré české banky dosud neměly téměř žádné pozice. Už v září 1922 zřídila svojí filiálku v Bratislavě. Od roku 1925 si postupně zakládala další vlastní filiálky, ale především uzavírala dohody s menšími ústavu, kde současně získala většinu akcií a vytvořila z nich tzv. afilované tj. přidružené ústavy, které zahrnula do svého koncernu. Takto převzala celkem 10 peněžních ústavů, díky jim získala 23 filiálek. Jedenáctým ústavem měla být ASB, se kterým vyjednávala o možném obchodním spojení od začátku roku 1927.

ASB měla nejpozději do konce června 1927 svolat svojí valnou hromadu za uplynulý rok, ale nestalo se tak. Důvody k tomu byly dva. Předně se očekávalo do několika týdnů dokončení smlouvy s Legiobankou, která by se nutně projevila ve změně správní rady a zdálo se vhodné projednat vše na jedné valné hromadě. Druhý důvod byl závažnější, šlo o bilance za rok 1926, které po zjištění stavu vedly k přerušení jednání. Při sestavování bilancí Jednotou revizního a důvěrnického sdružení československých bank v Praze byla vyčíslena celková ztráta ve výši 52,213.501,88 Kč. Ztráta by převýšila dvojnásobně základní kapitál a ke krytí by nestačil ani rezervní fond, což by vedlo k jedinému východisku, okamžitému vyhlášení úpadku. V danou chvíli si takové řešení nikdo nepřál, dokonce ani stát. Bylo jasné, že musí dojít k zásadní reorganizaci banky. S výsledky chtěla správní rada předstoupit před veřejnost až bude vše dojednané. V žádném případě nechtěla vyvolat run vkladatelů, který by nyní neustála. Proto 23. května 1927 přijala správní rada ASB usnesení, za jehož základě požádala v pátek 17. června 1927 Sedrii tj. firemní soud v Bratislavě o výjimečné prodloužení lhůty ke konání valné hromady za rok 1926, dokonce vysloveně na „neurčitou dobu“. Svoji žádost podpořilo i souhlasem ministerstva financí, které 1. června 1927 vydalo výnos povolující odklad valné hromady. Soud tedy povolil odklad na 30 dní, jenže ani poté se valná hromada nekonala. V září se situace opakovala a nový termín odkladu byl stanoven do konce listopadu a další do 31. prosince 1927. Poté již soud udělil bance pokutu 100 Kč, proti které se banka odvolala a stále objasňovala technické potíže, proč vlastně ještě nemůže valnou hromadu svolat.

Po celou dobu se ovšem intenzivně vyjednávalo. Ani ne mezi Legiobankou a ASB, jako na těch nejvyšších místech. Revizní jednota navrhla Zvláštnímu fondu pro zmírnění ztrát povstalých z poválečných poměrů sanaci banky a společně se obrátily na Legiobanku, aby ta převzala tento ústav jako afilovaný. Zapojilo se i ministerstvo financí, které mělo zájem na obnovené důvěře veřejnosti v bankovní systém a další krachující banka by rozhodně nepůsobila dobře. ASB by při docílené ztrátě a při odpisu celého jejího kapitálu a rezerv, zůstalo nekryto ještě 25,941.869,29 Kč. Ministerstvo financí proto poskytlo Legiobance 10,000.000 Kč na sanaci banky a záruku na dalších 20 milionů Kč při 5% úroku. Kromě toho sama ASB očekávala v titrech Všeobecného fondu peněžních ústavů v republice Československé celkově částku ve výši 10 milionů Kč, o které by se však zmenšila státní záruka. To by vlastně znamenalo, že stát zaplatí vlastně celou sanaci ASB sám a to ministerstvo financí nechtělo a vyzvalo proto Legiobanku k její vlastní angažovanosti. Legiobanka souhlasila, protože i za svého přispění pro ni bylo převzetí ASB výhodné. Ministerstvo financí se poté ještě zavázalo uhradit dluh 3,000.000 Kč, který si u Zemské banky udělal Svaz hospodářských družstev. Proti této

půjčce zastavil své akcie ASB. Po uhrazení dluhu Zemská banka uvolnila 68.436 akcií ASB, aby následně mohly přejít do vlastnictví Banky československých legií. Legiobanka se poté ještě za pomoci státu zavázala podobným způsobem sanovat Slovenskou všeobecnou úvěrnou banku a Podkarpatskou banku v Užhorodě. Zcela potichu tak stát vydal na záchranu Americko-slovenské banky dalších 33 milionů Kč ze státního rozpočtu. Budeme-li počítat i těch 13,3 miliónu Kč, které získala ASB první podporou ze Zvláštního fondu pro zmírnění ztrát poválečných poměrů, tak Československou republiku stála záchrana Americko-slovenské banky 46,300.000 Kč.

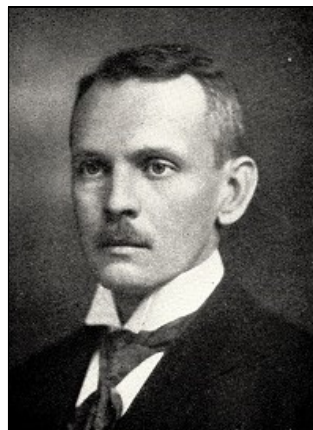
Jediným vítězem byla Banka československých legií, která se dostala v podstatě téměř zadarmo k mnoha filiálkám, které měly své zavedené klienty, o které v zásadě nemusela znovu bojovat a navíc pohlcením ASB vlastně zlikvidovala svoji konkurenci a provedla i plánovanou koncentraci bank, kterou dlouhodobě prosazovala státní správa i mnozí politikové, včetně pozdějšího předsedy vlády dr. Milana Hodžy.

Anton Štefan Ambrose, novinář
(*16.10.1867 – † 10.9.1941)

Ignác Grebáč-Orlov, poslanec
(*25.1.1888 – † 26.4.1957)

JUDr. Ján Halla, poslanec
(*14.4.1885 – † 26.5.1955)

kpt. Josef Kukla, bankéř
(*19.12.1888 – † 14.6.1952)

LEGIOBANKA SE UJÍMÁ VLÁDY

Lidové noviny uveřejnily ve středu 11. ledna 1928 zprávu „*Americko-slovenská banka bude likvidovat*“. Bylo v ní uvedeno, že po skončení právě prováděné revize převezme obchody ASB Legiobanka. Zpráva dále sdělovala, že k fúzi sice nedojde, ale Legiobanka převezme všechny její obchody, provede její likvidaci a ve všech místech, kde měla ASB své filiálky zřídí nově své vlastní pobočky. V kostce tím byl vlastně sdělen další osud banky, přesto nebyl tak doslovně přesný. Tato cíleně řízená likvidace měla dané ministerstvem financí i své podmínky.

Nejprve bylo nutné po všech těch odkladech svolat řádnou valnou hromadu. Na sobotu 24. března 1928 byla svolána 7. řádná valná hromada. O deváté hodině ranní se dostavilo 32 akcionářů držících 71.059 akcií. Než začal program jednotlivých bodů, byla uctěna památka zemřelého MUDr. Pavla Blaha projevená povstáním všech přítomných. Jakoby symbolicky se akcionáři rozloučili se starou érou ASB.

Poté se přistoupilo k obchodní zprávě. Akcionářům byly předloženy závěrečné účty za rok 1926 a 1927. Pro vysoce nepříznivou bilanci za rok 1926, byla záměrně předložena až bilance obou let společně, podle vysvětlení vedení banky „*za účelem stručnosti*“. V podstatných číslech tak nešlo oddělit, jaká čísla vznikla za jaký rok. Po provedené sanaci, však byla rozhodně spojená bilance pro akcionáře mnohem příznivější. Za rok 1926 banka dosáhla čistého zisku 292.957,45 Kč, za rok 1927 to bylo 553.848,68 Kč. Vzhledem k okolnostem bylo logicky od výplaty dividend zcela upuštěno a celá částka byla použita k odpisům různých ztrát.

Dále byla předložena změna stanov. Spočívala v úpravě počtu členů správní rady, která měla mít nově nejméně 9, nejvíce však 15 členů, z nichž valná hromada volila 9 členů a 6 členů mohla na jeden rok kooptovat sama správní rada. Poté se přistoupilo k volbě nové správní rady. Josef Adámek sdělil, že na zasedání správní rady 2. března 1928 dali všichni členové dosavadní správní rady svoje mandáty k dispozici. Do nového představenstva bylo zvoleno 11 členů. Pouze jediný z nich, z původní rady zůstal i v té nové. Byl jím ThDr. Ľudovít Okáňnik, senátor, kanovník svatomartinské katedrály v Bratislavě a v letech 1923-1930 i starosta Bratislavy. Všichni ostatní zasedli ve správní radě ASB poprvé. Zvoleni byli Anton Š. Ambrose, slovenský novinář v USA, od roku 1921 tiskový tajemník československé vlády pro krajský tisk a prezident Československé obchodní společnosti Americké, kterou založil Čechoameričan Emanuel V. Voska. Dále s ním zasedl Ignác Grebáč-Orlov, poslanec a farář ve Veličné na Oravě, JUDr. Ján Halla, poslanec a vládní rada na Zemském úřadě pro školství a osvětu, dalším členem byl JUDr. Zdenko M. Krno, tajemník slovenské odbočky Svazu československých průmyslníků v Bratislavě a František Sedľa, generální tajemník Agrární strany v Bratislavě. Aby správní rada byla složená z opravdových bankovních odborníků, byli za Legiobanku delegováni její zaměstnanci kapitán ruských legií Josef Kukla, místoředitel Legiobanky, rovněž ruský legionář František Odložilík, ředitel filiálky v Popradu, francouzský a srbský legionář podplukovník Pavel Varsík, ředitel Legiobanky v Praze, nadporučík legií v Rusku Josef Vojtěchovský, prokurista centrály v Praze a Josef Zdráhal, ředitel filiálky v Piešťanech. Přestože zástupci Legiobanky pracovali přímo v ASB, stále byli zaměstnanci Legiobanky, kteří vlastně byli jen predisponováni do afilace.

Nově byla zvolena dozorčí rada, složená z 5 členů. Byl jím Alois Černohlávek, architekt a stavitel, Karel Hušek, šéfredaktor Slovenského Denníku, Jaroslav Kozel, ředitel filiálky Legiobanky v Bratislavě, JUDr. Vladimír Krno, advokát a Rudolf Utěšil, ředitel filiálky Legiobanky v Brně. Kromě Utěšila byli všichni z Bratislavy.

František Odložilík (1890-?)

Pavel Varsík (1891-1939)

Josef Vojtěchovský (1894-?)

Filiálka ASB jako afilace Legiobanky v Malackách, 1928 (AČNB)

Původní filiálka ASB ve Velkých Topolčanech, 1926 (AČNB)

Nová filiálka ASB ve Velkých Topolčanech, 1929 (AČNB)

Stejný dům už jako filiálka SVÚB, 1936 (P1396)

Činnosti nově zvolené správní rady zpočátku vedly k nutným personálním změnám. To byla velmi citlivá záležitost, především na malých filiálkách, kde musel být dán pozor na národnostní otázku složení úředníků a zákazníků, aby postup „českých legionářů“ nevyvolal nechtěné reakce na prováděné změny.

Svojí roli také sehrál požadavek ministerstva financí na likvidaci některých filiálek. V dubnu 1928 proto na zasedání správní rada Banky československých legií byl předložen podnět k likvidaci některých filiálek ASB. Mělo jít o filiálky Užhorod, Velký Meder, Velké Leváre, Uherská Skalica a expozituru Šaštín. Jako kompenzaci si za to mohla Legiobanka otevřít své filiálky v Komárně a Užhorodu. Zajímavou záležitostí v rámci pokračující koncentrace slovenského peněžnictví bylo povolení na zřízení filiálky Legiobanky v Košicích, vydané začátkem roku 1929 ministerstvem vnitra. Legiobanka schválila zřízení své filiálky v Košicích už v srpnu 1921, ale ještě své usnesení neprovedla. Je to až neuvěřitelně shodné s postupem ASB, která si filiálku v Košicích schválila už 30. dubna 1921, ale rovněž jí nikdy neotevřela.

Souhlas ministerstva vnitra, byl ale podmíněn tím, že Legiobanka přinutí ASB, aby zrušila svojí filiálku ve Velkých Levárech a že současně do konce roku 1929 bude fúzovat se Zemplínskou eskontnou a ľudovou bankou, úč. spol. v Michalovcích, kterou od roku 1925 ovládala jako svoji afilaci.

Správní rada ASB, která se sešla 26. dubna 1928 o likvidaci svých filiálek nerozhodla. Likvidace filiálek vlastně proběhla až se samotným zánikem banky. Na programu správní rady byla především restrikce její pražské filiálky. Její dosavadní prokurista Václav Háza dostal výpověď s tím, že mu bude vyplaceno služné do konce června 1928. Na jeho místo, resp. jako zástupce ředitele této filiálky byl povolán Rudolf Čuhel, úředník Legiobanky v Praze. Změny, či lépe řečeno pořádné čistky v řadách úřednictva pokračovaly i během dalších měsíců, a většinou byli nově dosazenými úředníky lidé pracující přímo v Legiobance.

Správní rada využila svého práva kooptovat další své členy a 29. července 1928 zvolila JUDr. Richarda Hornu, profesora právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, aby se stal zástupcem generálního tajemníka Františka Sedě v censurním výboru banky.

Příznačné pro období řízení banky Legiobankou je strohost všech zápisů. Vysledovat nějaké zajímavosti z provozu banky téměř nelze. Na středu 8. května 1929 byla svolána 8. řádná valná hromada. Dostavilo se na ní 20 akcionářů, zastupujících 71.353 akcií. I v tomto

zápise zazněla jen základní fakta. Za rok 1928 bylo dosaženo čistého zisku 177.271,55 Kč, který se použil k doplnění rezerv. Ke konci roku 1928 měla banka 71,812.604,70 Kč vkladů na vkladní knížky, věřitelů za 48,739.104 Kč a dlužníků za 112,564.636 Kč. Přijata rezignace Josefa Zdráhala, za kterého byl nově zvolen do správní rady Miloš Gavora, továrník v Brezové pod Bradlom. Na konci září 1929 rezignoval na své místo také dr. Ľudovít Okánik.

Jednou z perliček byl spor o název banky. Krajský soud vydal výnos vyzývající banku ke změně názvu, neboť slova Slovenská a Banka jsou psána velkými písmeny a podle slovenského pravopisu se tak nepiší. Správa Matice Slovenské vydala dobrozdání, kterým soudu oznámila, že v daném případě znění firmy tvoří jen dvě slova a tak je použití velkých písmen prý přípustné. Podle slovenského pravopisu název banky záleží na dvou slovech např. Národní Listy, ale jsou-li tři, Roľnícká vzájomná pokladnica, stačí jen první velké. Nakonec banka musela všude upravit svůj název na

Americko-slovenská banka, tak jak to 13. prosince 1928 nařídil Krajský soud v Bratislavě a rozhodlo o tom i ministerstvo financí 6. března 1931.

OPAKUJÍCÍ SE RUTINA

To vše byly v podstatě nedůležité záležitosti, ale bylo vidět, že aktivní život banky končí a jasnými kroky míří k zániku. Legiobanka postupně přebírala obchody ASB a ta byla stále více vázána na rozhodnutí své nadřazené centrály v Praze. Konání valných hromad se stalo rutinou, která jen splnila zákonné požadavky na její konání. Nejinak tomu bylo při 9. řádné valné hromadě, svolané na středu 2. dubna 1930. Přišlo 25 akcionářů, držících 77.933 akcií, ale jen čtyři z nich měli své vlastní akcie, šlo jen o 155 akcií tj. 0,20% z přítomných hlasů. Všichni ostatní hlasovali v zastoupení Legiobanky, která tak pevně držela otěže.

Čistý zisk za rok 1929 činil 193.301,35 Kč a byl opět převeden do rezerv banky. Vklady na knížkách dosáhly 81,896.337,35 Kč. Naopak se dařilo snížit závazky na 42,828.292 Kč a dlužníky 111,373.165 Kč. Ve správní radě došlo k výměně. Za rezignujícího Odložilíka byl zvolen do správní rady Jaroslav Kozel, ředitel bratislavské filiálky Legiobanky.

Ani následující, jubilejní 10. řádná valná hromada, svolaná na pátek 24. dubna 1931 nezměnila nic na strohosti zápisu a dokonce ani nijak nezmínila kulaté výročí. Předešlé dějiny banky už nikoho v Legiobance nezajímaly. Jediným ohlédnutím bylo uctění památky zemřelého člena správní rady Zdenka M. Krna. K jednání valné hromady se dostavilo 24 akcionářů, tentokrát však všichni byli zapsáni jako přímí vlastníci akcií, kterých drželi 72.822 kusů. Zisku ve výši 248.794,95 Kč bylo opět použito k vnitřnímu posílení ústavu, čili k odpisu ztrát z minulých let. Vklady na vkladních knížkách opět vzrostly na 92,436.820 Kč, ale také stouply i závazky na 46,914.655 Kč a pohledávky na 114,409.874 Kč.

Za dříve odstoupivšího Okánika byl zvolen JUDr. Ludevít Kolb, advokát a ředitel Slovenské všeobecné úverné banky v Bratislavě, za Gavoru znovu nastoupil František Odložilík a za zemřelého Krna byl kooptován JUDr. Vladimír Pivko, veřejný notář v Bratislavě. Za několik týdnů, 6. června 1931 ještě rezignoval Ignác Grebáč-Orlov.

Také předposlední pořádaná, 11. řádná valná hromada, svolaná na středu 27. dubna 1932 nevybočila ničím mimořádným z rutinních kolejí. Přítomno na ní bylo 26 osob, držících celkem 73.134 akcií. Za rok 1931 vykázala banka čistý zisk 248.757,30 Kč, který byl opětovně poukázán k vnitřnímu posílení ústavu. Tentokrát však v meziročně klesly vklady na vkladní knížky na 85,373.644 Kč. Vklady se zmenšovaly především vlivem světové hospodářské krize, která bohužel zasáhla i republiku, byť s určitým zpožděním. Podařilo se snížit závazky na 40,563.704 Kč a pohledávky na 103,122.009 Kč. Přestože vklady klesaly, ministerstvo financí nařídilo úpravu stanov v odstavci maximálních vkladů na místo dosavadních 100 na 125 milionů Kč.

NENÍ FILIÁLKA JAKO FILIÁLKA

ASB měla 13 filiálek. Byl mezi nimi velký rozdíl faktický, daný jejich velikostí, ale i umístěním. Vždyť nejzápadnější filiálka v Praze byla od nejbýhodnější slovenské v Bardejově vzdálená 600 km, od Užhorodu to bylo dokonce 730 km. Měly zákonitě odlišné klienty i obchody.

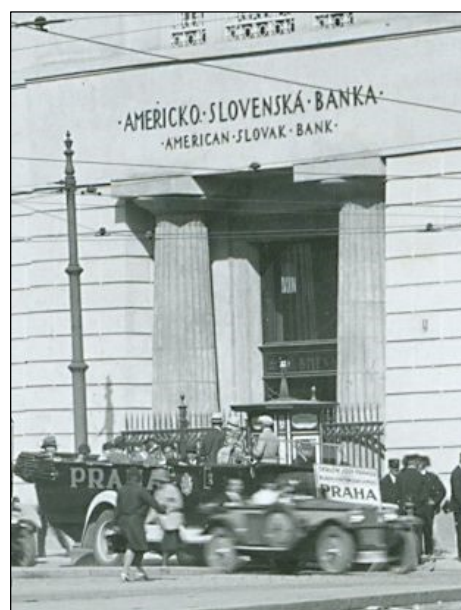
Bardejovská filiálka byla ve vlastním domě, přesto si platila sama sobě nájem 3.000 Kč ročně. V domě byly i tři byty. Jeden sloužil rodině ředitele Turiny, který platil nájemné 241,65 Kč měsíčně, dále pokladník Galoch 40 Kč měsíčně a úřednice Sykáčková 100 Kč měsíčně. Město, kde žilo 7.600 osob, z toho 64% Slováků, Čechů a Rusínů, 30% Židů, 3,3% Cikánů a 2,4% Maďarů zajišťovalo bankovní služby 5 ústavů. Do nich místní ukládali své vklady. Tatra banka vykazovala 10 milionů Kč, Roľnícká vzájomná pokladnica 6,5 milionu a ASB 5 milionů Kč. Do roku 1928 měla největší své zisky z dolarových transakcí, kdy $\frac{2}{3}$ zisku z jejich nákupu krylo režii celé filiálky. Odchodem Bosáka z ASB vznikla značná nedůvěra, při které si za pět měsíců vybrali klienti přes 4,5 milionu Kč. Po uklidnění vklady stouply na 8 mil. Kč až do roku 1931, kdy pod vlivem americké krize se příliv vkladů téměř zastavil a klesal. Očekával se však opětovný nárůst. Klientela byla založena vysloveně na vystěhovalcích, čemuž odpovídaly i úrokové sazby. Eskontní sazba byla 9,1%, na běžné účty 3½%, na vkladní knížky 4¼% a na knížky s měsíční výpovědí 4½%.

Afilovaná filiálka ASB v Holíči, 1929 (AČNB)

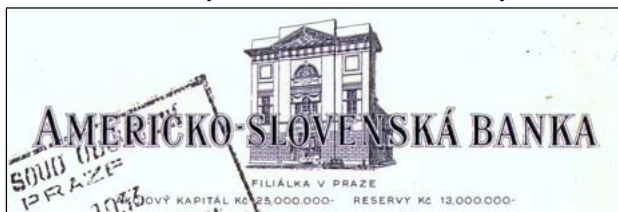
Afilovaná filiálka v Bardejově, 1929 (AČNB)

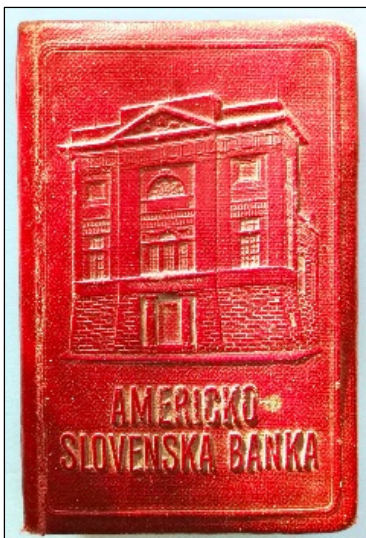
Nová filiálka v Praze, 1931, výřez (AHMP)

Průčelí nové filiálky ASB v domě zvaném u Hyberň, 1931 (NAČR)

Lepší dopisní papír filiálky ASB v Praze, 1931 (SOA Praha)

Kovová kasička pražské ASB (s.s.) a bankovní stráž (MCP)

ke dni	vkłady v Praze	rozdíl / rok	ASB celkem	podíl
31.12.1928	2 091 136,20 Kč	100,00%	71 812 604,70 Kč	2,91%
31.12.1929	5 420 082,80 Kč	259,19%	81 896 337,35 Kč	6,62%
31.12.1930	8 551 926,10 Kč	157,78%	92 436 820,85 Kč	9,25%
31.12.1931	9 141 056,10 Kč	106,89%	85 373 644,65 Kč	10,71%
31.12.1932	10 253 268,30 Kč	112,17%	79 227 845,00 Kč	12,94%

Vkłady na vkladní knížky u ASB v Praze a meziroční nárůst, s podílem ze všech vkladů na knížkách u ASB. Stav Prahy je jen do 19.11.1932

Ivan Petr, ředitel (1899 - ?)

Rudolf Čuhel (1889 - ?)

Za poměrně výnosnou byla považována filiálka Velký Meder, která za rok 1931 dosáhla zisku 70.000 Kč, ovšem měla značné výlohy, dosahující 30.000 Kč ročně, doporučovalo se však její zachování i po zániku ASB.

Zcela zvláštní postavení v celé historii ASB měla filiálka v Praze. Slovenské filiálky se plně afilovaly pod obchodní strategii Legiobanky na Slovensku, kde tak banka upevnila svoje vlastní pozice. Jenže v Praze byla Legiobanka doma a měla tu vlastně vlastní konkurenci. Při počtu pražských bank nepodstatnou, ale přesto měla pro ni zdejší filiálka velký význam.

Za Bosákovy éry pracovalo v Praze v rámci amerického oddělení 70 lidí. Pro Legiobanku, ale po roce 1928 nemělo oddělení perspektivu, zejména po vypuknutí hospodářské krize v říjnu 1929. Některé americké banky zcela zastavily

platby. Pravidelný přísun dolarů se začal tenčit, stejně tak kdysi výhodné obchody s lodními lístky. Došlo k omezení činnosti, vlastně zrušení oddělení, které už Legiobanka nepotřebovala, stejně jako tolik úředníků a kancelářů. Ale filiálka na Příkopě měla své jméno a zavedenou klientelu. Nové místo se našlo překvapivě v domě č.p. 3-II, zvaném u Hyberň. Původně klášter, zrušený za Josefa II., sloužil od roku 1792 jako vlastenecké divadlo Bouda, poté co byla první scéna na Václavském náměstí zbořena. V roce 1803 získal dům C.k. finanční erár, který zde vybudoval celnici. Po vzniku republiky, vyhlášené naproti v Obecním domě, přešel na Finanční správu nové republiky. Dům u Hyberň byl pro banku ideální. Je na konci „bankéřských“ Příkopů, proti Živnostenské bance a navíc její mohutné empírové průčelí připomíná mnohé budovy amerických bank.

Prostory nové filiálky pronajala finanční správa bance za 78.605 Kč ročně. Zahájení v novém provozu začalo ve středu 1. října 1930. Veškeré činnosti zvládlo nyní pouze 15 zaměstnanců. Kromě ředitele, kterým byl od prosince 1928 Ivan Petr jeho zástupce a prokurista Rudolf Čuhel, tu našli práci disponent, účetní, osm úředníků, dva zřízenci a jeden poslíček.

Z účetních knih víme, že se na provoz měsíčně utratilo asi 170 Kč za plyn, 650 Kč za elektřinu a 430 Kč za úklid. Centrála povolila měsíční paušál 1.500 Kč, hlídala téměř každý haléř. Díky tomu víme, že ředitel měl právo na dary jako třeba kuřivo pro klienty. Z limitu 173 Kč vydal kvartálně 75 Kč za doutníky a 60 Kč za cigarety. Nutným výdajem byla ostraha. Ředitel Petr disponoval browningem, ale především byl najat Hlídací podnik Zajíček společnost s.r.o., největší firma svého druhu v republice. Filiálka totiž neměla žádné signalizační zařízení, přesto se pokusům o vloupání naštěstí vyhnula.

Počet úředníků pražské filiálky byl pětina proti dřívějšímu stavu, přesto dosahovala filiálka velmi slušných výsledků. Názorně to dokazuje tabulka, kde je vidět nárůst vkladů na vkladních knížkách v Praze vedle celkového objemu vkladů v ASB. Největší vklad byl uložen na knížce č.10058 ve výši 520.000 Kč, komu patřila se ale zjistit už nedá. Banka vydávala knížky ve třech jazykových mutacích, česky, slovensky a německy. Praha obdržela od centrály zásobu 994 ks českých, 150 ks německých a 265 ks slovenských knížek. Do listopadu 1932 vydala 588 knížek, 741 jich bylo zrušeno. Na zásobě měla jen 14 slovenských a 82 německých. České všechny vydala. Dvě vkladní knížky byly vydány americkému konzulátu v Praze. Dalšími klienty

banky byl třeba Veslařský klub Blesk, který na vkladní knížce č.267 na 4% měl uložen fond Friedländerových osmiveslic. Na 5¼% úrok byla vydaná vkladní knížka č.45, stále vedená na jméno MUDr. Pavla Blaha, kterému patřily i další knížky. Mezi klienty byl dále akademický malíř František Líbal, celá rodina bývalého člena správní rady JUDr. Eugena Pštrosse. Jedním z klientů byl i úředník finanční prokuratury Prokop Drtina, který se stal v roce 1936 osobním tajemníkem prezidenta Beneše a v letech 1945-1948 byl ministrem spravedlnosti. Mezi klienty nemohli chybět Anton S. Ambrose a Emanuel V. Voska a též řada dalších amerických Čechů a Slováků. Banka byla opravdu všeobecná a vedle velkých klientů poskytovala služby i malým živnostníkům jako byl Arnošt Kussý a jeho firma Arkus, výroba šumivých bonbonů, které poskytla úvěr 24.986 Kč.

Pražská filiálka nabízela běžné účty se sazbami v rozpětí 2 až 5½%, na vkladní knížky dávala od 4 do 5¾% a debetní účty úročila 6½ až 10%. Klienti mohli k účtům získat šekové šeky, které se hojně vydávaly, dokonce ve čtyřech jazycích. Česky, slovensky, německy a francouzsky. Škoda jen, že se pokladniční poukázky, šeky ani vkladní knížky od té doby nikdy neobjevily.

ZÁNIK BANKY

Hospodářská krize vedla nejen k poklesu celé ekonomiky, ale spustila i druhou vlnu sanací bank. V roce 1918 existovalo na Slovensku 209 bank, do roku 1938 přežilo jen 14 z nich. Valná část zanikla k rámci koncentrace cestou fúzí. Výrazný úbytek, téměř 36%, ústavů byl mezi lety 1929 a 1933, kdy ze 76 bank zůstalo jen 49. O třetinu ze 375,1 mil. Kč na 247,7 mil. Kč klesla výše základních kapitálů, ale rezervy poklesly pouze o 15% ze 174,3 mil. Kč na 148 milionů Kč. Přísnější podmínky úvěrů vedly k poklesu celkové výše půjček, které banky poskytly na směnky a úvěry. V roce 1929 byl objem půjček 3,670,4 mld. Kč, ale v roce 1933 to bylo jen 2.494,7 mld. Kč., tj. o 32% méně. Opatrnost byla znát i u vkladatelů, kteří drželi své vklady v bankách. V roce 1929 tam uložili na běžné účty a vkladní knížky celkem 3,920 mld. Kč, v roce 1933 to bylo 3,002 mld. Kč, tj. o pokles o 23,42%.

Stát zpřísnil poměry bankovního trhu zákonem č.54/1932 Sb., následkem čehož bylo ze státní kasy sanováno dalších 11 bank, které dostaly 755 milionů Kč a za 525 milionů Kč dalších záruk.

To, že banky hledaly v době krize sebemenší obchod dokládá příhoda s komíny. Filiálka ASB v Malackách převzala inkaso poplatků za vymetání komínů. Občanům Holíče rozeslala dopis a výplatní šeky s nabídkou k úhradě celé roční částky předem, aby jim prý ubylo starostí. Z jednoho komína se prý platilo ročně 14,70 Kč. Platbou předem, by banka získala peníze, se kterými mohla téměř celý rok pracovat. Údajně to mohlo být až 10,32 haléřů. V Holíči a okolí bylo asi pět tisíc komínů, čímž by banka vydělala asi 516 Kč. Každá koruna v době krize je dobrá a bankéři to vždy věděli.

Konec existence ASB se přiblížil. Na čtvrtek 29. prosince 1932 byla svolána mimořádná valná hromada. Nekonal se, jako vždy v sídle ASB, ale v zasedací místnosti Slovenské všeobecné úvěrní banky, kam přišlo na 9 hod. 20 akcionářů, zastupující 87.598 akcií. Netrvalo to dlouho, na 10 hod. byla svolána do stejné místnosti mimořádná valná hromada samotné SVÚBky, která schvalovala fúze s ASB a se Spišsko-Novoveskou úvernou bankou úč. spol., ale vše bylo předem připravené a dojednané.

V programu byly jen dva body. První snižoval základní kapitál banky z 25,000.000 Kč na 11,312.800 Kč, zničením 68.436 akcií (54,75%) o jmenovité hodnotě 13,687.200 Kč patřící majoritně Legiobance. Návazně druhý bod navrhoval zrušení společnosti formou fúze k 1. lednu 1933 se Slovenskou všeobecnou úvernou bankou, úč. spol. tak, že zbylí akcionáři obdrží výměnou akcie SVÚB v poměru 1:1 za své akcie ASB. Oba dva body akcionáři jednohlasně schválili a pověřili správní radu k realizaci likvidace. Ani ne za půl hodiny bylo po všem.

Fúzi převzala Slovenská všeobecná úverná banka dosavadní filiálky Bardejov, Malacky, Nitra, Nové Zámky, Skalica, Šaštín a Topoľčany. Filiálky Holíč, Prešov, Užhorod, Velké Leváre a Velký Meder zanikly. Pražská filiálka přešla k 1. lednu 1934 na Banku československých legií. Ta díky afilacím na Slovensku dosáhla 82 filiálek, což byla zdaleka nejhustější síť filiálek u nás.

Pozvánka k poslední valné hromadě, 1933 (ŠAB)

AMERICKO - SLOVENSKÁ BANKA
AMERICKO - SLOVENSKÁ BANKA
AMERICKO - SLOVENSKÁ BANKA

**AMERICKO-SLOVENSKÁ
BANKA**

FILIÁLKA V UŽHORODĚ
MASARYKOVO NÁM. 19

**AFILACE BANKY ČSL. LEGIÍ
V PRAZE**

VÝHODNÉ ZÚROČENÍ VKLADŮ
VŠESTRANNÁ BANKOVNÍ SLUŽBA

1241

AMERICKO - SLOVENSKÁ BANKA
AMERICKO - SLOVENSKÁ BANKA
AMERICKO - SLOVENSKÁ BANKA

Sídlo Slovenské všeob. úvěrní banky, 1928 (AČNB)

V Holíči a okolí bylo asi pět tisíc komínů, čímž by banka vydělala asi 516 Kč. Každá koruna v době krize je dobrá a bankéři to vždy věděli.

Konec existence ASB se přiblížil. Na čtvrtek 29. prosince 1932 byla svolána mimořádná valná hromada. Nekonal se, jako vždy v sídle ASB, ale v zasedací místnosti Slovenské všeobecné úvěrní banky, kam přišlo na 9 hod. 20 akcionářů, zastupující 87.598 akcií. Netrvalo to dlouho, na 10 hod. byla svolána do stejné místnosti mimořádná valná hromada samotné SVÚBky, která schvalovala fúze s ASB a se Spišsko-Novoveskou úvernou bankou úč. spol., ale vše bylo předem připravené a dojednané.

**Dvanácte riadne
valné shromaždenie**

účastinárov
Americko-slovenskej banky

konal sa bude v piatok dňa 24. marca 1933 o 10. hod.
v zasedacej sieni Slovenskej všeobecnej úvernej banky
v Bratislave, Štúrova ul. 5.

Program:

1. Zpráva obchodná a účtovnícka za rok 1932.
2. Zpráva dozorcovej rady.
3. Návrh správnej rady na upotrebenie čistého zisku.
4. Voľné návrhy podľa § 10 stanov.

V Bratislave, dňa 1. marca 1933.
Správna rada.

Pozvánka k poslední valné hromadě, 1933 (ŠAB)

Došlo i na vymazání zapsané filiálky v Košicích, která sice byla zapsána, ale nikdy nevznikla.

Posledním nutným krokem byla 12. řádná valná hromada, svolaná na pátek 24. března 1933. Přítomno na ní bylo 22 akcionářů zastupujících 81.243 akcií. Předseda správní rady Anton S. Ambrose uvedl, že tato valná hromada je poslední hromadou Americko-slovenské banky v důsledku fúze se Slovenskou všeobecnou úvěrní bankou. Jménem drobných amerických akcionářů poděkoval vrchnímu řediteli Františku Šípovi z Legiobanky a řediteli Pavlu Varsíkovi, za účinnou podporu a námahu při konečné konsolidaci ústavu.

Vzhledem k těžkostem hospodářství, dosáhla banka za rok 1932 čistého zisku jen 10.813,85 Kč, které byly převedeny do rezerv. Dozorčí rada vykonala všechny revize a neshledala žádného pochybení v dokladech, ani v soupisu majetku. Tím vlastně historie Americko-slovenské banky končí.

Správní rada podala 19. ledna 1933 ministerstvu vnitra žádost, doplněnou 17. března 1933 o povolení ke snížení základního kapitálu a provedení fúze. Proces zániku se stále prodlužoval. Žádost o povolení fúze byla podaná 14. června 1933 také k ministerstvu financí. Ministerstvo vnitra na jejím základě povolilo po dohodě s ministerstvem financí 11. července 1933 výnosem č.j. 46.911/1933/15 snížení kapitálu, fúzi i přeměnu filiálek ASB na nové filiálky SVÚB. Potom už stačilo, aby bratislavské Finanční ředitelství, oddělení přímých daní ověřilo, zda banka nemá vůči státu nějaké daňové nedoplatky a 11. října 1933 vyslovilo svůj souhlas s fúzí. K úřednímu výmazu došlo v Bratislavě 25. října 1933 a poté byly vymazány zanikající filiálky. Užhorod 7. listopadu, pobočky Nitra, Nové Zámky a Topoľčany 9. listopadu a nakonec Praha, vymazaná 27. prosince 1933.

Slovenská všeobecná úvěrní banka, ovládaná také Legiobankou, tím pohltila svojí, kdysi zakládající banku a po dlouhé roky i svého majoritního akcionáře. Nad Americko-slovenskou bankou se tím navždy zavřela voda.

Rudolf Píša

Použitá literatura z knihovny MCP:

Ročenky Industrie Compass a Compass Financial Jahrbuch 1901-1944
Brádlorová D.: Banka československých legií v letech 1919-1938, UK FF 2005
Halton L.: Zápas Agrární strany o komerční banky nebo limity dem., CAS 2004
Horváth Š., Valach J.: Peňažníctvo na Slovensku do roku 1918, Alfa, 1978
Horváth Š., Valach J.: Peňažníctvo na Slovensku 1918-1945, Alfa 1978
Pimper A.: České obchodní banky za války a po válce, A. Neubert, Praha 1929
Vencovský F. a kol.: Dějiny bankovníctví v českých zemích, Bank. institut 1999
Zimek J.: Vpád maďarských bolševiků na Slovensko v roce 1919, Tmava 1938
MCP: Zpráva členů Nár. shromáždění o cestě na Slovensko 23.11.-1.12.1918
Archivní spisové materiály:
NA ČR, fond Policejní ředitelství Praha II, spisy: B1799/90, E 148/1, H1141/8,
H1830/5, H3742/22, P1437/5, P4006/5, V974/18
SOA Praha, fond KSO, spis B XIII 520
Štátní archiv v Bratislavě, fond KS, spis B XIX 768
Archiv ČNB, fond Banky československých legií
Dobová periodika: Národní listy, Lidové noviny, Slovenský denník, Rovnost,
Dělnická rovnost, Venkov, Čech, Moravská Orlice, Slovenský Peňažník

Veškeré exponáty pocházejí ze sbírek Muzea cenných papírů. Použity kusy:
A0092, A0437, A0656, A1582, A1585, A1724, A1825, A1951, A2160, A2318,
A2516, A2519, A2690, B762, O142, P0629, P0798, P0973, P1396, AO0116,
AQ0004, AP0318 a dosud nezpracované části sbírek AL a AP
Archiv hl. města Prahy: fotografie I 12623, X 5670, XI 6311
Archiv společnosti Michala Bosáka: akcie Bosak State Bank, filiálka Bardejov
a interiéry filiálky Prešov
Archiv České národní banky: fotografie zaměstnanců BČL a snímky filiálek
Archiv Národní banky Slovenska: filiálka Bardejov, vkladní knížka M. Bosáka,
hromadná akcie ASB na 100 akcií
Záhorské muzeum Skalica: vítání Dr. Blaha v USA, filiálka ASB v Uh. Skalici, foto
ředitelů Jána Sopka a jeho průkaz z ASB
Pokladnička Americko-slovenské banky v Praze, soukromá sbírka
Fotografie osob:
NA ČR, fond Policejní ředitelství Praha II, 1931-1950 kromě fotografií
Archiv Poslanecké sněmovny: Josef Adámek, Jan Jiří Krejčí, Antonín Šachl
Veřejné internetové zdroje: otevřená encyklopedie Wikipedie a www.nacr.cz,
www.ahmp.cz a www.slovakiana.sk

Zvláštní poděkování za pomoc na tomto článku patří těmto osobám: Mgr. Tatiana Rohová (NA ČR), PhDr. Věra Drahošová (Záhorské muzeum, Skalica), Lenka Vrchotová, Ing. Jakub Kunert (AČNB), Mgr. Zuzana Galgóciová (ZBK), Andrea Sivaničová (KPOH Prešov), prof. h.c. Ing. Martin Bosák, Ph.D. (Společnost Michala Bosáka), Lucie Černíková, Mgr. Vladislav Mráz a všem dalším, kteří třeba i drobně pomohli při přípravě a hledání podkladů a zdrojů pro tento věstník.

www.das-mcp.cz/muzeum/
muzeum@das-mcp.cz

Muzeum cenných papírů, nadační fond spravuje rozsáhlé sbírky exponátů, které Vám nabízí v reprodukcích pro reklamní nebo reprezentační účely.

Podpořte muzeum i Vy a poskytněte akcie a jiné dobové dokumenty, existujících či zaniklých firem, které uchováme pro příští generace v našem muzeu.

Svoji podporu můžete projevit také jakýmkoliv příspěvkem
na nadační konto 369 000 369 / 2010

Muzeum cenných papírů, nadační fond, Pod Vílami 1038/13, 140 00 Praha 4 - Nusle, IČ 28 42 98 93, fond zapsán v nadačním rejstříku MS v Praze N 697. Věstník je vydáván měsíčně jako zpravodaj o činnosti fondu a jeho sbírkách. Je šířen prostřednictvím webových stránek muzea za pomoci DAS MEDIA, a.s. Nevyžádané rukopisy se nevracejí. **Šíření všech reprodukcí i textů bez dalšího souhlasu MCP je zakázáno a podléhá autorskému a reprodukčnímu právu.**